កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃៈ ឥទ្ធិពលលើវិស័យកសិកម្មកម្ពុជា

ហ៊ីង វុត្ថា និង ធូ កែវសុធ្ធា

ភ្នំពេញ, ឧសភា ២០០៦

វិទ្យាស្ថាន
បណ្តុះបណ្តាល និង ស្រាវជ្រាវ
ដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា

ដោយមានជំនួយផ្នែកហិរញ្ញវត្ថុពី អុកស្វាមអាមេរិក

កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដែះ
ឥទ្ធិពលលើវិស័យកសិកម្មកម្ពុជា

ហ៊ីង វុត្ថា និង នូ កែវសុធា

វិទ្យាស្ថានបណ្តុះបណ្តាល និង ស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា

ភ្នំពេញ, ខែឧសភា ឆ្នាំ២០០៦

របាយការណ៍នេះ បោះពុម្ពឡើងដោយមានជំនួយហិរញ្ញវត្ថុពី អង្គការអុកស្វាមអាមេរិក ។ អុកស្វាមអាមេរិក លើកកំពស់ឱ្យមានការវិភាគ និងចំណេះដឹងទូលំទូលាយជុំវិញបញ្ហានយោបាយ និងការអភិវឌ្ឍន៍សំខាន់ៗក្នុងតំបន់អាស៊ីបូព៌ា ។ ឯកសារនេះ គឺជាជំនួយដល់ការយល់ដឹងខាងលើ ។ ទស្សនៈទាំងឡាយនៅក្នុងឯកសារនេះ មិនមែនជាទស្សនៈរបស់ អុកស្វាមអាមេរិក ទេ ។

បេសកកម្ម វបសអ

ក្នុងលក្ខណៈជា វិទ្យាស្ថានឯករាជ្យមួយរបស់កម្ពុជាខាងការស្រាវជ្រាវពីគោលនយោបាយអភិវឌ្ឍន៍ វបសអ មានបេសកកម្មចូលរួមចំណែកដល់ការអភិវឌ្ឍន៍ប្រទេសកម្ពុជាប្រកបដោយចីរភាព និងការលើកកំពស់សុខុមាលភាពរបស់ប្រជាពលរដ្ឋកម្ពុជា តាមរយៈការស្រាវជ្រាវមានគុណភាពខ្ពស់អំពីគោលនយោបាយអភិវឌ្ឍន៍ ការផ្សព្វផ្សាយចំណេះដឹង និងការកសាងសមត្ថភាព ។

វបសអ ប្រឹងប្រែងបំពេញបេសកកម្មនេះ ដោយធ្វើការងារជាដៃគូជាមួយស្ថាប័នសាធារណៈ និងសង្គមស៊ីវិលកម្ពុជា ស្ថាប័នអភិវឌ្ឍន៍ក្នុងតំបន់ និងពិភពលោក និងដោយគោរពដល់សមត្ថភាពរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ និងស្ថាប័នកម្ពុជា ចំណេះដឹង និងបទពិសោធន៍ក្នុងស្រុក ព្រមទាំងប្រវត្តិសាស្ត្រ និងវប្បធម៌របស់ប្រទេសកម្ពុជា ។

© រក្សាសិទ្ធិឆ្នាំ២០០៦ វិទ្យាស្ថានបណ្តុះបណ្តាល និង ស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា

រក្សាសិទ្ធិគ្រប់យ៉ាង - គ្មានផ្នែកណាមួយនៃឯកសារនេះ ត្រូវបានចំលងទុក ឬផ្សព្វផ្សាយតាមទម្រង់ និងតាមមធ្យោបាយផ្សេងៗ ដូចជា អេឡិចត្រូនិក យន្តកម្ម ថតចម្លង... ។ល។ ដោយគ្មានការអនុញ្ញាតជាលាយលក្ខណ៍អក្សរពីវិទ្យាស្ថានបណ្តុះបណ្តាល និង ស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជាឡើយ ។

ISBN-13: 978–99950–52-12-6

កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃៈ ឥទ្ធិពលលើវិស័យកសិកម្មកម្ពុជា ~ របាយការណ៍ពិសេសលេខ ៤

ខែឧសភា ឆ្នាំ២០០៦

ហ៊ីង វុត្ថា និង នូ កែវសុទ្ធា

ទស្សនៈទាំងឡាយនៅក្នុងឯកសារនេះ គឺជាគំនិតផ្ទាល់របស់អ្នកនិពន្ធ ។ ទស្សនៈទាំងនោះ មិនមែនជាទស្សនៈរបស់វិទ្យាស្ថានបណ្តុះបណ្តាល និង ស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជាទេ ហើយក៏មិនមែនជារបស់ អុកស្វាមអាមេរិកដែរ ។

វិទ្យាស្ថានបណ្តុះបណ្តាល និង ស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា
ផ្ទះលេខ៥៦ ផ្លូវលេខ៣១៥ ខ័ណ្ឌទួលគោក ភ្នំពេញ កម្ពុជា (ប្រអប់សំបុត្រលេខ ៦២២ ភ្នំពេញ កម្ពុជា)
ទូរស័ព្ទៈ (៨៥៥-២៣) ៨៨១-៣៨៤, ៨៨១-៧០១, ៨៨១-៩១៦, ៨៨៣-៦០៣ ទូរសារៈ (៨៥៥-២៣) ៨៨០-៧៣៤
អ៊ីមែលៈ cdri@camnet.com.kh **website:** http://www.cdri.org.kh

កែសម្រួល និងរចនាដោយៈ អ៊ុំ ចាន់ថា និង យូ សិទ្ធីរិទ្ធ
បកប្រែដោយៈ ហ៊ីង វុត្ថា
បោះពុម្ពនៅប្រទេសកម្ពុជា ដោយរោងពុម្ពជប៉ុន

មាតិកា

សេចក្តីសង្ខេប ១

បញ្ជីអក្សរកាត់ ៣

សេចក្តីថ្លែងអំណរគុណ ៥

ជំពូកទី ១. សេចក្តីផ្តើម ៧

១.១ ប្រវត្តិនៃការសិក្សា ៧

១.២ គោលបំណងនៃការស្រាវជ្រាវ ៩

១.៣ វិធីសាស្ត្រនៃការស្រាវជ្រាវ ៩

១.៤ រចនាសម្ព័ន្ធ ១០

ជំពូកទី ២. តំបន់ពាណិជ្ជកម្មអាស៊ាន-ចិនៈ សនិទានភាព អត្ថប្រយោជន៍សេដ្ឋកិច្ច និងលក្ខណៈពិសេស ១១

២.១. សនិទានភាពនៃតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន ១១

២.២. ផលចំណេញ និងបញ្ហាប្រឈមខាងសេដ្ឋកិច្ចនៃតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន ១២

២.៣ លក្ខណៈពិសេសរបស់កិច្ចព្រមព្រៀងក្របខ័ណ្ឌ ១៣

ជំពូកទី ៣. ផលប៉ះពាល់សក្តានុពលនៃតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន ១៩

៣.១. ទំនាក់ទំនងសេដ្ឋកិច្ចរវាងកម្ពុជា និង ចិន ១៩

៣.២. តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិនៈ ឱកាសនិងបញ្ហាប្រឈមសំរាប់កម្ពុជា ២២

៣.៣. ឥទ្ធិពលជាសក្តានុពលនៃកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃលើវិស័យកសិកម្មកម្ពុជា ២៤

៣.៤. ផលប៉ះពាល់លើភាពក្រីក្រ ២៥

ជំពូកទី ៤. កិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មរបស់កម្ពុជា ២៧

៤.១. ថ្នាក់សាកលលោក ២៧

៤.២. ថ្នាក់តំបន់ ២៨

៤.៣ សរុបសេចក្តី ៣០

ជំពូកទី ៥ ឧបសគ្គ និងដំណោះស្រាយ ៣១

៥.១. បញ្ហាទូទៅក្នុងវិស័យកសិកម្ម និងអាជីវកម្ម ៣១

៥.២. អនុសាសន៍ចំពោះគោលនយោបាយ ៣៣

ជំពូកទី ៦ សេចក្តីសន្និដ្ឋាន **៣៧**

ឯកសារយោង ៣៩

ឧបសម្ព័ន្ធ ៤១

ឧបសម្ព័ន្ធស្ថិតិ ៤៤

បញ្ជីឯកសារពិភាក្សារបស់ វបសអ ៤៧

សេចក្តីសង្ខេប

ការសិក្សានេះពិនិត្យមើលលើការវិវត្តន៍ លក្ខណៈពិសេស និងផលប៉ះពាល់នៃតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន លើសេដ្ឋកិច្ចតំបន់ ។ ការសិក្សានេះផ្តោតការយកចិត្តទុកដាក់ជាពិសេសទៅលើផលចំណេញសេដ្ឋកិច្ចនៃតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិនចំពោះប្រទេសកម្ពុជា ឥទ្ធិពលនៃកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ (EHP) លើវិស័យកសិកម្ម និងគោលនយោបាយឆ្លើយតប ដើម្បីកម្ពុជាអាចទាញប្រយោជន៍បានច្រើនបំផុត ពីកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃនេះ ។ ការវិភាគផ្អែកជាសំខាន់លើការពិគ្រោះយោបល់ស៊ីជំរៅជាមួយអ្នកជាប់ពាក់ព័ន្ធសំខាន់ៗ និងផ្អែកលើការវិភាគទិន្នន័យនៃរចនាសម្ព័ន្ធពាណិជ្ជកម្មកម្ពុជា និងចិន ដោយយោងលើគំរូពាណិជ្ជកម្មរវាងចិន ហើយនិង ថៃនិងវៀតណាម ។

ការសិក្សានេះបានរកឃើញថា តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន ផ្តល់សារៈប្រយោជន៍ និងផលចំណេញសេដ្ឋកិច្ចដល់ប្រទេសសមាជិកទាំងអស់ តាមរយៈការបង្កើនសកម្មភាពពាណិជ្ជកម្ម ប្រសិទ្ធភាពសេដ្ឋកិច្ច វិនិយោគ និងការពង្រឹងកិច្ចសហប្រតិបត្តិការ ។ ការលុបបំបាត់របាំងពាណិជ្ជកម្មរវាងអាស៊ាន-ចិន អាចកាត់បន្ថយថ្លៃដើម បង្កើនសកម្មភាពពាណិជ្ជកម្មអន្តរតំបន់ បង្កើនប្រសិទ្ធភាពសេដ្ឋកិច្ច និងកែលំអលទ្ធភាពវិនិយោគនៅក្នុងតំបន់ ។ សំរាប់ប្រទេសកម្ពុជា កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ ដែលមានចែងក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀងក្របខ័ណ្ឌ ក្នុងគោលបំណងបង្កើនល្បឿនសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មលើផលិតផលកសិកម្ម អាចនឹងផ្តល់ឱកាសដើម្បីអភិវឌ្ឍវិស័យកសិកម្ម ដែលជាប្រភពនៃកំណើនសេដ្ឋកិច្ច និងការកាត់បន្ថយភាពក្រីក្រ ។ ការអភិវឌ្ឍន៍វិស័យកសិកម្មតាមកម្មវិធីនេះ អាចធ្វើទៅបានតាមរយៈការនាំចេញទៅទីផ្សារប្រទេសចិននូវផលិតផលមួយចំនួនដូចជា ផ្លែឈើស្រស់ សត្វចិញ្ចឹម ត្រី និងបង្គា ។ ប៉ុន្តែផលចំណេញទាំងនេះពុំទាន់សំរេចបាននៅឡើយទេ ពីព្រោះប្រទេសកម្ពុជាពុំទាន់បំពេញបានគ្រប់គ្រាន់នូវលក្ខខណ្ឌដំបូងនៃបរិយាកាសជំនួញ ក្របខ័ណ្ឌច្បាប់ ហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធមូលដ្ឋាន និងស្ថាប័នសាធារណៈដ៏មានប្រសិទ្ធភាព ។ ជាលទ្ធផល សមត្ថភាពប្រកួតប្រជែងនៃវិស័យកសិកម្ម និងសហគ្រាសនៅប្រទេសកម្ពុជា បន្តមានកំរិតទាប ។

ប្រទេសកម្ពុជាគួរតែដោះស្រាយឧបសគ្គចំបងៗចំពោះការអភិវឌ្ឍន៍កសិកម្ម និងឧបសគ្គចំពោះសមត្ថភាពផ្គត់ផ្គង់ ទើបអាចទាញផលចំណេញបានច្រើនពីកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ ។ កំណែទំរង់រដ្ឋបាល ច្បាប់ និងប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌ ការផ្តល់ហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធមូលដ្ឋានគ្រប់គ្រាន់ ហើយនិងក្របខ័ណ្ឌច្បាប់និងគោលនយោបាយអំណោយផលល្អ គឺជាបញ្ហាអាទិភាពដែលរដ្ឋាភិបាលគួរតែដោះស្រាយ ។ លើសពីនេះទៀត ការកែលំអផលិតភាពកសិកម្ម ការបង្កើនសមត្ថភាពផលិតកម្មរបស់សហគ្រាស ការកាត់បន្ថយចំណាយលើពាណិជ្ជកម្ម និងការពង្រឹងកិច្ច សហប្រតិបត្តិការរវាងសមាគមអ្នកជំនួញនៃកម្ពុជា និង ចិន ក៏មានសារៈសំខាន់ណាស់ដែរដល់ការបង្កើនសកម្មភាព ពាណិជ្ជកម្មកសិកម្មរបស់កម្ពុជា ។

ដើម្បីអោយកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ មានឥទ្ធិពលខ្លាំងក្លាលើការកាត់បន្ថយភាពក្រីក្រ រដ្ឋាភិបាលគួរតែមានការគាំទ្រនិងគោលនយោបាយដើម្បីជំរុញអោយអ្នកក្រីក្រចូលរួមអោយបានច្រើន ក្នុងសេរីភាវូបនីយកម្ម និងកំណើនពាណិជ្ជកម្ម ។ រដ្ឋាភិបាលគួរតែរៀបចំវិធានការកែសំរួលដ៏សមរម្យ ដើម្បីកាត់បន្ថយឥទ្ធិពល អវិជ្ជមានដែលអាចកើតមានលើអ្នកក្រីក្រ ។ អនាគតនៃវិស័យកសិកម្ម និងការរួមចំណែកនៃកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ ក្នុងការកាត់បន្ថយភាពក្រីក្រនៅកម្ពុជា គឺផ្អែកលើជោគជ័យនៃគោលនយោបាយ និងកម្មវិធីកំណែទំរង់របស់រដ្ឋាភិបាល ដើម្បីបង្កើនសមត្ថភាពប្រកួតប្រជែងរបស់វិស័យកសិកម្ម និងសហគ្រាស ។

បញ្ជីអក្សរកាត់

ADB	ធនាគារអភិវឌ្ឍន៍អាស៊ី
AFTA	តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន
ASEAN	សមាគមប្រជាជាតិអាស៊ីអគ្នេយ៍
CEPT	គំរោងអនុគ្រោះពន្ធគយរួម
EHP	កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ
FDI	វិនិយោគផ្ទាល់ពីបរទេស
FTA	តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរី
GATT	កិច្ចព្រមព្រៀងទូទៅស្តីពីតារាងពន្ធគយ និងពាណិជ្ជកម្ម
GDP	ផលិតផលក្នុងស្រុកសរុប
GEL	បញ្ជីទំនិញលើកលែងទូទៅ
GMS	មហាអនុតំបន់ទន្លេមេគង្គ
HS	ប្រព័ន្ធសំរបសំរួល
IL	បញ្ជីទំនិញរាប់បញ្ចូល
MFN	ប្រជាជាតិទទួលការអនុគ្រោះបំផុត
SADZ	តំបន់អភិវឌ្ឍន៍កសិកម្មពិសេស
SL	បញ្ជីទំនិញរសើប
SME	សហគ្រាសខ្នាតតូច និងមធ្យម
TEL	បញ្ជីទំនិញលើកលែងបណ្តោះអាសន្ន
WTO	អង្គការពាណិជ្ជកម្មពិភពលោក

សេចក្ដីថ្លែងអំណរគុណ

ក្រុមអ្នកនិពន្ធសូមសំដែងការដឹងគុណយ៉ាងជ្រាលជ្រៅដល់លោក Matthew Coghlan មន្ត្រីគោលនយោបាយពាណិជ្ជកម្ម តំបន់នៃអង្គការ អុកស្វាមអាមេរិក និង Dr. Brett M. Ballard នាយកស្រាវជ្រាវស្ដីទីនៃវិទ្យាស្ថានបណ្ដុះបណ្ដាល និង ស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា (CDRI) ដែលបានផ្ដល់ការគាំទ្រ និងការពិគ្រោះយោបល់ខាងបច្ចេកទេស ។ អ្នកនិពន្ធសូមថ្លែងអំណរគុណដល់ Dr. K.A.S. Murshid, Dr. Brett M. Ballard, Matthew Coghlan និង Raquel Gomes ដែលបានពិនិត្យ និងផ្ដល់យោបល់លើរបាយការណ៍ព្រាង ។

ក្រុមអ្នកនិពន្ធសូមសំដែងអំណរគុណដល់លោក ណុប សោភ័ណ្ឌតារា អនុប្រធាននាយកដ្ឋានអាស៊ាន និងអង្គការអន្តរជាតិនៃក្រសួងពាណិជ្ជកម្ម ដែលបានផ្ដល់គំនិតដ៏មានតំលៃលើបញ្ហាផ្សេងៗក្នុងអំឡុងពេលជំនួបពិគ្រោះយោបល់ស៊ីជំរៅ ។ យើងខ្ញុំក៏សូមអរគុណដល់តំណាងក្រុមហ៊ុននាំចេញនាំចូល ដែលបានចំណាយពេលវេលា ចែករំលែកបទពិសោធន៍ជាក់ស្ដែង និងការយល់ដឹងជាមួយយើងខ្ញុំ ។

ជាទីបញ្ចប់ អ្នកនិពន្ធ និង CDRI សូមសំដែងសេចក្ដីដឹងគុណដ៏ស្មោះស្ម័គ្រដល់អង្គការ អុកស្វាមអាមេរិក ដែលបានផ្ដល់ជំនួយគាំទ្រដ៏សប្បុរសដល់គំរោងស្រាវជ្រាវនេះ ។

ជំពូកទី ១. សេចក្ដីផ្ដើម

១.១. ប្រវត្តិនៃការសិក្សា

ទំនាក់ទំនងរវាងសមាគមប្រជាជាតិអាស៊ីអគ្នេយ៍ (អាស៊ាន) និងសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតចិន ចាប់ផ្ដើមជាផ្លូវការតាំងពីឆ្នាំ ១៩៩៤ នៅពេលដែលចិនបានចូលរួមក្នុងវេទិការតំបន់អាស៊ាន និងបន្ទាប់មកបានក្លាយជាដៃគូអាស៊ានក្នុងឆ្នាំ១៩៩៦ ។ ទំនាក់ទំនងអាស៊ាន-ចិនចាប់ផ្ដើមរីកចំរើនខ្លាំង នៅពេលមានការបង្កើតគណៈកម្មការសហប្រតិបត្តិការរួមអាស៊ាន-ចិន មូលនិធិសហប្រតិបត្តិការអាស៊ាន-ចិន និងកិច្ចប្រជុំកំពូលអាស៊ាន-ចិនជាបន្តបន្ទាប់ ។ សហប្រតិបត្តិការរវាងអាស៊ាន-ចិនក្នុងវិស័យពាណិជ្ជកម្ម វិនិយោគទុន វិទ្យាសាស្ត្រនិងបច្ចេកវិទ្យា សន្តិសុខ កសិកម្ម និងការអភិវឌ្ឍន៍ធនធានមនុស្ស ក៏ត្រូវបានពង្រឹងយ៉ាងឆាប់រហ័សផងដែរ ។ ឧទាហរណ៍ ពាណិជ្ជកម្មក្រៅប្រទេស រវាងប្រទេសទាំងពីរបានកើនឡើងពី ១១,០៦ពាន់លានដុល្លារក្នុងឆ្នាំ ១៩៩៤ ដល់ ៣៩,៥ពាន់លានដុល្លារក្នុងឆ្នាំ២០០០ ។ ក្នុងឆ្នាំ១៩៩១ វិនិយោគទុនរបស់អាស៊ានក្នុងប្រទេសចិនមានចំនួនតែ ៩០លានដុល្លារប៉ុណ្ណោះ ប៉ុន្តែចំនួននេះបានកើនឡើងដល់ ៤,៨ពាន់លានដុល្លារ ក្នុងឆ្នាំ១៩៩៨ និង ២៦,២ពាន់លានដុល្លារ ក្នុងឆ្នាំ២០០១ ។រីឯវិនិយោគទុនរបស់ចិនក្នុងតំបន់អាស៊ានមានចំនួន ១,១ពាន់លានដុល្លារ ក្នុងឆ្នាំ២០០១ ។

ដោយសារការវិវត្តន៍ដ៏លឿនបែបនេះ ព្រមទាំងកំនើននៃកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មក៏រីតតំបន់នៅជុំវិញពិភពលោក តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន ត្រូវបានគេស្នើឡើងនៅក្នុងកិច្ចប្រជុំកំពូលអាស៊ាន + ៣ ក្នុងខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០០០ ។ កិច្ចព្រមព្រៀងក្របខ័ណ្ឌស្តីពីកិច្ចសហប្រតិបត្តិការសេដ្ឋកិច្ចទូលំទូលាយរវាងអាស៊ាន និងចិន (កិច្ចព្រមព្រៀងក្របខ័ណ្ឌ) ត្រូវបានចុះហត្ថលេខានៅឯកិច្ចប្រជុំកំពូលអាស៊ានលើកទី ៨ នៅភ្នំពេញ ក្នុងខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០០២ ក្នុងគោលបំណងពង្រឹងបន្ថែមលើកិច្ចសហប្រតិបត្តិការពាណិជ្ជកម្ម និងវិនិយោគទុន និងដើម្បីបង្កើតតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរី ក្នុងរយៈពេល ១០ឆ្នាំ ។ តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន នឹងបង្កើតទីផ្សារតំបន់មួយ ដែលមានអតិថិជនរហូតដល់ ១,៧ពាន់លាននាក់ និងផលិតផលក្នុងស្រុកសរុបក្នុងតំបន់មានតំលៃប្រហែល ២.០០០ពាន់លានដុល្លារ រីឯពាណិជ្ជកម្មក្រៅប្រទេសសរុបតាមការប៉ាន់ស្មានមានចំនួន ១.២៣០ពាន់លានដុល្លារ (ASEAN-China Expert Group, 2001) ។ តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន នឹងក្លាយទៅជាតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីដ៏ធំជាងគេបង្អស់ក្នុងពិភពលោក បើគិតតាមចំនួនប្រជាជន និងជាតំបន់ធំជាងគេបង្អស់ដែលមានប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍន៍ចូលរួម បើគិតតាមទំហំ ផសស និងសកម្មភាពពាណិជ្ជកម្ម ។

យោងតាមទ្រឹស្តីសេដ្ឋកិច្ច តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរី ផ្តល់អត្ថប្រយោជន៍យ៉ាងច្រើនដល់គ្រប់ប្រទេសសមាជិក ចាប់ពីប្រសិទ្ធភាពសេដ្ឋកិច្ចខ្ពស់ រហូតដល់កិច្ចសហប្រតិបត្តិការសេដ្ឋកិច្ច និងភាពជាដៃគូយ៉ាងជិតស្និទ្ធ ក្នុងវិស័យមិនមែនសេដ្ឋកិច្ច ដូចជា សន្តិភាព និងស្ថិរភាព ។ ការលុបបំបាត់របាំងពាណិជ្ជកម្ម អាចកាត់បន្ថយចំណាយថ្លៃដើម បង្កើនសកម្មភាពពាណិជ្ជកម្មអន្តរតំបន់ និងប្រសិទ្ធភាពសេដ្ឋកិច្ច ។ តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន នឹងបង្កើនការនាំចេញរបស់អាស៊ានទៅកាន់ប្រទេសចិនដល់ចំនួន ១៣ពាន់លានដុល្លារ ឬ កើនឡើង ៤៨% និងបង្កើនការនាំចេញរបស់ចិន ទៅកាន់តំបន់អាស៊ានដល់ចំនួន ១០,៦ពាន់លានដុល្លារ រឺកើនឡើង ៥៥,១% (ASEAN-China Expert Group, 2001) ។ ក្រៅពីនេះ តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរី នឹងទាក់ទាញវិនិយោគទុនកាន់តែច្រើនចូលក្នុងតំបន់ ។ មិនត្រឹមតែក្រុមហ៊ុននៅក្នុងតំបន់អាស៊ាន និងចិនប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែថែមទាំង

មានក្រុមហ៊ុនមកពីប្រទេសផ្សេងទៀតក្នុងពិភពលោក ជាពិសេសអាមេរិក សហគមន៍អឺរ៉ុប និងជប៉ុន ដែលមានបំណងវិនិយោគទុនក្នុងទីផ្សារសមាហរណកម្មនេះ ។ ក្នុងរយៈពេលវែង នៅពេលទីផ្សារីកកាន់តែធំជាងមុន មានការប្រកួតប្រជែងកាន់តែខ្លាំង ហើយវិនិយោគ និងមាត្រដ្ឋានសេដ្ឋកិច្ចមានការកើនឡើង ពេលនោះអ្នកវិនិយោគអាចមាននិន្នាការកាន់តែខ្លាំងក្នុងការមកវិនិយោគទុននៅក្នុងតំបន់នេះ ។

ក្នុងនាមជាប្រទេសមួយសំរេចបានសមាហរណកម្មសេដ្ឋកិច្ចរបស់ខ្លួនចូលក្នុងសេដ្ឋកិច្ចតំបន់ និងពិភពលោក តាមរយៈសមាជិកភាពក្នុងអាស៊ាន មហាអនុតំបន់ទន្លេមេគង្គ (GMS) និងអង្គការពាណិជ្ជកម្មពិភពលោក កម្ពុជាបានចាត់ទុកកិច្ចព្រមព្រៀងក្របខ័ណ្ឌជាយន្តការសំខាន់មួយ ដើម្បីពង្រឹងសកម្មភាពពាណិជ្ជកម្ម និងវិនិយោគ និងដើម្បីជំរុញកំណើនសេដ្ឋកិច្ច និងការអភិវឌ្ឍន៍ ។ កិច្ចព្រមព្រៀងក្របខ័ណ្ឌនេះ ទំនងជាបង្កើតអោយមានទាំងឱកាសសេដ្ឋកិច្ច និងមិនមែនសេដ្ឋកិច្ចដល់កម្ពុជា ។ ផលចំណេញសេដ្ឋកិច្ចរួមមាន ការជំរុញសកម្មភាពពាណិជ្ជកម្ម វិនិយោគ ប្រសិទ្ធភាពសេដ្ឋកិច្ច និងសុខមាលភាព រីឯឱកាសមិនមែនសេដ្ឋកិច្ច អាចជាការពង្រឹងទំនាក់ទំនង និងកិច្ចសហប្រតិបត្តិការក្នុងវិស័យជាច្រើន ដូចជា ទេសចរណ៍ ការអភិវឌ្ឍន៍ធនធានមនុស្សនិងសន្តិសុខ ព្រមទាំងកិច្ចសហប្រតិបត្តិការប្រសើរជាមុនរវាងចិន និងកម្ពុជា ក្នុងមហាអនុតំបន់ទន្លេមេគង្គ ។

កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ គឺជាបញ្ញត្តិមួយដែលចែងក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀងក្របខ័ណ្ឌ ដើម្បីបង្កើនល្បឿននៃការអនុវត្តន៍សេរីភាវូបនីយកម្មកសិកម្ម ។ កម្មវិធីនេះ រាប់បញ្ចូលក្រុមផលិតផលកសិកម្មចំនួន ៨ក្រុមដូចជា សត្វរស់ សាច់និងគ្រឿងក្នុងអាចបរិភោគបាន ត្រី ផលិតផលពីទឹកដោះ ផលិតផលធ្វើពីសត្វផ្សេងទៀត ដើមរុក្ខជាតិរស់ បន្លែនិងផ្លែឈើ និងគ្រាប់ផ្លែឈើ ។ កិច្ចព្រមព្រៀងក៏បានកំណត់រយៈពេល ៣ឆ្នាំ គិតចាប់តាំងពីខែមករា ឆ្នាំ២០០៤ ដើម្បីអនុវត្តកម្មវិធីនេះ ហើយវាបានផ្តល់ប្រព្រឹត្តិកម្ម និងការអនុគ្រោះពិសេស និងភាពបត់បែនច្រើនដល់ប្រទេសសមាជិកអាស៊ានថ្មី (កម្ពុជា ឡាវ ភូមា និងវៀតណាម) រហូតដល់ឆ្នាំ២០១០ សំរាប់ការកាត់បន្ថយ និងលុបបំបាត់ចោលតារាងពន្ធគយ ។

កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ គឺជាឱកាសសំរាប់ឱ្យកម្ពុជាអភិវឌ្ឍវិស័យកសិកម្ម ដើម្បីជាប្រភពថ្មីមួយទៀតនៃកំណើនសេដ្ឋកិច្ច និងការកាត់បន្ថយភាពក្រីក្រតាមរយៈការបង្កើនការនាំចេញផលិតផលកសិកម្ម ។ ទោះបីជា ពាណិជ្ជកម្មកម្ពុជា-ចិន ក្នុងមុខផលិតផលនៃកម្មវិធីនេះ មិនសូវសំខាន់ក្តី (មានតែ ០,៣៣% នៃពាណិជ្ជកម្មសរុបនៅឆ្នាំ២០០០-០៥) ក៏ច្រកចូលទីផ្សារដ៏ធំមានថាមពលខ្លាំងរបស់ប្រទេសចិន នឹងផ្តល់សក្តានុពលយ៉ាងខ្លាំងសំរាប់ការនាំចេញផលិតផលកសិកម្មរបស់ប្រទេសកម្ពុជា ។ ត្រីរស់ គឺជាផលិតផលនាំចេញធំបំផុតរបស់កម្ពុជាកំឡុងឆ្នាំ២០០០-២០០៥ ដែលមានតំលៃ ៣,៩៩លានដុល្លារ បន្ទាប់មកមានបង្គារ សត្វរស់ និងផ្សិត ។ ក្នុងកំឡុងពេលដូចគ្នានេះដែរ ខ្ទឹមស គឺជាផលិតផលនាំចូលដល់ធំជាងគេពីប្រទេសចិន បន្ទាប់មកមានផ្លែប៉ោម ផ្សិត ផ្លៃព័រនិងផ្លែគីវីនស៍ សណ្តែកក្រហម ទឹកឃ្មុំ និងត្រី ។ វចនាសម្ព័ន្ធពាណិជ្ជកម្មកម្ពុជា-ចិន និងបទពិសោធន៍នៃប្រទេសផ្សេងទៀតបញ្ជាក់ថា កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ នឹងផ្តល់ឱកាសដ៏ប្រពៃដល់កម្ពុជា ដើម្បីនាំចេញផលិតផលកសិកម្មទៅប្រទេសចិន ដោយមានទាំងផលិតផលនាំចេញពេលបច្ចុប្បន្នដូចជា ត្រី បង្គារ និងផលិតផលនាំចេញសក្តានុពលជាច្រើនទៀត ដូចជា ជ័ឡុងឈើ គ្រាប់ស្វាយចាន់ទី ហើយនិងផ្លែឈើស្រស់ ដូចជា ធូរេន ម្នាស់ មៀន និងចេក ។ ដោយសារសមត្ថភាពប្រកួតប្រជែងលើផលិតផលទាំងនេះរបស់កម្ពុជានៅទាបជាងវៀតណាម និងថៃ កម្ពុជាគួរតែតំរង់រកប្រភេទទីផ្សារជាក់លាក់ណាមួយសំរាប់ផលិតផលកសិកម្មរបស់ខ្លួនដោយផ្អែកលើរសជាតិប្លែកពីគេ ។

ម្យ៉ាងទៀត កម្មវិធីប្រមូលដើមដៃ ក៏អាចបង្កបញ្ហាមួយចំនួនដល់ប្រទេសកម្ពុជា ជាពិសេសផលិតផលនាំចូលពីចិន អាចរុញផលិតករក្នុងស្រុកចេញពីទីផ្សារ ។ ប៉ុន្តែដោយសារវចនាសម្ព័ន្ធពាណិជ្ជកម្មកម្ពុជា-ចិន មានលក្ខណៈបំពេញអោយគ្នាទៅវិញទៅមក ឥទ្ធិពលអវិជ្ជមានរបស់កម្មវិធីនេះចំពោះកម្ពុជា ពុំមានទ្រង់ទ្រាយធំណាស់ណាទេ ។ ដូច្នេះវិស័យកសិកម្មកម្ពុជា នឹងពុំទទួលរងការប៉ះពាល់ជាអវិជ្ជមានខ្លាំងក្លាដោយសារកម្មវិធីនេះទេ យ៉ាងហោចណាស់ក្នុងរយៈពេលខ្លី និងមធ្យម ។

រហូតមកដល់បច្ចុប្បន្ន មានការសិក្សាតិចតួចណាស់ស្តីពីផលចំណេញ និងការខាតបង់ខាងសេដ្ឋកិច្ចនៃកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃនេះ មកលើវិស័យកសិកម្មកម្ពុជា ព្រមទាំងគោលនយោបាយឆ្លើយតបផ្សេងៗ ។ ការសិក្សានេះ ព្យាយាមបំពេញចំណុចចន្លោះប្រហោងដោយឆ្លើយនឹងសំនួរសំខាន់ៗដូចខាងក្រោមៈ តើកិច្ចព្រមព្រៀងក្របខ័ណ្ឌ និងកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃមានឥទ្ធិពលអ្វីខ្លះលើកម្ពុជា និងវិស័យកសិកម្មរបស់កម្ពុជា? តើអ្នកធ្វើផែនការ និងអ្នកធ្វើគោលនយោបាយរបស់រដ្ឋាភិបាល គួរធ្វើអ្វីខ្លះនាពេលបច្ចុប្បន្ន ក៏ដូចជាពេលអនាគត ដើម្បីអោយប្រទេសកម្ពុជា ទាញផលចំណេញបានច្រើនបំផុតពីកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ និងដើម្បីកាត់បន្ថយឥទ្ធិពលអវិជ្ជមានរបស់វា?

១.២. គោលបំណងនៃការស្រាវជ្រាវ

ការសិក្សានេះមានគោលបំណងរួមពីរគឺ (១) បង្ហាញពីអត្តសញ្ញាណ ចំណេះដឹង និងការយល់ដឹងអំពី កិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មទ្វេភាគី និងបែបតំបន់ដែលរាប់ទាំងកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ និង (២) ស្វែងយល់អំពីឥទ្ធិពលដែលអាចមានពីកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃមកលើកម្ពុជាជាទូទៅ និងចំពោះវិស័យកសិកម្មរបស់កម្ពុជា ។

ការសិក្សានេះមានគោលបំណងសំខាន់ជាក់លាក់បួនគឺ (១) វិភាគលើលក្ខណៈពិសេសសំខាន់ៗរបស់កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ និងរិះរកឱកាស និងបញ្ហាប្រឈមរបស់កម្មវិធីនេះដល់តំបន់ទាំងមូល និងកម្ពុជា (២) វាយតំលៃពីឥទ្ធិពលសក្តានុពលរបស់កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ លើការនាំចេញនិងនាំចូលផលិតផលកសិកម្ម និងលើផលិតករក្នុងស្រុក (៣) រិះរកគោលនយោបាយឆ្លើយតប ដើម្បីជំរុញការនាំចេញផលិតផលកសិកម្ម បង្កើនសមត្ថភាពផ្គត់ផ្គង់ និងដើម្បីធ្វើអោយកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃនេះចូលរួមកាត់បន្ថយភាពក្រីក្រ និង (៤) រិះរកប្រធានបទសំរាប់ការស្រាវជ្រាវបន្ថែម ។

១.៣. វិធីសាស្ត្រនៃការស្រាវជ្រាវ

ការសិក្សានេះប្រើប្រាស់វិធីសាស្ត្រស្រាវជ្រាវពីរបែប គឺការស្រាវជ្រាវលើឯកសារមានស្រាប់ (Desk research) និងការសំភាសន៍ជាមួយអ្នកផ្តល់ព័ត៌មានសំខាន់ៗ (Key informant interview) ។

<u>**ការស្រាវជ្រាវលើឯកសារមានស្រាប់**</u>ៈ ការសិក្សាសំខាន់ៗលើកិច្ចព្រមព្រៀងក្របខ័ណ្ឌ និងកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃត្រូវបានរំលឹកឡើងវិញ ។ ទិន្នន័យពីរចនាសម្ព័ន្ធពាណិជ្ជកម្មកម្ពុជា-ចិន និងរចនាសម្ព័ន្ធពាណិជ្ជកម្មរវាង ថៃ វៀតណាម និងចិនត្រូវបានពិនិត្យយ៉ាងម៉ត់ចត់ ដើម្បីធ្វើការវាយតំលៃពីផលប៉ះពាល់លើពាណិជ្ជកម្ម ផលិតផលកសិកម្ម និងវិស័យកសិកម្ម ។ នៅមានការពិនិត្យឡើងវិញលើឯកសារគោលនយោបាយ ជាពិសេសឯកសារទាក់ទងនឹងពាណិជ្ជកម្ម បរិយាកាសវិនិយោគ និងឧបសគ្គនានាលើការអភិវឌ្ឍន៍កសិកម្ម និងពាណិជ្ជកម្មក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ។ បន្ទាប់ពីការសិក្សាឡើងវិញនេះ មានការបង្កើតជាអនុសាសន៍គោលនយោបាយដើម្បីបង្កើនសមត្ថភាពប្រកួតប្រជែងរបស់វិស័យកសិកម្ម និងសហគ្រាសនៅកម្ពុជា ។

<u>**ការសំភាសន៍ជាមួយអ្នកផ្តល់ព័ត៌មានសំខាន់ៗ**</u>ៈ ការសំភាសន៍ និងពិភាក្សាជាមួយនឹងអ្នកផ្តល់ព័ត៌មានសំខាន់ៗជាច្រើននាក់មកពីក្រុមហ៊ុននាំចេញ-នាំចូល ដើម្បីស្វែងយល់ពីគំនិត និងការយល់ដឹងរបស់ពួកគេ ចំពោះកិច្ចព្រមព្រៀងក្របខ័ណ្ឌ ។ បទសំភាសន៍បានរកឃើញចម្លើយតបចំពោះការផ្សព្វផ្សាយគោលនយោបាយ សេវាគាំពារអាជីវកម្ម និងការ អនុវត្តន៍របស់រដ្ឋាភិបាល ។ លើសពីនេះ ក៏មានការសំភាសន៍ពិគ្រោះយោបល់ស៊ីជំរៅជាមួយមន្ត្រីជាន់ខ្ពស់មកពីក្រសួងពាណិជ្ជកម្ម និងក្រសួងកសិកម្ម រុក្ខាប្រមាញ់ និងនេសាទ ដើម្បីស្វែងយល់ពីធាតុពិតនៃកិច្ចព្រមព្រៀងក្របខ័ណ្ឌ និងកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ តាមទស្សនៈរបស់អ្នកកសាងគោលនយោបាយ និងពិនិត្យមើលពីវិធីអនុវត្តន៍តារាងពេលវេលាធ្វើ សេរីភាវូបណីយកម្ម ។

១.៤. រចនាសម្ព័ន្ធ

ឯកសារសិក្សានេះត្រូវបានរៀបចំដូចខាងក្រោម ។ ជំពូកទី ២ អធិប្បាយអំពីលក្ខណៈពិសេសសំខាន់ៗរបស់កិច្ចព្រមព្រៀងក្របខ័ណ្ឌដោយផ្តោតការយកចិត្តទុកដាក់ជាពិសេសលើកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ ។ ក្នុងនេះ មានការអធិប្បាយពីសនិទានភាព (មូលហេតុ) ឱកាស និងបញ្ហាប្រឈមនៃតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរី អាស៊ាន-ចិន ។ ជំពូកទី ៣ ពិភាក្សាអំពីផលប៉ះពាល់នៃតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិនមកលើកម្ពុជា ជាពិសេសអំពីផលប៉ះពាល់សក្តានុពលរបស់កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃលើវិស័យកសិកម្មកម្ពុជា ។ នៅមានការរៀបរាប់ត្រួសៗ ពីទំនាក់ទំនងសេដ្ឋកិច្ចរវាងកម្ពុជា និងចិន ព្រមទាំងការសិក្សាឡើងវិញពីឱកាស និងបញ្ហាប្រឈមនៃតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិនលើប្រទេសកម្ពុជា និងមានការវាយតំលៃពីផលប៉ះពាល់ជាសក្តានុពលនៃកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃលើវិស័យកសិកម្ម ដោយផ្តោតការយកចិត្តទុកដាក់លើឱកាសនាំចេញ បញ្ហាប្រឈម និងផលប៉ះពាល់នៃភាពក្រីក្រ ។ ជំពូកទី ៤ ពិនិត្យពីកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មក៏រិតពិភពលោក តំបន់ និងទ្វេភាគី ដែលប្រទេសកម្ពុជាបានចុះហត្ថលេខា ។ ជំពូកទី ៥ ពិភាក្សាពីកំហិតនានាចំពោះវិស័យកសិកម្ម និងឧបសគ្គចំបងៗ ដល់ដំណើរការ និងកំណើនអាជីវកម្មដែលរារាំងកម្ពុជា ជាពិសេសវិស័យកសិកម្ម មិនអោយទទួលបានផលចំណេញពេញលេញពីកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មផ្សេងៗ ព្រមទាំងមានការស្នើជាអនុសាសន៍ និងគោលនយោបាយឆ្លើយតបជាច្រើន ដើម្បីដោះស្រាយឧបសគ្គទាំងនេះ និងដើម្បីបង្កើនសមត្ថភាពសហគ្រាសកម្ពុជា ។ ជំពូកទី ៦ ផ្តល់សេចក្តីសន្និដ្ឋាន ។

ជំពូកទី ២. តំបន់ពាណិជ្ជកម្មអាស៊ាន-ចិនៈ សនិទានភាព អត្ថប្រយោជន៍សេដ្ឋកិច្ច និងលក្ខណៈពិសេស

ជំពូកនេះពិនិត្យលើតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន ក្នុងបរិបទនៃមូលហេតុ អត្ថប្រយោជន៍សេដ្ឋកិច្ចជាសក្តានុពល និងលក្ខណៈពិសេសៗ ។ វាចាប់ផ្តើមដោយពិភាក្សាលើមូលហេតុនៃការបង្កើតតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរី អាស៊ាន-ចិន និងអត្ថប្រយោជន៍សេដ្ឋកិច្ច ពីទស្សនៈភាគីទាំងពីរអាស៊ាន និងចិន ។ បន្ទាប់មកមានការពិភាក្សាទៅលើលក្ខណៈពិសេសសំខាន់ៗរបស់កិច្ចព្រមព្រៀងក្របខ័ណ្ឌ ដោយផ្តោតលើកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ ពាក់ព័ន្ធនឹងការវាយមុខផលិតផល ទំរង់បែបផែនសំរាប់ការកាត់បន្ថយនិងលុបបំបាត់តារាងពន្ធគយ និងពេលវេលាអនុវត្តន៍ ។

២.១. សនិទានភាពនៃតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន

មូលហេតុនៃការបង្កើតតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន មានទាំងលក្ខណៈសេដ្ឋកិច្ច និងនយោបាយ ។ បណ្តាប្រទេសអាស៊ានបានស្វាគមន៍គំនិតអោយមានតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីជាមួយចិន មានហេតុផលជាច្រើន ។ ទី១ ចិនជាប្រទេសមានសេដ្ឋកិច្ចធំ និងខ្លាំង ហើយកំណើនតំរូវការនៃទំនិញ និងសេវាកម្មរបស់ចិនពីអាស៊ាន អាចជាម៉ាស៊ីនថ្មីមួយនៃកំណើនសេដ្ឋកិច្ច (China, 2004) ។ អាស៊ានចាត់ទុកចិន ថាជាទីផ្សារនាំចេញចំបងទៅអនាគតសំរាប់ទំនិញវត្ថុធាតុដើមថាមពល និងគ្រឿងបន្លាស់ម៉ាស៊ីន និងឧបករណ៍អេឡិចត្រូនិក ។ ទំនាក់ទំនងសេដ្ឋកិច្ចកាន់តែប្រសើររវាងអាស៊ាន-ចិន ក៏អាចជួយអោយអាស៊ានកាត់បន្ថយការពឹងផ្អែកលើទីផ្សារអាមេរិក សហភាពអឺរ៉ុប និងជប៉ុន (Bernadine, 2004) ។ ទីពីរ ប្រទេសចិន មានភាពបត់បែនសំរួលច្រើនជាមួយបណ្តាប្រទេសអាស៊ានថ្មីៗ ដោយផ្តល់នូវប្រព្រឹត្តិកម្មអនុគ្រោះពិសេស និងជំនួយអភិវឌ្ឍន៍ ហើយផ្តល់លក្ខខណ្ឌអនុគ្រោះបំផុតផ្នែកពាណិជ្ជកម្ម (MFN) របស់អង្គការពាណិជ្ជកម្មពិភពលោក (WTO) ទៅអោយប្រទេសមិនមែនជាសមាជិកអង្គការ WTO ។ វិធានការបែបនេះ ធ្វើអោយប្រទេសអាស៊ានថ្មីមានភាពងាយស្រួលក្នុងការទាញប្រយោជន៍ពីសេរីភាវូបនីយកម្មជាមួយចិន និងតភ្ជាប់ចន្លោះប្រហោងនៃការអភិវឌ្ឍន៍ក្នុងតំបន់ ។ ទីបី ចិន និងអាស៊ាន អាចធ្វើសេរីភាវូបនីយកម្មលើពាណិជ្ជកម្មកសិកម្មបានច្រើនជាងកិច្ចព្រមព្រៀង និងការសន្យា ដែលធ្វើឡើងដោយសមាជិកអង្គការ WTO ពីព្រោះកសិកម្មតំបន់ត្រជាក់របស់ចិន និងកសិកម្មតំបន់ត្រូពិចរបស់អាស៊ាន មានលក្ខណៈបំពេញគ្នាទៅវិញទៅមក ។ ទីបួន អាស៊ានចាត់ទុកតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីនេះថាជាផ្លូវសក្តានុពលមួយ ដើម្បីពន្លឿនការងើបឡើងវិញនៃកំណើនសេដ្ឋកិច្ចក្រោយវិបត្តិ ។ តាមលោកប៊ែណាឌីណូ (២០០៤) បំណងប្រាថ្នារបស់អាស៊ាន គឺចង់ជិះរថភ្លើងសេដ្ឋកិច្ចល្បឿនលឿនរបស់ចិន ក្នុងគោលបំណងទាក់ទាញវិនិយោគផ្ទាល់ពីបរទេស (FDI) ហើយសង្ឃឹមថាអាចបង្វែរទិសទុនវិនិយោគផ្ទាល់ពីបរទេសខ្លះ ដែលកំពុងហូរចូលយ៉ាងច្រើនសន្ធឹកសន្ធាប់ទៅក្នុងប្រទេសចិន មកតំបន់អាស៊ីអគ្នេយ៍ ។

ហេតុផលជំរុញឱ្យប្រទេសចិនបង្កើតតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិននេះ មានទាំងលក្ខណៈសេដ្ឋកិច្ច និងនយោបាយ ។ ហេតុផលនយោបាយ គឺថាចិនចង់ចងមិត្តជាមួយប្រទេសជិតខាងនៅប៉ែកខាងត្បូង (Chia, 2004) ។ តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីនេះគឺជាផ្នែកមួយនៃដំណើរការកសាងជំនឿទុកចិត្តដើម្បីសំរាលការបារម្ភរបស់អាស៊ាន អំពីការគំរាមកំហែងខាងសេដ្ឋកិច្ចរបស់ចិន ដោយផ្តល់នូវកិច្ចសហប្រតិបត្តិការជិតស្និទ្ធជាងមុនក្នុងវិស័យជាច្រើន ដូចជាពាណិជ្ជកម្មនិងវិនិយោគទុន កសិកម្ម បច្ចេកវិទ្យា

ព័ត៌មាន និងទូរគមនាគមន៍ ការអភិវឌ្ឍន៍ធនធានមនុស្ស ការអភិវឌ្ឍន៍តំបន់ដងទន្លេមេគង្គ ទេសចរណ៍ និងសន្តិសុខ ។ គោលបំណងសំខាន់មួយទៀតរបស់ចិន គឺនយោបាយភូមិសាស្ត្រៈ ការទប់ទល់នឹងយុទ្ធសាស្ត្ររបស់អាមេរិកប្រឆាំងចិន និងការការពារផ្លូវពាណិជ្ជកម្មនៅអាស៊ីអគ្នេយ៍ ។ ទំនាក់ទំនងសេដ្ឋកិច្ចប្រសើរជាមុនជាមួយអាស៊ាន អាចធ្វើអោយចិនបង្កើនអំណាចខាងនយោបាយភូមិសាស្ត្រ និងអាចទប់ទល់នឹងឥទ្ធិពលរបស់អាមេរិក និងជប៉ុន ។ រីឯហេតុផលសេដ្ឋកិច្ចវិញ គឺចិនចង់ប្រែក្លាយអាស៊ានជាតំបន់ដៃគូ និងប្រភពវត្ថុធាតុដើម ពីព្រោះចិនជាប្រទេសសេដ្ឋកិច្ចឧស្សាហកម្ម និងជាប្រទេសនាំចូលផលិតផលកសិកម្ម (Bernardino, 2004) ។ លោកប៊ែណាឌីណូ ក៏បានអះអាងទៀតថា សមាជិកភាពរបស់ចិន ក្នុងអង្គការ WTO ក្នុងឆ្នាំ២០០១ ហើយសំពាធជាបន្តបន្ទាប់ពីអាមេរិក គឺជាកំលាំងជំរុញអោយចិនបង្កើតសម្ព័ន្ធភាពជាមួយប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍន៍ផ្សេងទៀត ជាពិសេសជាមួយប្រទេសជិតខាងនៅប៉ែកអាស៊ីបូព៌ា ដែលមាន អាស៊ាន ជប៉ុន និងកូរ៉េ តាមរយៈគំនិតផ្តួចផ្តើមអាស៊ាន + ៣ និងតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន ។

២.២. ផលចំណេញ និងបញ្ហាប្រឈមខាងសេដ្ឋកិច្ចនៃតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន

តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន នឹងផ្តល់ប្រយោជន៍សក្តានុពលដល់គ្រប់ប្រទេសជាសមាជិក តាំងពីប្រសិទ្ធភាពសេដ្ឋកិច្ចប្រសើរជាងមុន រហូតដល់កិច្ចសហប្រតិបត្តិការ និងភាពជាដៃគូកាន់តែស្អិតល្មួតជាងមុនក្នុងវិស័យមិនមែនសេដ្ឋកិច្ច ។ ការលុបបំបាត់ចោលរនាំងពាណិជ្ជកម្មរវាងអាស៊ាន និងចិន អាចបន្ទាបថ្លៃដើម បង្កើនសកម្មភាពពាណិជ្ជកម្មអន្តរតំបន់ និងបង្កើនប្រសិទ្ធភាពសេដ្ឋកិច្ច ។ តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរី រំពឹងថា នាំមកនូវឯកទេសនីយកម្មផលិតកម្ម ដោយផ្អែកលើឧត្តមភាពប្រៀបធៀប ។ ការសិក្សារបស់ក្រុមជំនាញការ អាស៊ាន-ចិន លើកិច្ចប្រតិបត្តិការសេដ្ឋកិច្ច បង្ហាញថា តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន នឹងបង្កើនការនាំចេញរបស់អាស៊ាន ទៅចិន ដល់ ១៣ពាន់លានដុល្លារ ឬ ៤៨% និងការនាំចេញរបស់ចិន មក អាស៊ានចំនួន ១០,៦ពាន់លានដុល្លារ ឬ ៥៥,១% ។ ក្នុងចំណោមប្រទេសអាស៊ាន ប្រទេសឥណ្ឌូនេស៊ី ម៉ាឡេស៊ី និងថៃ នឹងមានការនាំចេញច្រើនជាងគេបង្អស់ ។ តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរី ក៏បង្កើនផលិតផលក្នុងស្រុកសរុបរបស់អាស៊ានបាន ០,៩% ឬ ៥,៤ពាន់លានដុល្លារ រីឯផលិតផលក្នុងស្រុកសរុបរបស់ចិនកើនបាន ០,៣% ឬ ២,២ពាន់លានដុល្លារ ។ តារាងកាត់បន្ថយពន្ធគយរបស់កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ បង្ហាញថា មានការកើនឡើងយ៉ាងច្រើន រវាងសកម្មភាពពាណិជ្ជកម្មអាស៊ាន-ចិន ។ នៅខែកក្កដា ឆ្នាំ២០០៤ តំលៃផលិតផលនៃកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃធ្វើពាណិជ្ជកម្ម រវាងអាស៊ាន និងចិន បានឡើងដល់ ១,១១៣ពាន់លានដុល្លារ ឬ ខ្ពស់ជាងមួយឆ្នាំមុន ៤២,៣% រីឯការនាំចេញរបស់អាស៊ានទៅចិន មានតំលៃ ០,៦៨ពាន់លានដុល្លារ រឺកើនបាន ៤៥.៨% ធៀបនឹងឆ្នាំមុន (Cordenillo, 2005) ។

ក្រុមជំនាញការ និងលោកប៊ែណាឌីណូ មានទស្សនៈដូចគ្នាថា តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរី ទំនងជាបង្កើនទិដ្ឋភាពវិនិយោគទុនក្នុងតំបន់ ។ ក្រុមជំនាញការអះអាងថា មិនត្រឹមតែក្រុមហ៊ុនមកពីអាស៊ាន-ចិនប៉ុណ្ណោះទេ ដែលដាក់វិនិយោគទុនក្នុងទីផ្សារសមាហរណកម្មនេះ ប៉ុន្តែមានទាំងក្រុមហ៊ុនមកពីអាមេរិក អឺរ៉ុប និងជប៉ុន ដែលនឹងវាយលុកចូលទីផ្សារនេះ ។ រីឯលោកប៊ែណាឌីណូ បានអះអាងថា ការហូរចូលវិនិយោគផ្ទាល់ពីបរទេស បានធ្លាក់ចុះជាបន្តបន្ទាប់ចាប់តាំងពីវិបត្តិហិរញ្ញវត្ថុអាស៊ីក្នុងឆ្នាំ១៩៩៧ ដូច្នេះតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីនេះ អាចប្រែក្លាយអាស៊ានជាតំបន់ទាក់ទាញវិនិយោគទុនមួយ ។ ជាក់ស្តែង វិនិយោគផ្ទាល់ពីបរទេស បានកើនឡើងយ៉ាងលឿន បន្ទាប់ពីកិច្ចព្រមព្រៀងក្របខ័ណ្ឌត្រូវបានចុះហត្ថលេខា ពោលគឺពីចំនួន ១៣,៨ពាន់លានដុល្លារ ក្នុងឆ្នាំ២០០២ ដល់ ២៥,៦ពាន់លានដុល្លារក្នុងឆ្នាំ២០០៤ ។ នាពេលអនាគត នៅពេលដែលទីផ្សារកាន់តែធំ មានការប្រកួតប្រជែងកាន់តែខ្លាំង និងមានការវិនិយោគទុនកាន់តែច្រើន វិនិយោគិននឹងកាន់តែមានទិន្នាការវិនិយោគទុនក្នុងតំបន់នេះកាន់តែច្រើនដែរ ។

ម្យ៉ាងវិញទៀត តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីនេះក៏អាចបង្កអោយមានបញ្ហាប្រឈមជាច្រើនទាំងចំពោះអាស៊ាន និងចិន ។ បើយោងតាមក្រុមជំនាញការអាស៊ាន-ចិន (២០០១) ភាពដូចគ្នាក្នុងរចនាសម្ព័ន្ធឧស្សាហកម្ម រវាងអាស៊ាន និងចិន មានន័យថាការកាត់បន្ថយ និងលុបបំបាត់របាំងពន្ធគយនិងមិនមែនពន្ធគយ បង្កឱ្យមានការប្រកួតប្រជែងគ្នាយ៉ាងខ្លាំងនៅលើទីផ្សារក្នុងស្រុករបស់ភាគីទាំងពីរ ។ ជាលទ្ធផល ឧស្សាហកម្មខ្លះអាចរីកចំរើន ហើយឧស្សាហកម្មខ្លះទៀត អាចដួលរលំ ។ ការបិទទ្វារនៃឧស្សាហកម្មទាំងនេះ អាចបង្កអោយមានការខាតបង់រយៈពេលខ្លី ទៅលើកម្មករដែលពុំមានការធ្វើ និងទៅលើសនិទានកម្មរបស់ក្រុមហ៊ុនទាំងនោះ ។ លើសពីនេះ ការលុបបំបាត់ចោលតារាងពន្ធគយ អាចបង្កអោយមានការខាតបង់ចំណូលពន្ធគយ ដូច្នេះអាចបង្កអោយមានភាពលំបាកដល់គោលនយោបាយសារពើពន្ធ ជាពិសេសសំរាប់ប្រទេសពឹងផ្អែកខ្លាំងទៅលើចំណូលពន្ធគយ ។

២.៣ លក្ខណៈពិសេសនៃកិច្ចព្រមព្រៀងគ្របខ័ណ្ឌ

កិច្ចព្រមព្រៀងគ្របខ័ណ្ឌគ្របដណ្តប់ពាណិជ្ជកម្មលើទំនិញ សេវាកម្ម និងវិនិយោគទុនដោយផ្តល់ការគាំទ្រ ដល់កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ ដើម្បីបង្កើនសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មកសិកម្ម និងប្រព្រឹត្តិកម្មអនុគ្រោះ និងពិសេស សំរាប់ប្រទេសសមាជិកអាស៊ានថ្មី ។

គោលបំណងនៃកិច្ចព្រមព្រៀងនេះមាន (១) ពង្រឹង និងបង្កើនកិច្ចសហប្រតិបត្តិការសេដ្ឋកិច្ចពាណិជ្ជកម្ម និងវិនិយោគទុន (២) ធ្វើសេរីភាវូបនីយកម្មជាលំដាប់ និងជំរុញសកម្មភាពពាណិជ្ជកម្មលើទំនិញ និងសេវាកម្ម ព្រមទាំងបង្កើតរបបវិនិយោគទុនមួយប្រកបដោយតម្លាភាព សេរីភាព និងការសំរបសំរួលល្អ (៣) រិះរកវិស័យថ្មីៗ និងបង្កើតវិធានការសមរម្យសំរាប់កិច្ចសហប្រតិបត្តិការសេដ្ឋកិច្ចស្និទ្ធស្នាលជាងមុន និង (៤) សំរបសំរួលសមាហរណកម្មសេដ្ឋកិច្ចរបស់ប្រទេសអាស៊ានថ្មីអោយមានប្រសិទ្ធភាពខ្ពស់ ព្រមទាំងលុបបំបាត់គំលាតខាងការអភិវឌ្ឍន៍ក្នុងចំណោមប្រទេសជាសមាជិកទាំងអស់ ។

ដើម្បីពង្រឹងកិច្ចសហប្រតិបត្តិការសេដ្ឋកិច្ច កិច្ចព្រមព្រៀងក្របខណ្ឌនេះបានបញ្ជាក់ពីវិធានការមួយចំនួនដែលអាស៊ាននិងចិនគួរប្រកាន់យក:

- លុបបំបាត់រនាំងពន្ធគយ និងមិនមែនពន្ធគយទាំងស្រុងក្នុងរាល់សកម្មភាពពាណិជ្ជកម្មលើទំនិញសំខាន់
- ធ្វើសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មជាលំដាប់លើសេវាកម្ម
- បង្កើតអោយមានរបបវិនិយោគទុនមានលក្ខណៈបើកចំហ និងមានការប្រកួតប្រជែង
- ផ្តល់ប្រព្រឹត្តិកម្មពិសេស និងអនុគ្រោះ និងភាពបត់បែនដល់សមាជិកអាស៊ានថ្មី
- ផ្តល់ភាពបត់បែនដើម្បីដោះស្រាយវិស័យមានភាពរសើបក្នុងពាណិជ្ជកម្មលើទំនិញ សេវាកម្ម និងវិនិយោគទុនសំរាប់ការចរចាតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីនេះ
- បង្កើតវិធានការសំរបសំរួលខាងពាណិជ្ជកម្ម និងវិនិយោគទុនដ៏មានប្រសិទ្ធភាព ដូចជាការធ្វើឱ្យសាមញ្ញនូវនិតិវិធីពន្ធគយ និងការបង្កើតកិច្ចព្រមព្រៀងទទួលស្គាល់រួមគ្នា ។
- ពង្រីកកិច្ចសហប្រតិបត្តិការសេដ្ឋកិច្ច លើវិស័យដែលជួយបំពេញដល់ការលើកស្ទួយសកម្មភាពពាណិជ្ជកម្ម និងវិនិយោគទុន
- បង្កើតផែនការ និងកម្មវិធីសកម្មភាព ដើម្បីអនុវត្តកិច្ចសហប្រតិបត្តិការលើវិស័យបានព្រមព្រៀង ហើយនិងយន្តការសមស្របដើម្បីអនុវត្តកិច្ចព្រមព្រៀង ។

២.៣.១ ពាណិជ្ជកម្មទំនិញ

អាស៊ាន និងចិន បានយល់ព្រមកាត់បន្ថយតារាងពន្ធគយ រាល់ទំនិញទាំងអស់ដែលមិនរាប់បញ្ចូលក្នុងកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ ។ នៅដើមឆ្នាំ២០០៣ ការចរចាលើសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មលើទំនិញ ដែលមានទំរង់នៃការកាត់បន្ថយ រឺលុបបំបាត់ពន្ធគយ វិធានស្តីពីប្រភពដើម វិធានការមិនមែនពន្ធគយ វិធានការសុវត្ថិភាព ដែលផ្អែកលើគោលការណ៍នៃកិច្ចព្រមព្រៀងទូទៅស្តីអំពីតារាងពន្ធគយ និងពាណិជ្ជកម្ម (GATT) នីតិវិធីនៃការឧបត្ថម្ភធន និងវិធានការប្រឆាំងការលក់ទាបជាងថ្លៃដើម ។ កិច្ចព្រមព្រៀងលើពាណិជ្ជកម្មទំនិញរបស់កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ ត្រូវបានចុះហត្ថលេខានៅក្នុងកិច្ចប្រជុំកំពូលអាស៊ានទី ១០ ក្នុងខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០០៥ ។

មុខទំនិញដែលត្រូវយកមកកាត់បន្ថយ រឺលុបបំបាត់ពន្ធគយ រួមមាន មុខទំនិញទាំងអស់ដែលមិនស្ថិតក្នុងកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ ហើយមុខទំនិញទាំងនេះត្រូវបានបែងចែកជាពីរប្រភេទៈ

- គំរោងធម្មតា (normal track): ផលិតផលរាប់បញ្ចូលក្នុងគំរោងធម្មតា ត្រូវកាត់បន្ថយ រឺ លុបបំបាត់ទាំងស្រុងនូវអត្រាពន្ធគយ MFN ស្របនឹងអត្រា និងកាលវិភាគដែលបានកំនត់ ក្នុងកំឡុងពីថ្ងៃទី០១ ខែមករា ឆ្នាំ២០០៥ ដល់ឆ្នាំ២០១០ សំរាប់អាស៊ាន ៦ និងចិន និងពីថ្ងៃទី០១ ខែមករា ឆ្នាំ២០០៥ ដល់ឆ្នាំ២០១៥ សំរាប់សមាជិកអាស៊ានថ្មី[១] ។ អត្រាពន្ធគយដែលត្រូវបានកាត់បន្ថយ ប៉ុន្តែពុំទាន់បានលុបបំបាត់ នឹងត្រូវលុបបំបាត់ជាបណ្តើរៗអោយបានទាំងស្រុងក្នុងរយៈពេលមួយមានការយល់ព្រមទាំងសងខាង ។
- គំរោងរសើប (sensitive track): ផលិតផលរាប់បញ្ចូលក្នុងគំរោងមានភាពរសើបត្រូវកាត់បន្ថយអត្រាពន្ធគយ MFN មកត្រឹមអត្រា និងរយៈពេលមួយមានការយល់ព្រមទាំងសងខាង ។ ចំនួនផលិតផលក្នុងគំរោងនេះ មិនត្រូវអោយមានលើសពី ៤០០ផលិតផល គិតក្នុងប្រព័ន្ធសំរបសំរួល (harmonised system) កំរិត ៦ខ្ទង់ និង ១០% នៃតំលៃទំនិញនាំចូល[២] សំរាប់ប្រទេសអាស៊ាន ៦ និងប្រទេសចិន និងមិនអោយលើសពី ៥០០ផលិតផល សំរាប់ប្រទេសអាស៊ានថ្មី ។

២.៣.២ ពាណិជ្ជកម្មសេវាកម្ម

អាស៊ាន និងចិន ក៏បានយល់ព្រមចរចាគ្នាពីសេរីភាវូបនីយកម្មជាលំដាប់លើពាណិជ្ជកម្មសេវាកម្ម ដោយមានការគ្របដណ្តប់ទូលំទូលាយជាងមុន ។ ការចរចានេះ បានចាប់ផ្តើមនៅឆ្នាំ២០០៣ និងគ្រោងបញ្ចប់អោយបានឆាប់រហ័ស ។ ការចរចានេះមានទិសដៅលុបបំបាត់ទាំងស្រុងនូវរាល់ការរើសអើង ពង្រីកទំហំនិងជំរៅនៃសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្ម និងកិច្ចសហប្រតិបត្តិការបន្ថែមទៀតលើវិស័យសេវាកម្ម ដើម្បីបង្កើនប្រសិទ្ធភាព និងសមត្ថភាពប្រកួតប្រជែង ព្រមទាំងធ្វើអោយមានភាពចំរុះផ្នែកសេវាកម្មផ្គត់ផ្គង់ និងចែកចាយ ។

២.៣.៣. វិនិយោគទុន

ដើម្បីជំរុញការវិនិយោគ និងបង្កើតរបបវិនិយោគទុនមួយមានលក្ខណៈសេរី សំរបសំរួល តម្លាភាព និងការប្រកួតប្រជែងភាគីទាំងអស់បានយល់ព្រមៈ (១) ចរចាធ្វើសេរីភាវូបនីយកម្មជាលំដាប់នូវរបបវិនិយោគទុន (២) ពង្រឹងកិច្ចសហប្រតិបត្តិការលើ

---

(១) ព័ត៌មានលំអិតពីទិន្នន័យ និងអត្រាជាក់លាក់ សូមមើលឧបសម្ព័ន្ធទី ១ នៃកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មលើទំនិញ នៅក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀងក្របខ័ណ្ឌនៃកិច្ចសហប្រតិបត្តិការសេដ្ឋកិច្ចទូលំទូលាយរវាងអាស៊ាន និងចិន តាម http: //www.aseansec.org

(២) ផ្អែកលើស្ថិតិពាណិជ្ជកម្មឆ្នាំ២០០១

ការវិនិយោគទុនសំរបសំរួលវិនិយោគទុន និងបង្កើនតម្លាភាពនៃច្បាប់ និងបទប្បញ្ញត្តិវិនិយោគទុន និង (៣) ផ្តល់ការការពារដល់វិនិយោគទុន ។

អាស៊ាន និងចិន ក៏បានយល់ព្រមពង្រឹងកិច្ចសហប្រតិបត្តិការលើវិស័យអាទិភាព ៥ គឺកសិកម្ម បច្ចេកវិទ្យាព័ត៌មានវិទ្យា និងទូរគមនាគមន៍ ការអភិវឌ្ឍន៍ធនធានមនុស្ស វិនិយោគទុន និងការអភិវឌ្ឍន៍តំបន់អាងទន្លេមេគង្គ ។ នៅមានកម្មវិធីកសាងសមត្ថភាព និងជំនួយបច្ចេកទេស ជាពិសេសសំរាប់ប្រទេសអាស៊ានថ្មី ដើម្បីអោយប្រទេសទាំងនោះ អាចកែសំរួលរចនាសម្ព័ន្ធសេដ្ឋកិច្ច និងពង្រីកសកម្មភាពពាណិជ្ជកម្ម និងការវិនិយោគទុនជាមួយចិន ។

២.៣.៤. កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ

គេដាក់បញ្ចូលកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃទៅក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀងក្របខ័ណ្ឌ ដើម្បីបង្កើនល្បឿននៃការកាត់បន្ថយ និងលុបបំបាត់តារាងពន្ធគយលើពាណិជ្ជកម្មទំនិញ នៅក្នុងជំពូកទី១ ដល់ ទី៨ នៃប្រព័ន្ធសំរបសំរួលខ្ទង់ទី ៨/៩ ដែលរួមមាន:

១. សត្វរស់

២. សាច់ និងគ្រឿងក្នុងអាចហូបបាន

៣. ត្រី

៤. ផលិតផលពីទឹកដោះគោ

៥. ផលិតផលធ្វើចេញពីសត្វផ្សេងទៀត

៦. ដើមរុក្ខជាតិរស់

៧. បន្លែអាចហូបបាន

៨. ផ្លែឈើ និងគ្រាប់ផ្លែឈើអាចហូបបាន

នៅមានការបែងចែកជាបីប្រភេទចំពោះរាល់ផលិតផលរាប់បញ្ចូលក្នុងកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ សំរាប់ការកាត់បន្ថយ និងលុបបំបាត់តារាងពន្ធគយ:

ប្រភេទ ១: សំរាប់ប្រទេសអាស៊ាន ៦ និងចិន ប្រភេទនេះសំដៅលើផលិតផលមានអត្រាពន្ធគយ MFN ជាក់ស្តែងខ្ពស់ជាង ១៥% ។ សំរាប់ប្រទេសអាស៊ានថ្មី ប្រភេទនេះសំដៅលើផលិតផលមានអត្រាពន្ធគយ MFN ជាក់ស្តែងស្មើ ឬខ្ពស់ជាង ៣០% ។

ប្រភេទ ២: សំរាប់ប្រទេសអាស៊ាន ៦ និងចិន ប្រភេទនេះសំដៅលើផលិតផលមានអត្រាពន្ធគយ MFN ជាក់ស្តែងចន្លោះពី ៥% ទៅ ១៥% ។ សំរាប់ប្រទេសអាស៊ានថ្មី ប្រភេទនេះសំដៅលើផលិតផលមានអត្រាពន្ធគយ MFN ជាក់ស្តែងចន្លោះពី ១៥% ទៅ ៣០% ។

ប្រភេទ ៣: សំរាប់ប្រទេសអាស៊ាន ៦ និងចិន ប្រភេទនេះសំដៅលើផលិតផលមានអត្រាពន្ធគយ MFN ជាក់ស្តែងទាបជាង ៥% ។ សំរាប់ប្រទេសអាស៊ានថ្មី ប្រភេទនេះសំដៅលើផលិតផលមានអត្រាពន្ធគយ MFN ជាក់ស្តែងទាបជាង ១៥% ។

កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ ត្រូវអនុវត្តចាប់ពីថ្ងៃទី ០១ ខែមករា ឆ្នាំ២០០៤ ដែលមានពេលវេលា និងកាលវិភាគធ្វើសេរីភាវូបនីយកម្មដូចខាងក្រោម:

តារាង ១: ចិន និង អាស៊ាន ៦

ប្រភេទផលិតផល	មិនយូរជាងថ្ងៃ ១ មករា ២០០៤	មិនយូរជាងថ្ងៃ ១ មករា ២០០៥	មិនយូរជាងថ្ងៃ ១ មករា ២០០៦
១	១០%	៥%	០%
២	៥%	០%	០%
៣	០%	០%	០%

តារាង ២: ប្រទេសអាស៊ានថ្មី

ប្រភេទទី ១:

ប្រទេស	មិនយូរជាងថ្ងៃ ១ មករា ២០០៤	មិនយូរជាងថ្ងៃ ១ មករា ២០០៥	មិនយូរជាងថ្ងៃ ១ មករា ២០០៦	មិនយូរជាងថ្ងៃ ១ មករា ២០០៧	មិនយូរជាងថ្ងៃ ១ មករា ២០០៨	មិនយូរជាងថ្ងៃ ១ មករា ២០០៩	មិនយូរជាងថ្ងៃ ១ មករា ២០១០
វៀតណាម	២០%	១៥%	១០%	៥%	០%	០%	០%
ឡាវ និង ភូមា	-	-	២០%	១៤%	៨%	០%	០%
កម្ពុជា	-	-	២០%	១៥%	១០%	៥%	០%

ប្រភេទទី ២:

ប្រទេស	មិនយូរជាងថ្ងៃ ១ មករា ២០០៤	មិនយូរជាងថ្ងៃ ១ មករា ២០០៥	មិនយូរជាងថ្ងៃ ១ មករា ២០០៦	មិនយូរជាងថ្ងៃ ១ មករា ២០០៧	មិនយូរជាងថ្ងៃ ១ មករា ២០០៨	មិនយូរជាងថ្ងៃ ១ មករា ២០០៩	មិនយូរជាងថ្ងៃ ១ មករា ២០១០
វៀតណាម	១០%	១០%	៥%	៥%	០%	០%	០%
ឡាវនិងភូមា	-	-	១០%	១០%	៥%	០%	០%
កម្ពុជា	-	-	១០%	១០%	៥%	៥%	០%

ប្រភេទទី ៣:

ប្រទេស	មិនយូរជាងថ្ងៃ ១ មករា ២០០៤	មិនយូរជាងថ្ងៃ ១ មករា ២០០៥	មិនយូរជាងថ្ងៃ ១ មករា ២០០៦	មិនយូរជាងថ្ងៃ ១ មករា ២០០៧	មិនយូរជាងថ្ងៃ ១ មករា ២០០៨	មិនយូរជាងថ្ងៃ ១ មករា ២០០៩	មិនយូរជាងថ្ងៃ ១ មករា ២០១០
វៀតណាម	៥%	៥%	០-៥%	០-៥%	០%	០%	០%
ឡាវនិងភូមា	-	-	៥%	៥%	០-៥%	០%	០%
កម្ពុជា	-	-	៥%	៥%	០-៥%	០-៥%	០%

កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ ក៏អនុញ្ញាតអោយប្រទេសសមាជិក ដកចេញផលិតផលរសើបៗមួយចំនួន ពីការធ្វើសេរីភាវូបនីយកម្ម ។ ភាគីណាដែលដកចេញនូវ សមាជិកអាស៊ានផ្សេងទៀត រឺ ចិន ចេញពីការអនុគ្រោះពន្ធគយ តាមរយៈបញ្ជីដកចេញ នឹងពុំបានទទួលការអនុគ្រោះពន្ធគយលើផលិតផលមកពីសមាជិកអាស៊ានផ្សេងទៀត រឺ ពីចិនឡើយ ។ ប្រទេសសិង្ហបុរី ប្រ៊ុយណេ ថៃ ឥណ្ឌូនេស៊ី និងភូមា ពុំមានផលិតផលដែលមិនត្រូវរាប់បញ្ចូលឡើយ ។ ដោយឡែក កម្ពុជា ឡាវ ម៉ាឡេស៊ី ហ្វីលីពីន និងវៀតណាម មានដកចេញផលិតផលមួយចំនួន ។ ប្រទេសកម្ពុជា ដកចេញផលិតផល ៣០មុខ ពីការកាត់បន្ថយពន្ធគយ ដូចជា ជ្រូករស់ ត្រីរស់ ប៉េងប៉ោះ ខ្ទឹមបារាំង ខ្ទឹមស ឆៃថាវ ផ្កាខាត់ណា ខាត់ណា ស្ពៃក្តោប សាឡាដ ការ៉ុត ស្ពៃមើម ដូងម្នាស់ ស្វាយ ក្រូច ឪឡឹក ត្រសក់ស្រូវ និងមៀន ។

សរុបមក ទោះបីហេតុផលនៃការបង្កើតតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន មានលក្ខណៈសេដ្ឋកិច្ចផង និងនយោបាយផងក្តី ប៉ុន្តែផលចំណេញសេដ្ឋកិច្ចរំពឹងទុក គឺជាកត្តាជំរុញសំខាន់នៃការបង្កើតតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីនេះ ។

ជំពូកទី ៣. ផលប៉ះពាល់សក្តានុពលនៃ តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន និងកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃមកលើប្រទេសកម្ពុជា

ជំពូកនេះពិភាក្សាពីផលប៉ះពាល់នៃតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន និងកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ លើប្រទេសកម្ពុជាជារួម និងលើវិស័យកសិកម្មជាពិសេស ។ ដំបូងអត្ថបទនេះរំលឹកឡើងវិញពីការវិវត្តន៍ថ្មីៗនៃទំនាក់ទំនងសេដ្ឋកិច្ចរវាងកម្ពុជា និងចិន ដោយផ្តោតការយកចិត្តទុកដាក់លើពាណិជ្ជកម្ម និងវិនិយោគ ។ រចនាសម្ព័ន្ធពាណិជ្ជកម្មនៃផលិតផលក្នុងកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃរវាងកម្ពុជា និងចិនក្នុងពេលថ្មីៗនេះ ក៏ត្រូវបានពិនិត្យមើលក្នុងជំពូកនេះដែរ ។ បន្ទាប់មក មានការពិនិត្យមើលពីឱកាស និងបញ្ហាប្រឈមនៃតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរី ចំពោះប្រទេសកម្ពុជា ។ ជំពូកនេះ ក៏វាយតំលៃពីផលប៉ះពាល់សក្តានុពលនៃកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ លើវិស័យកសិកម្ម ក្នុងន័យជាឱកាសនាំចេញ និងការគំរាមកំហែងនៃផលិតផលនាំចូលដល់ផលិតករក្នុងស្រុក លើនិន្នាការ និងរចនាសម្ព័ន្ធពាណិជ្ជកម្មរវាងកម្ពុជានិងចិន ដោយផ្អែកលើរចនាសម្ព័ន្ធពាណិជ្ជកម្មរវាងចិន និងថៃនិងវៀតណាម ។ ផ្នែកចុងក្រោយនៃជំពូកបី និយាយអំពីផលប៉ះពាល់មួយចំនួននៃកម្មវិធីនេះ លើភាពក្រីក្រ ដោយពិនិត្យលើការចូលរួមរបស់កសិករតូចតាច និងអ្នកក្រីក្រ ក្នុងសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មកសិកម្ម ។

៣.១. ទំនាក់ទំនងសេដ្ឋកិច្ចរវាងកម្ពុជា និង ចិន

ទំនាក់ទំនងសេដ្ឋកិច្ចរវាងកម្ពុជា និង ចិន មានការរីកចំរើនគួរអោយកត់សំគាល់ចាប់តាំងពីទសវត្សរ៍ ១៩៩០ ។ នៅមុនកិច្ចព្រមព្រៀងក្របខ័ណ្ឌ កម្ពុជាបានចុះហត្ថលេខាលើកិច្ចព្រមព្រៀងជំរុញ និងការពារវិនិយោគ ជាមួយចិនក្នុងខែកក្កដា ឆ្នាំ១៩៩៦ និងកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មទ្វេភាគីក្នុងខែកក្កដា ១៩៩៧ ។ កិច្ចព្រមព្រៀងទាំងនេះ បានបង្កើតជាមូលដ្ឋានសំរាប់សកម្មភាពពាណិជ្ជកម្ម និងការវិនិយោគទៅវិញទៅមក ។ ចិន គឺជាប្រភពវិនិយោគទុនផ្ទាល់ពីបរទេសធំជាងគេក្នុងលំដាប់ទីបួនរបស់កម្ពុជាក្នុងឆ្នាំ១៩៩៥-២០០៤ ដោយបានវិនិយោគទុន ៣៩៥លានដុល្លារ ឬ ៩% នៃវិនិយោគទុនផ្ទាល់ពីបរទេសសរុប (តារាង A.2 ក្នុងឧបសម្ព័ន្ធស្ថិតិ) ។ ចិនជាដៃគូពាណិជ្ជកម្មធំជាងគេទី ៧ (ប្រាំពីរ) របស់កម្ពុជាក្នុងឆ្នាំ១៩៩៥ និងធំជាងគេទីបួនក្នុងឆ្នាំ២០០៣ ។ ពាណិជ្ជកម្មកម្ពុជា-ចិន បានកើនក្នុងអត្រាមធ្យមប្រចាំឆ្នាំ ២៣% កំឡុងឆ្នាំ១៩៩៥-២០០១ និង ៦២% ក្នុងឆ្នាំ២០០២-០៥ ។ ក្នុងឆ្នាំ២០០៥ ការនាំចេញរបស់កម្ពុជាទៅចិនមាន ២៧,៣លានដុល្លារ និងការនាំចូលពីចិនវិញចំនួន ៥៣៦,១១លានដុល្លារ ។

តារាង ៣.១ និង ៣.២ បង្ហាញថា កម្ពុជានាំចេញនូវផលិតផលកសិកម្ម និងផលិតផលធនធានធម្មជាតិ ហើយនាំចូលមកវិញនូវផលិតផលឧស្សាហកម្មជាច្រើនប្រភេទ ដូចជា វាយនភណ្ឌនិងសំលៀកបំពាក់ ដែកថែប សេរ៉ាមិក ឧបករណ៍អគ្គិសនី និងអេឡិចត្រូនិក ម្ហូបអាហារ និងយានជំនិះ ។ ផលិតផលនាំចេញធំជាងគេរបស់កម្ពុជា ទៅកាន់ចិនកំឡុងឆ្នាំ២០០០-០៥ គឺឈើ និងផលិតផលធ្វើពីឈើដែលមានតំលៃ ១៣២លានដុល្លារ ឬច្រើនជាងពាក់កណ្តាលនៃការនាំចេញសរុបទៅកាន់ចិន ។ ផលិតផលនាំចេញសំខាន់ៗផ្សេងទៀតរួមមាន កប្បាស កៅស៊ូ ត្រី បង្គា និងសត្វរស់ ។ រីឯការនាំចូលរបស់កម្ពុជាពីចិន បានកើនឡើងយ៉ាងឆាប់រហ័សពី ១៦៤,១លានដុល្លារ ក្នុងឆ្នាំ២០០០ ដល់ ៥៣៦,១១លានដុល្លារក្នុងឆ្នាំ២០០៥ ។ ការនាំចូលវាយនភណ្ឌ និង

សំលៀកបំពាក់មានចំនួនសរុប ១.២១០លានដុល្លារ ក្នុងកំឡុងឆ្នាំ២000-0៥ រឺ ៦៣%នៃការនាំចូលសរុបពីចិន ។ កំណើនដ៏ច្រើននៃការនាំចូលផលិតផលនេះ បណ្តាលមកពីកំណើនគំរូវការធាតុចូលសំរាប់ផលិតកម្មសំលៀកបំពាក់ដែលកើនឡើងជាប់រហូតក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ។ ការនាំចូលធំទីពីរ គឺឧបករណ៏អគ្គិសនី និងគ្រឿងម៉ាស៊ីន ដែលមានតំលៃ ១៩៤,៦២លានដុល្លារ កំឡុងឆ្នាំ២000-0៥ ឬ ១0% នៃការនាំចូលសរុបពីចិន ។ ផលិតផលនាំចូលសំខាន់ៗដទៃទៀតរួមមាន សាច់ ត្រី និងផលិតផលគ្រឿងសមុទ្រ ដែកនិងដែកថែប គ្រឿងធ្វើពីដែកនិងដែកថែប ផលិតផលសេរ៉ាមិក និងយានយន្ត ។

តារាង ៣.១: ការនាំចេញរបស់កម្ពុជាទៅកាន់ចិនឆ្នាំ២000-២00៥ (លានដុល្លារ)

លេខកូដ HS	រាយមុខផលិតផល	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	ផលិតផលសរុប	**59.49**	**34.8**	**24.55**	**26.17**	**29.56**	**27.3**
44	ឈើនិងផលិតផលធ្វើពីឈើ	50.27	27.03	15.12	13.64	15.06	11.1
52	កប្បាស	-	0.44	0.1	3.15	8.85	7.56
40	កៅស៊ូនិងផលិតផលធ្វើពីកៅស៊ូ	5.41	5.71	7.48	7.68	2.53	3.13
03	ត្រី បង្គា និងសិប្បិសត្វ	1.07	0.93	1.28	1.13	1.28	0.73
62	សំលៀកបំពាក់និងបំណែកសំរាប់បន្ថែម	2.5	0.08	0.04	0.04	0.68	1.79
33	ប្រេងរុក្ខជាតិ ទឹកអប់ គ្រឿងក្រអូប	-	-	-	0.09	0.06	1.08
01	សត្វរស់	0.21	0.24	0.32	0.06	0.04	0.24

ប្រភព: *Global Trade Atlas*

ពាណិជ្ជកម្មកម្ពុជា-ចិនលើផលិតផលក្នុងកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ ដូចដែលបានបង្ហាញក្នុងតារាងទី៣ ពុំមានចំនួនច្រើនទេ គឺមានត្រឹមតែ 0,៣៣% ក្នុងកំឡុងឆ្នាំ២000-0៥ ។ ក្នុងកំឡុងពេលដូចគ្នានេះដែរ ការនាំចេញរបស់កម្ពុជានូវផលិតផលក្នុងកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ មានចំនួនប្រហែលជា ២%នៃការនាំចេញសរុបទៅចិន ។ ត្រីរស់ គឺជាផលិតផលនាំចេញធំជាងគេទីមួយក្នុងកំឡុងឆ្នាំ២000-0៥ ដែលមានតំលៃ ៣,៩៩លានដុល្លារ បន្ទាប់មកមាន បង្គា សត្វរស់ និងផ្សិត ដែលមានតំលៃសរុបរៀងគ្នាចំនួន ២,៣៦លានដុល្លារ ១,១២លានដុល្លារ និង ២៩.៨៩៤ដុល្លារ ។ ការនាំចូលរបស់កម្ពុជានូវផលិតផលក្នុងកម្មវិធីនេះមានចំនួន ៣,៤៣លានដុល្លារ ក្នុងអំឡុងឆ្នាំ២000-0៥ ឬ 0,១៨% នៃការនាំចូលសរុបពីចិន ។ ក្នុងពេលដូចគ្នានេះខ្ទឹមស គឺជាផលិតផលនាំចូលធំទីមួយ មានតំលៃ ១,៣៧លានដុល្លារ បន្ទាប់មកមានផ្លែប៉ោម និងផ្សិត ដែលមានតំលៃរៀងគ្នា ៩៤៦.៦៣៩ដុល្លារ និង ៥៤៧.៥២៥ដុល្លារ ។ ផលិតផលនាំចូលផ្សេងទៀត រួមមាន ផ្លែព័រ និងគ្រាប់ទ្ធនស៏ សណ្តែកក្រហម ទឹកឃ្មុំ និងត្រី ។

តារាង ៣.២ : ការនាំចូលរបស់កម្ពុជាពីចិនឆ្នាំ២០០០-២០០៥ (លានដុល្លារ)

លេខកូដ HS	វាយមុខផលិតផល	2000	2001	2002	2003	2004	2005
1-99	**ផលិតផលសរុប**	**164.1**	**205.58**	**251.6**	**294.59**	**452.33**	**536.11**
50-63	***វាយនភណ្ឌនិងសំលៀកបំពាក់***	***78.54***	***109.94***	***154.11***	***205.77***	***297.45***	***364.74***
52	កប្បាស	32.68	49.85	62.15	79.24	118.27	127.232
55	សរសៃអំបោះសិប្បនិម្មិត	8.5	11.03	17.32	15.88	32.17	38.51
54	សរសៃផ្លាស់សំយោគ	4.27	6.15	8.12	12.64	20.42	24.44
58	ក្រណាត់តម្បាញពិសេស	3.27	3.31	10.82	11.7	21.08	20.17
60	ផលិតផលបានមកពីការចាក់ដោយម្ជុល	21.67	30.38	44.44	70.85	85.98	123.54
61	សំលៀកបំពាក់និងបំណែកសំរាប់បន្ថែមដែលបានមកពីចាក់ដោយម្ជុល	6.38	6.82	6.6	9.37	8.97	20.84
84-85	***ឧបករណ៍អគ្គិសនី និងគ្រឿងម៉ាស៊ីន***	***25.08***	***26.42***	***30.74***	***22.22***	***37.55***	***52.61***
84	ម៉ាស៊ីន និងបរិធានមេកានិក	11.13	11.79	20.12	14.32	22.02	34.28
85	សំភារៈអគ្គិសនីនិងអេឡិចត្រូនិក	13.95	14.63	10.62	7.9	15.527	18.33
	ផលិតផលផ្សេងទៀត						
16	សាច់ ត្រី និងគ្រឿងសមុទ្រដែលរៀបចំហើយ	-	-	-	-	19.67	14.31
72	ដែក និងដែកថែប	12.01	8.48	6.27	9.01	14.03	9.84
69	ផលិតផលសេរ៉ាមិក	3.26	4.87	7.52	10.34	13.88	22.53
73	ឧបករណ៍ធ្វើពីដែក ឬដែកថែប	4.18	7.35	13.45	0.95	9.13	5.85
87	យានយន្តក្រៅពីរថភ្លើង រថអគ្គិសនី	3.61	3.25	3.27	10.78	6.71	7.38

ប្រភព: Global Trade Atlas

តារាង ៣.៣: ពាណិជ្ជកម្មកម្ពុជាជាមួយចិន លើផលិតផលក្នុងកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃឆ្នាំ២០០០-០៥ (លានដុល្លារ)

លេខកូដ HS	រាយមុខផលិតផល	2000	2001	2002	2003	2004	2005
ការនាំចេញ							
030623	បង្គារ	609,528	90,916	211,676	426,802	720,801	301,581
030199	ត្រីរស់	463,849	835,612	1,062.945	682,791	520,214	420,178
010600	សត្វរស់	209,515	242,728	317,217	63,748	40,000	243,500
071239	ផ្សិតក្រៀម	-	-	-	-	-	29.894
ការនាំចូល							
070320	ខ្ទឹមស ស្រស់ រឺស្ងួត	-	48,320	78,680	526,466	720,278	-
070310	ខ្ទឹមបារាំង និងខ្ទឹមក្រហម	-	2,601	-	-	15,306	-
080810	ផ្លែប៉ោមស្រស់	93,407	23,077	32,257	47,834	287,098	556,369
080820	ផ្លែព័រ និងគ្វីនស៍ស្រស់	10,065	21,548	29,366	4,620	130,192	143,349
071239	ផ្សិតក្រៀម	-	-	-	42,187	279,078	226,260
071332	សណ្តែកប្រហមតូច ស្ងួត បកសំបករួច	-	-	-	16,588	32,890	-
040900	ទឹកឃ្មុំធម្មជាតិ	-	-	-	12,588	3,147	1,593

ប្រភព: *Global Trade Atlas*

៣.២. តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន_ចិន: ឱកាសនិងបញ្ហាប្រឈមសំរាប់កម្ពុជា

តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន ទំនងជាបង្កើតទាំងឱកាស និងបញ្ហាប្រឈមដល់ប្រទេសកម្ពុជា ។ ឱកាសមានទាំងឱកាសសេដ្ឋកិច្ច និងមិនមែនសេដ្ឋកិច្ច រីឯបញ្ហាប្រឈមមានការបារម្ភពីផលប៉ះពាល់សក្តានុពល អវិជ្ជមានទៅលើកសិករ និងផលិតករក្នុងស្រុក កំណែទំរង់ស្ថាប័ននិងគោលនយោបាយ ដើម្បីទាញប្រយោជន៍បានច្រើនបំផុតពីគំរោងសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មនេះ ។

៣.២.១. ឱកាស

តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរី នឹងធ្វើអោយការនាំចេញរបស់កម្ពុជាអាចឈានចូលក្នុងទីផ្សារដ៏មានសន្ទុះ និងមានកំណើនឆាប់រហ័សរបស់ចិន ។ ការទទួលបានទីផ្សារនេះ មានសារៈសំខាន់ណាស់សំរាប់ប្រទេសតូចតាចដូចជាកម្ពុជា ដែលទីផ្សារក្នុងស្រុករបស់ខ្លួនមិនធំ ។ ការពង្រឹងលទ្ធភាពទទួលបានទីផ្សារ ធ្វើអោយសហគ្រាសក្នុងស្រុកផលិតបានប្រសិទ្ធភាពខ្ពស់ជាងមុន ។

ទីពីរ ការលុបបំបាត់ចោលរនាំងពន្ធគយ និងមិនមែនពន្ធគយ នឹងជួយសំរួលដល់លំហូរពាណិជ្ជកម្ម ហើយជំរុញអោយមានឯកទេសនីយកម្មដោយផ្អែកលើលក្ខណៈធម្មជាតិនៃកត្តាផលិតកម្ម ។ យោងតាមស្ថិតិពាណិជ្ជកម្ម កម្ពុជានាំចេញផលិតផលកសិកម្ម និងផលិតផលធនធានធម្មជាតិ ដូចជា ឈើ កៅស៊ូ សត្វរស់ ត្រី បង្គារ ហើយនាំចូលពីចិនមកវិញនូវផលិតផលឧស្សាហកម្ម ដូចជា ដែកនិងដែកថែប សេរ៉ាមិក ឧបករណ៍អគ្គិសនីនិងអេឡិចត្រូនិក ម្ហូបអាហារ និងយានយន្ត ។ រចនាសម្ព័ន្ធ

ពាណិជ្ជកម្មនេះ បង្ហាញពីការបំពេញគ្នាយ៉ាងខ្ពស់រវាងការនាំចេញរបស់កម្ពុជា និងចិន ដែលជាកត្តាអាចធ្វើអោយមានឯកទេសនីយកម្មកាន់តែខ្ពស់ និងទទួលផលចំណេញច្រើននៅពេលមានសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្ម ។

ទីបី ក្រៅពីការកាត់បន្ថយនិងលុបបំបាត់រនាំងពន្ធគយ និងមិនមែនពន្ធគយ កិច្ចព្រមព្រៀងក្របខ័ណ្ឌ ក៏មានចែងពីរបបវិនិយោគទុន ដែលមានការបើកចំហ តម្លាភាព និងការប្រកួតប្រជែងជាងមុន ។ រឿងនេះនឹង ជួយសំរួលដល់លំហូរវិនិយោគទុនដើម្បីរិះរកឱកាសសេដ្ឋកិច្ចស្របទៅនឹងសមត្ថភាពប្រកួតប្រជែង និងឧត្តមភាពប្រៀបធៀបរបស់កម្ពុជា ។ កម្ពុជាមានឧត្តមភាពប្រកួតប្រជែងជាសក្តានុពលក្នុងវិស័យកសិកម្ម ដោយសារកម្ពុជា មានដីដាំដុះច្រើនលើសលុបតែខ្វះជំនាញ (Toshiyasu, Chan and Long, 1998)[៣] ។ ប៉ុន្តែវិនិយោគទុន ក្នុងវិស័យនេះមានតែ ៥% នៃវិនិយោគទុនសរុបប៉ុណ្ណោះ (សូមមើលតារាង A.1 ក្នុងឧបសម្ព័ន្ធស្ថិតិ) ។ កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ អាចបង្កើនវិនិយោគទុនលើវិស័យកសិកម្ម ដើម្បីទាញប្រយោជន៍ពីលទ្ធភាពទទួលបានទីផ្សារ ។ ក្រៅពីនេះ ក៏លទ្ធភាពច្រើនដែរដែលវិស័យត្រូវការប្រើប្រាស់កំលាំងពលកម្ម និងវិស័យឧស្សាហកម្មមូលដ្ឋានក្នុងប្រទេសអាស៊ាន ៦ និងចិន នឹងអាចបំលាស់ទីទៅប្រទេសដែលមានការអភិវឌ្ឍន៍ទាបដូចប្រទេសកម្ពុជា ពីព្រោះប្រទេសទាំងនោះបានអភិវឌ្ឍ និងផ្លាស់ប្តូរសេដ្ឋកិច្ចរបស់ខ្លួនឆ្ពោះទៅខាងសេដ្ឋកិច្ចប្រើដំណេះដឹង និងបច្ចេកវិទ្យាច្រើន ។ ការផ្លាស់ប្តូរតាមលំនាំនេះ បានកើតឡើងក្នុងតំបន់អាស៊ីបូពា ដោយឧស្សាហកម្មដូចជា វាយនភណ្ឌ កម្មន្តសាល និងរថយន្ត បានផ្លាស់ទីពីជប៉ុនទៅ តៃវ៉ាន់ និងហុងកុង បន្ទាប់មកទៅ ថៃ ម៉ាឡេស៊ី និង ចិន ។

តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន នឹងបង្កើតឱកាសមិនមែនសេដ្ឋកិច្ចមួយចំនួនដូចជា ការពង្រឹងទំនាក់ទំនង និងកិច្ចសហប្រតិបត្តិការក្នុងវិស័យទេសចរណ៍ បច្ចេកវិទ្យា ព័ត៌មានវិទ្យានិងទូរគមនាគមន៏ ការអភិវឌ្ឍន៏ធនធានមនុស្ស និងសន្តិសុខ ។ តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីនេះ ក៏នឹងពង្រឹងទំនាក់ទំនងដ៏ជិតស្និទ្ធជាងមុន រវាងកម្ពុជា និងចិន ក្នុងកម្មវិធីមហាអនុតំបន់ទន្លេមេគង្គ ។

៣.២.២. បញ្ហាប្រឈម

តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីនេះ នឹងបង្កអោយមានបញ្ហាប្រឈមចំបងៗមួយចំនួនដល់កម្ពុជា ដូចជាការអនុវត្តន៏កំណែទំរង់គន្លឹះៗ ការប្រើប្រាស់គំរោងសេរីភាវូបនីយកម្មអោយប្រសើរបំផុត ការបង្កើនសមត្ថភាពប្រកួតប្រជែងរបស់សហគ្រាសក្នុងស្រុក និងការរិះរកវិធានការដើម្បីបញ្ចៀសឥទ្ធិពលអវិជ្ជមាន ។ បញ្ហាប្រឈមមួយក្នុងចំណោមបញ្ហាប្រឈមធំៗជាងគេ គឺការបង្កើនសមត្ថភាពវិស័យឯកជន ជាពិសេសសហគ្រាសធុនតូច និងមធ្យម ដើម្បីផ្គត់ផ្គង់ទីផ្សារក្នុងតំបន់ ។ សហគ្រាសកម្ពុជា កំពុងស្ថិតក្នុងដំណាក់កាលមានសមត្ថភាពផលិតកម្ម និងទីផ្សារ មានកំណត់ ។ សមត្ថភាពមានកំណត់ និងបរិយាកាសអាជីវកម្មមិនអំណោយផលនេះ បានរារាំងសហគ្រាសកម្ពុជា មិនឱ្យទទួលបានអត្ថប្រយោជន៏ច្រើនពីសិទ្ធិចូលទីផ្សារ ។ បទពិសោធន៏ក្នុងតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន បង្ហាញថា កម្ពុជាបានប្រើប្រាស់តិចតួចបំផុតនូវ គំរោងសេរីភាវូបនីយកម្មដែលផ្តល់ដោយប្រទេសអាស៊ានដទៃទៀត ។ ទោះបីជាអត្រាពន្ធគយលើទំនិញភាគច្រើនត្រូវបានកាត់បន្ថយយ៉ាងខ្លាំង ក្រោមគំរោងអនុគ្រោះពន្ធរួមក្តី (CEPT) ក៏ការនាំចេញរបស់កម្ពុជាទៅទីផ្សារអាស៊ានពុំបានកើនឡើងច្រើនឡើយ ។ គេជឿថា រឿងនេះសំខាន់មកពី ផលិតករកម្ពុជាជួបឧបសគ្គខាងផ្នែកផ្គត់ផ្គង់ធំៗជាច្រើនដូចជា បរិយាកាសអាជីវកម្មនិងវិនិយោគទុនមិនអំណោយផល ក្របខ័ណ្ឌច្បាប់មិនគ្រប់គ្រាន់ កង្វះខាតអភិបាលកិច្ចល្អនិងស្ថាប័នប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាព ហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធរូបវន្តមិនគ្រប់គ្រាន់ កង្វះខាតប្រភពហិរញ្ញវត្ថុ និងសេវាកម្មគាំទ្រអាជីវកម្ម ហើយនិងកង្វះខាតជំនាញបច្ចេកទេស និងគ្រប់គ្រង ។ ដោយសារកង្វះសមត្ថភាពនៃ

---

៣ ក្រុមអ្នកនិពន្ធ អង្កេតអំពីកត្តាកំនត់ឧត្តមភាពប្រៀបធៀបរបស់ប្រទេសសមាជិកអាស៊ានមួយចំនួន ដោយផ្អែកលើភស្តុតាងសំអាងលើការពិនិត្យឃើញជាក់ស្តែងតាមពីការសិក្សាប្រទេសផ្សេងៗ ដោយលោក Wood Adrian (1994): *Skills, Land and Trade: A simple Analytical Framework.* IDS working paper 1 (Brighton : Institute of Development Studies)

ស្ថាប័នសាធារណៈ និងដោយសារអាទិភាពអភិវឌ្ឍន៍ដទៃទៀតរបស់រដ្ឋាភិបាល ការដោះស្រាយកំហិតខាងការផ្គត់ផ្គង់ និងការបង្កើនការនាំចេញរបស់កម្ពុជា នឹងមានភាពលំបាកបំផុត ។

បញ្ហាប្រឈមចំបងមួយទៀត គឺការបង្កើតយន្តការដើម្បីបញ្ចៀសផលប៉ះពាល់អវិជ្ជមានដែលអាចកើតមាន ។ នៅពេលរនាំងពាណិជ្ជកម្មត្រូវបានរំលាយ ឧស្សាហកម្មខ្លះនឹងរីកលូតលាស់ ឯឧស្សាហកម្មខ្លះទៀតនឹងធ្លាក់ចុះដោយសារការប្រកួតប្រជែង ហើយនឹងមានការបែងចែកផលចំណេញ និងការខាតបង់មិនស្មើគ្នាក្នុងចំណោមវិស័យផ្សេងៗ ។ នៅពេលមានការលុបបំបាត់តារាងពន្ធគយ ទីផ្សារកម្ពុជានឹងពេញដោយទំនិញនាំចូលថោកៗពីចិន ដែលនាំឱ្យមានការប្រកួតប្រជែងខ្លាំងជាងមុនជាមួយផលិតផលក្នុងស្រុក ។ ក្រុមហ៊ុនក្នុងស្រុកដែលមិនអាចប្រកួត ប្រជែងបាននឹងត្រូវបិទទ្វារ ហើយវាអាចបង្កការបាត់បង់ការងាររយៈពេលខ្លី ការធ្លាក់ចុះចំណូល និងការឈានទៅរកភាពក្រីក្រ ។ ទោះបីជាកម្ពុជាត្រូវបានគេផ្តល់ភាពបត់បែន និងពេលវេលាច្រើនក្តី ក៏ការលំបាកនឹងកើតមានឡើង ដោយសារកង្វះធនធានហិរញ្ញវត្ថុ និងសមត្ថភាពស្ថាប័ន ដើម្បីអនុវត្តកម្មវិធីកំណែទំរង់ ។

ការព្រួយបារម្ភមួយផ្សេងទៀតសំរាប់កម្ពុជា គឺធ្វើយ៉ាងណាធ្វើចំរុះកម្មប្រភពចំណូល ដើម្បីកាត់បន្ថយការពឹងផ្អែកលើពន្ធពាណិជ្ជកម្ម ដើម្បីផ្តល់មធ្យោបាយហិរញ្ញវត្ថុសំរាប់កំណើនសេដ្ឋកិច្ច និងការអភិវឌ្ឍន៍ ។ ការកាត់បន្ថយតារាងពន្ធគយអាចបង្កអោយចំណូលធ្លាក់ចុះ ដូច្នេះអាចធ្វើអោយមានបញ្ហាលំបាកដល់គោលនយោបាយសារពើពន្ធ ។ សមត្ថភាពសារពើពន្ធខ្សោយអាចបង្អាក់ការចំណាយចាំបាច់ក្នុងវិស័យផ្សេងទៀត ដូចជា អប់រំ សុខាភិបាល និង កសិកម្ម ។ បញ្ហានេះអាចបង្អាក់ដំណើរការអភិវឌ្ឍន៍ ។

៣.៣. ឥទ្ធិពលជាសក្តានុពលនៃកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃលើវិស័យកសិកម្មកម្ពុជា

កសិកម្មនៅកម្ពុជាមានលក្ខណៈជាកសិកម្មដែលប្រើបច្ចេកវិទ្យាទាប ពឹងផ្អែកខ្លាំងលើអាកាសធាតុ មានផលិតភាពទាប និងមានការរីកចំរើនរអាក់រអួល ។ វិស័យនេះតំណាងអោយ ៣១% នៃផលិតផលក្នុងស្រុកសរុប ហើយប្រើប្រាស់អស់ប្រហែល ៧០% នៃកំលាំងពលកម្មសរុប (CDRI, 2005) ។ កង្វះខាតផលិតកម្មសំរាប់ការនាំចេញ និងវិនិយោគឯកជននៅតែធ្វើអោយវិស័យនេះមិនរីកចំរើន ដូច្នេះឧត្តមភាពប្រៀបធៀបសក្តានុពល នឹងមិនសំរេច បានទាំងស្រុងទេ ។ ជាមួយនឹងកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ គេរំពឹងថា ការនាំចេញផលិតផលកសិកម្មកម្ពុជានឹងកើនឡើងជាលំដាប់ ដែលអាចបង្កើនធនធាន និងវិនិយោគឯកជនបានច្រើនជាងមុនដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍វិស័យនេះ ។

រចនាសម្ព័ន្ធពាណិជ្ជកម្មរវាងចិន និងថៃ ព្រមទាំងរវាង ចិន និងវៀតណាម ដូចដែលមានចុះក្នុងតារាង A.3 ក្នុងឧបសម្ព័ន្ធស្ថិតិបង្ហាញថា ទីផ្សារចិនមានតំរូវការយ៉ាងច្រើនលើសលុបនូវផលិតផលក្នុងជំពូកទី ៧ (បន្លែ អាចហូបបាន ឫស និងមើម) ជំពូកទី ៨ (ផ្លែឈើ និងគ្រាប់ផ្លែឈើអាចហូបបាន) និងជំពូកទី ៣ (ត្រី សត្វវង្គសត្វ និងសិប្បិសត្វ) ។ ក្នុងឆ្នាំ២០០៥ ចិនបាននាំចូលដំឡូងឈើចំនួន ៣៤១លានដុល្លារ ពីថៃ និង៥០លានដុល្លារ ពីវៀតណាម ។ ចិនក៏នាំចូលផ្លែឈើ និងគ្រាប់ឈើអាចហូបបានចំនួន ១៨០លានដុល្លារ ត្រី និងសត្វវង្គសត្វចំនួន ៥៧លានដុល្លារ ពីថៃ ។ ផ្លែឈើស្រស់ដូចជា ម្នាស់ ស្វាយ មង្ឃុត ធូរេន មៀន និងចេក ព្រមទាំងផលិតផលដទៃទៀត ដូចជា ដំឡូងឈើ ត្រី បង្គារ គឺជាផលិតផលនាំចូលដ៏សំខាន់របស់ចិន ។ ក្នុងចំណោមផលិតផលទាំងនេះ មានផលិតផលខ្លះដូចជា ត្រី បង្គារ គឺជាផលិតផលនាំចេញបច្ចុប្បន្នរបស់កម្ពុជាទៅកាន់ចិន ឯខ្លះទៀតគឺជាផលិតផលនាំចេញសក្តានុពលរបស់កម្ពុជា ។ ដូច្នេះសិទ្ធិចូលទីផ្សារចិនតាមរយៈកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ ព្រមទាំងតំរូវការដ៏សន្ធឹកសន្ធាប់ពីទីផ្សារចិន អាចជំរុញអោយមានការពង្រីកផលិតកម្មនៃផលិតផលកសិកម្មទាំងនោះ ។ ដំឡូងឈើកម្ពុជាមានសក្តានុពលយ៉ាងខ្លាំងក្នុងការនាំចេញទៅកាន់ចិន ដោយសារសមត្ថភាពប្រកួតប្រជែងនៃផលិតផលដំឡូងឈើនេះ អាចប្រៀបធៀបបានជាមួយដំឡូងឈើរបស់ថៃ និងវៀតណាម ។ ម្យ៉ាងទៀត កម្មវិធីនេះអាចផ្តល់សក្តានុពលខ្ពស់ដល់កម្ពុជា ក្នុងការ

នាំចេញផលិតផលផ្លែឈើស្រស់មួយចំនួន ដូចជា ធូរេន ម្នាស់ មៀន និងចេក ។ ទោះបីជា កម្ពុជាពុំរាប់បញ្ចូលផលិតផលទាំងនេះក្នុងតារាងទំនិញសំរាប់ធ្វើសេរីភាវូបនីយកម្មក្តី ក៏កម្ពុជាអាចទទួលបានការអនុគ្រោះពន្ធគយខ្លះ ពីចិនតាមរយៈប្រព្រឹត្តិកម្មអនុគ្រោះពិសេសលើមុខទំនិញចំនួន ៣៨០មុខ ដែលក្នុងនោះមាន ១៩៥មុខ ស្ថិតក្នុងកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ ។ ការដាំដុះផ្លែឈើស្រស់នៅកម្ពុជា មានលក្ខណៈធម្មជាតិ ហើយមានរសជាតិប្លែកពិសេសពីផ្លែឈើរបស់ប្រទេសវៀតណាម និងថៃ ។ បញ្ហានេះធ្វើអោយផ្លែឈើស្រស់កម្ពុជា អាចជៀសវាងពីការប្រកួតប្រជែងដោយផ្ទាល់ជាមួយប្រទេសដទៃទៀត ដូច្នេះអាចធ្វើកម្ពុជាងាយស្រួលវាយលុកចូលទីផ្សារចិនមួយផ្នែក ។

ឱកាសមួយទៀតដែលផ្សារភ្ជាប់ជាមួយនឹងកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ គឺការនាំចេញគ្រាប់ស្វាយចន្ទី ។ ផលិតកម្មស្វាយចន្ទីរបស់កម្ពុជាកំពុងរីកដុះដាល ជាពិសេសសំរាប់ទីផ្សារបរទេស ។ ដោយសារចិននាំចូលគ្រាប់ស្វាយចន្ទីយ៉ាងច្រើនពីថៃ និងដោយសារពន្ធគយអនុគ្រោះក្រោមកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ គេរំពឹងថា គ្រាប់ស្វាយចន្ទីកម្ពុជាអាចនាំចេញទៅប្រទេសចិន ហើយនៅពេលនោះផលិតកម្មស្វាយចន្ទីនឹងរីកលូតលាស់ ។

សំរាប់ការនាំចេញ ត្រី និងបង្គា វាមានការលំបាកសំរាប់កម្ពុជា ពីព្រោះមានគូប្រជែងខ្លាំងជាងមកពីថៃ និងវៀតណាម ដែលត្រូវបានផ្តល់ប្រព្រឹត្តិកម្មអនុគ្រោះស្រដៀងគ្នាពីចិន ។ ប្រទេសទាំងនេះសុទ្ធតែជាប្រទេស នាំចេញយ៉ាងធំនូវផលិតផលបែបនោះ ហើយអាចផលិតបានប្រសិទ្ធភាពខ្ពស់ជាងកម្ពុជា ។ ប្រសិនបើកម្ពុជាមិនអាចរកបានទីផ្សារដោយឡែកណាមួយទេនោះ ការនាំចេញផលិតផលទាំងនេះអាចប្រឈមនឹងការគំរាមកំហែងពីការប្រកួតប្រជែងផ្ទាល់ ។ ស្ថិតិក្នុងតារាងទី ៣ បង្ហាញពីការធ្លាក់ចុះជាលំដាប់នៃការនាំចេញផលិតផលទាំងនេះ ហើយនិន្នាការសំរាប់ប៉ុន្មានឆ្នាំខាងមុខ នឹងពុំមានការផ្លាស់ប្តូរជាដុំកំភួនឡើយ លើកលែងតែផលិតផលទាំងនេះអាចបំពេញតាមតំរូវការដោយឡែកណាមួយនៅក្នុងទីផ្សារប្រទេសចិន ។

ឥទ្ធិពលដែលកម្មវិធីនេះអាចមានលើផលិតករក្នុងស្រុក ហាក់ដូចជាតិចតួចណាស់ ។ ស្ថិតិពាណិជ្ជកម្មលើផលិតផលក្នុងកម្មវិធីរវាងកម្ពុជា និងចិន ក្នុងតារាងទី ៣ បង្ហាញពីការបំពេញគ្នាទៅវិញទៅមកយ៉ាងច្រើននៃការនាំចេញរវាងប្រទេសទាំងពីរ ដូច្នេះឥទ្ធិពលអវិជ្ជមានដែលអាចមានមិនធំណាស់ណាទេ ។ ម្យ៉ាងទៀត ផលិតផលមួយចំនួនដូចជា ប៉េងប៉ោះ ខ្ទឹមបារាំង ខ្ទឹមស ស្ពៃក្តោប ការ៉ុត ដែលកសិករតូចៗផលិត សំរាប់ទីផ្សារក្នុងស្រុក សុទ្ធតែត្រូវដកចេញពីការបញ្ចុះអត្រាពន្ធគយ ។ ប៉ុន្តែកសិករកម្ពុជាបានទទួលការប៉ះពាល់ រួចហើយពីការហូរចូលផលិតផលមកពីប្រទេសវៀតណាម ហើយដែលផលិតផលមកពីចិនមិនអាចប្រកួតប្រជែងបាន ។ បើយើងវិនិច្ឆ័យដោយផ្អែកលើរចនាសម្ព័ន្ធពាណិជ្ជកម្មបច្ចុប្បន្នរវាងកម្ពុជា និងចិន វាហាក់ដូចជា ពុំមានផលិតផលណាផ្សេងទៀត ដែលអាចមានការប៉ះពាល់អវិជ្ជមានខ្លាំងក្លាដោយការនាំចូលពីចិន តាមរយៈកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃទេ ។

៣.៤. ផលប៉ះពាល់លើភាពក្រីក្រ

កម្ពុជាស្ថិតក្នុងចំណោមប្រទេសក្រីក្របំផុតក្នុងតំបន់ ដែលមានភាពក្រីក្ររាលដាលយ៉ាងខ្លាំង ដោយសារការបំផ្លិចបំផ្លាញ និងសង្គ្រាមអស់រយៈពេលជាច្រើនទសវត្សរ៍ ។ ប្រជាជនកម្ពុជាប្រហែល ៣៦% រស់ក្រោមបន្ទាត់ភាពក្រីក្រ ហើយភាគច្រើននៃអ្នកក្រីក្រទាំងនេះជាមេគ្រួសារដែលប្រកបរបរកសិកម្ម (Ministry of Planning, 1997) ។

កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ ផ្តល់ឱកាសជាច្រើនសំរាប់ការនាំចេញផលិតផលកសិកម្មមួយចំនួនទៅប្រទេសចិន ។ ក៏រិតអត្ថប្រយោជន៍សំរាប់អ្នកក្រីក្រ ពឹងផ្អែកលើថា តើអ្នកក្រីក្រទាំងនេះ ជាពិសេសអ្នករស់នៅជនបទ អាចចូលរួមក្នុងសកម្មភាពពាណិជ្ជកម្មបានក៏រិតណា តាមរយៈការផ្គត់ផ្គង់ទំនិញនាំចេញ ឬក៏ធ្វើការក្នុងវិស័យមាន ភាពប្រកួតប្រជែងខ្ពស់ និងការងារពាក់ព័ន្ធផ្សេងទៀត ។ ផលប្រយោជន៍សុទ្ធសំរាប់អ្នកក្រីក្រ ក៏ពឹងផ្អែកលើថា តើគោលនយោបាយថ្នាក់តំបន់ និងក្នុងស្រុក គាំពារ

អ្នកក្រីក្រក៏រិតណា ។ កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ នឹងផ្តល់ ប្រយោជន៏ដល់អ្នកក្រីក្រ ប្រសិនបើគោលនយោបាយត្រូវបានបង្កើតឡើង ដើម្បីអភិវឌ្ឍប្រព័ន្ធកសិកម្ម និងទីផ្សារ ផលិតផលកសិកម្ម ដែលសំរួលដល់កសិករធុនតូចអោយផ្គត់ផ្គង់ផលិតផលកសិកម្មប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាពថ្លៃដើមខ្ពស់ ។ កសិករ ក៏អាចនឹងទទួលបានផលប្រយោជន៏ពីគោលនយោបាយដែលជួយអភិវឌ្ឍសហគ្រាសក្នុងស្រុក ជាពិសេសសហគ្រាសធុនតូច និងមធ្យម ដើម្បីអោយមានសមត្ថភាពគ្រប់គ្រាន់អាចប្រកួតប្រជែងក្នុងទីផ្សារតំបន់ និងអន្តរជាតិ ។

លើសពីនេះទៀត វាមានភាពចាំបាច់ណាស់ដែលគេត្រូវមានវិធានការកែសំរួល ដើម្បីបញ្ជៀសឥទ្ធិពលអវិជ្ជមានដែលអាចផុសចេញពីសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្ម ។ អន្តរាគមន៏គោលនយោបាយ និងការគាំទ្ររបស់រដ្ឋាភិបាលដែលសំដៅផ្តល់សំណាញ់សុវត្ថិភាព និងឱកាសការងារផ្សេងៗ សំរាប់កសិករធុនតូច និងអ្នកក្រីក្រមានភាពចាំបាច់ណាស់ដែរ ។

ជារួម យ៉ាងហោចណាស់ក្នុងរយៈពេលខ្លីនិងមធ្យម វិស័យកសិកម្មកម្ពុជា នឹងមិនទំនងជាមានផលប៉ះពាល់អវិជ្ជមានជាដុំកំភួនពីកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃទេ ។ ផ្ទុយទៅវិញ គេរំពឹងថាកម្មវិធីនេះ នឹងផ្តល់ឱកាសនាំចេញ ក្រោមអត្រាពន្ធគយអនុគ្រោះដល់ផលិតផលកសិកម្មកម្ពុជា ជាពិសេសសំរាប់ផ្លែឈើស្រស់ ។ ការពង្រីកផលិតកម្ម និងការនាំចេញផលិតផលកសិកម្មនឹងជួយបានច្រើនក្នុងការកាត់បន្ថយភាពក្រីក្រ បើសិនមានការបង្កើតនិងរៀបចំ គោលនយោបាយជាតិដើម្បីគាំទ្រដល់ការចូលរួមរបស់អ្នកក្រីក្រក្នុងសកម្មភាពពាក់ព័ន្ធនឹងពាណិជ្ជកម្មកសិកម្ម ។

ជំពូកទី ៤.
កិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មរបស់កម្ពុជា

ជំពូកនេះសង្ខេបត្រួសៗពីកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មពិភពលោក ថ្នាក់តំបន់ និងទ្វេភាគីដែលកម្ពុជាបានចុះហត្ថលេខា និងមានការរៀបរាប់ពីការប្តេជ្ញារបស់កម្ពុជាក្រោយចូលជាសមាជិកអង្គការ WTO ទំរង់នៃការកាត់បន្ថយ និងលុបបំបាត់តារាងពន្ធគយក្រោមគំរោង CEPT/AFTA កម្មវិធីគាំទ្រមហាអនុតំបន់ទន្លេមេគង្គ និងពីចារិកលក្ខណៈនៃពាណិជ្ជកម្មទ្វេភាគី ហើយបន្ទាប់មក មានការពិភាក្សាលើផលប៉ះពាល់នៃកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្ម ទាំងនេះលើវិស័យកសិកម្មកម្ពុជា ។ ក្រោយពីអន្តរកាលឆ្ពោះទៅសេដ្ឋកិច្ចទីផ្សារជាងមួយទសវត្សរ៍ កម្ពុជា បានសំរេចនូវសមិទ្ធិផលយ៉ាងច្រើនក្នុងការធ្វើសមាហរណកម្មចូលទៅក្នុងសេដ្ឋកិច្ចតំបន់ និងពិភពលោក ។ កម្ពុជា បានចូលក្នុងអង្គការ WTO ដោយមានការប្តេជ្ញាចិត្តជាច្រើន ដើម្បីគោរពតាមគោលការណ៍ និងវិធានពាណិជ្ជកម្មពហុភាគី ។ នៅថ្នាក់តំបន់ កម្ពុជាបានក្លាយជាសមាជិកអាស៊ាន និង AFTA ក្នុងឆ្នាំ១៩៩៩ និងជាប្រទេសហត្ថលេខីនៃកិច្ចព្រមព្រៀងក្របខ័ណ្ឌនៅឆ្នាំ២០០២ ។ កម្ពុជា ក៏ជាសមាជិកមហាអនុតំបន់ទន្លេមេគង្គ ដើម្បីជំរុញទំនាក់ទំនងសេដ្ឋកិច្ច និងកិច្ចសហប្រតិបត្តិការឱ្យស្និទ្ធស្នាលជាងមុន ។ កម្ពុជា បានចុះហត្ថលេខាលើកិច្ចព្រមព្រៀងទ្វេភាគីជាមួយប្រទេសមួយចំនួនមានជាអាទិ៍ ចិន សហភាពអឺរ៉ុប ឥណ្ឌូនេស៊ី ឡាវ ម៉ាឡេស៊ី ហ្វីលីពីន សូវៀត ថៃ សហរដ្ឋអាមេរិក និងវៀតណាម ។ កិច្ចព្រមព្រៀងទាំងនេះ មានគោលបំណងចំបងដើម្បីពង្រឹងកិច្ចសហប្រតិបត្តិការ តាមរយៈការស្តារទំនាក់ទំនងសេដ្ឋកិច្ច និងពាណិជ្ជកម្មឡើងវិញ និងផ្តល់នូវលក្ខខណ្ឌ MFN ជាជាងធ្វើសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មដោយកាត់បន្ថយ និងលុបបំបាត់អត្រាពន្ធគយ ។ ការវិវត្តន៍ទាំងនេះ នាំអោយនយោបាយពាណិជ្ជកម្មកម្ពុជា មានការបើកចំហនិងសេរីជាងមុន ស្របជាមួយនឹងការរីកសាយភាយនូវការរៀបចំបង្កើតជាតំបន់ភាវូបនីយកម្ម និងសកលភាវូបនីយកម្ម ។

៤.១. ថ្នាក់សាកលលោក

កម្ពុជាបានក្លាយជាសមាជិកទី១៤៨ នៃអង្គការ WTO នៅថ្ងៃទី១៣ ខែតុលា ឆ្នាំ២០០៤ ។ កម្ពុជា នឹងអាចទទួលសិទ្ធិ និងកាតព្វកិច្ចពេញលេញក្រោមកិច្ចព្រមព្រៀងរបស់ WTO ដូចជា កាតព្វកិច្ចមិនធ្វើការរើសអើង និងសិទ្ធិប្រើប្រាស់នីតិវិធីដោះស្រាយទំនាស់របស់អង្គការនេះ ។ ក្នុងពេលជាមួយគ្នា កម្ពុជាត្រូវគោរពតាមវិធាន និងគោលការណ៍របស់ WTO ។ ជាលទ្ធផល កម្ពុជាបានប្តេជ្ញាអនុម័តច្បាប់ជាច្រើនដើម្បី ពង្រឹងប្រព័ន្ធតុលាការ ចំពោះសកម្មភាពពាណិជ្ជកម្ម ពង្រឹងការគោរពសិទ្ធិកម្មសិទ្ធិបញ្ញាពាក់ព័ន្ធនឹងពាណិជ្ជកម្ម សំរបសំរួលមុខងារ ពាណិជ្ជកម្មក្រៅប្រទេសឱ្យមានភាពរលូន និងជំរុញអន្តរកម្មហិរញ្ញវត្ថុ ។ ក្រៅពីនេះទៀត កម្ពុជាបានធ្វើការប្តេជ្ញា ជាច្រើនផ្សេងទៀតដើម្បីធ្វើអោយគោលនយោបាយពាណិជ្ជកម្ម និងការអនុវត្តន៍ជាក់ស្តែង មានលក្ខណៈយុត្តិធម៌ និងមិនរើសអើង មានតម្លាភាព និងអាចប្រមាណទុកមុន ។ ការប្តេជ្ញាដូចមានចែងក្នុងរបាយការណ៍ក្រុមការងារស្តីពី ការបញ្ចូលកម្ពុជាក្នុងអង្គការ WTO (WT/ACC/KHM/21) គឺជាប់ទាក់ទងនឹងកម្មសិទ្ធិរដ្ឋ និងឯកជនភាវូបនីយកម្ម គោលនយោបាយកំណត់ថ្លៃ អត្រាពន្ធគយ ការលើកលែងពន្ធគយ និងកូតា ការរិតត្បិតបរិមាណនាំចូល ការរិតត្បិតការនាំចេញ ឧបត្ថម្ភធននាំចេញ វិធានការប្រឆាំងការលក់បង្ខូចថ្លៃ របបគាំពារនិងពន្ធអាករទប់ទល់ ការកំណត់តំលៃ

គិតពន្ធគយ អធិការកិច្ចមុនពេលផ្ទុក ច្បាប់ប្រភពដើម គោលនយោបាយឧស្សាហកម្ម គោលនយោបាយកសិកម្ម ស្តង់ដារ និងលិខិតបញ្ជាក់ និងរបបវាយនភណ្ឌ (សូមមើលឧបសម្ព័ន្ធ) ។

សមាជិកភាពរបស់កម្ពុជាក្នុង WTO ជាឧបករណ៍សំរាប់ធ្វើកំណែទំរង់ក្នុងស្រុកដែលមានបំណងចំបង ផ្តល់ក្របខ័ណ្ឌច្បាប់មានតម្លាភាព និងបរិយាកាសអាជីវកម្មដែលយុត្តិធម៌និងអាចប្រមាណទុក ។ បទប្បញ្ញត្តិ និងក្របខ័ណ្ឌជាមូលដ្ឋានទាំងនេះ រួមជាមួយនឹងការអនុវត្តន៍សកម្មភាពពាណិជ្ជកម្មដោយមានតម្លាភាព និងយុត្តិធម៌ អាចសំរួលការអនុវត្តន៍គំរោងសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មទ្វេភាគីថ្នាក់តំបន់ និងពិភពលោក ។ ផលចំណេញមួយ ក្នុងចំណោមផលចំណេញចំបង១សំរាប់កម្ពុជា ក្រោយបានចូលជាសមាជិក WTO គឺការនាំចេញសំលៀកបំពាក់ មិនស្ថិតក្រោមរបបកូតាទៀតឡើយ បន្ទាប់ពីកិច្ចព្រមព្រៀងវាយនភណ្ឌ និងសំលៀកបំពាក់ ត្រូវបញ្ចប់ក្នុងខែមករា ឆ្នាំ២០០៥[៤] ។ អត្ថប្រយោជន៍នេះធ្វើអោយកម្ពុជាមានប្រៀបជាងកាលពីមិនទាន់ចូលសមាជិក WTO ហើយវាអាចជួយជំរុញសមត្ថភាពប្រកួតប្រជែងនៃវិស័យកាត់ដេរ ដែលជាប្រភពដ៏សំខាន់នៃការងារ ការរកចំណូល រូបិយវត្ថុបរទេស និងកំនើនសេដ្ឋកិច្ច ។ សេចក្តីសង្ឃឹមរយៈពេលវែងមួយទៀតសំរាប់កម្ពុជា គឺឱកាសអភិវឌ្ឍន៍វិស័យកសិកម្មតាមរយៈលទ្ធភាពទទួលបានទីផ្សារសកលប្រសើរជាងមុន ។ ក្នុងរយៈពេលខ្លី និងមធ្យម កសិកម្មកម្ពុជាមិនទំនងជាអាចទាញប្រយោជន៍បានច្រើនពីប្រព័ន្ធពាណិជ្ជកម្មសកលទេ ដោយសារហេតុផលសំខាន់ពីរ ។ ទីមួយ មកពីដំណើរការចរចារបស់ WTO លើសេរីភាវូបនីយកម្មកសិកម្ម មានភាពយឺតយ៉ាវ ដូច្នេះ ឧបសគ្គនៅតែមានច្រើនណាស់ចំពោះពាណិជ្ជកម្មកសិកម្ម ។ ទីពីរ មកពីផលិតកម្ម និងទីផ្សារកសិកម្មកម្ពុជាពុំទាន់អភិវឌ្ឍន៍បានល្អ ដោយសារមានឧបសគ្គជាច្រើន ដូចជា ហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធមិនល្អប្រសើរ កង្វះក្របខ័ណ្ឌគោលនយោបាយច្បាស់លាស់ ពុំមានប្រព័ន្ធទីផ្សារមានប្រសិទ្ធភាព កង្វះបច្ចេកវិទ្យាសមស្រប សេវាកម្មបច្ចេកទេសមិនគ្រប់គ្រាន់ និងរចនាសម្ព័ន្ធហិរញ្ញវត្ថុជនបទមិនគ្រប់គ្រាន់ ។ បញ្ហានេះធ្វើអោយកសិកម្ម កម្ពុជាមានសមត្ថភាពប្រកួតប្រជែងទាប ហើយមិនអាចផ្គត់ផ្គង់ដល់ទីផ្សារសកលបាន ។

៤.២. ថ្នាក់តំបន់

៤.២.១. តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន (AFTA)

កម្ពុជាចូលអាស៊ានក្នុងឆ្នាំ១៩៩៩ ហើយជាស្វ័យប្រវត្តិក៏ក្លាយជាសមាជិក AFTA ។ AFTA ត្រូវបានបង្កើតឡើងជាផ្លូវការក្នុងឆ្នាំ១៩៩២ ដោយមានគោលបំណងចំបងបង្កើនល្បឿនសេរីភាវូបនីយកម្ម វិនិយោគទុនក្នុងតំបន់ ព្រមទាំងសំរេចអោយបាននូវតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីនៅថ្ងៃទី១ ខែមករា ឆ្នាំ២០០៣[៥] ។ គំរោងអនុគ្រោះពន្ធគយរួម (CEPT) គឺជាឧបករណ៍ដ៏សំខាន់សំរាប់ការបញ្ចុះអត្រាពន្ធគយលើរាល់ផលិតផល ឧស្សាហកម្ម ដូចជា ទំនិញមូលធន ផលិតផលកសិកម្មកែច្នៃ ផលិតផលកសិកម្ម[៦] និងផលិតផលមិនមែនកសិកម្ម ។ CEPT បែងចែកផលិតផលធ្វើពាណិជ្ជកម្មជា ៤ ប្រភេទសំរាប់ការកាត់បន្ថយអត្រាពន្ធគយ គឺបញ្ជីទំនិញរាប់បញ្ចូល (IL) បញ្ជីទំនិញលើកលែងបណ្តោះអាសន្ន (TEL) បញ្ជីទំនិញរសើប (SL) និងបញ្ជីទំនិញ

---

(៤) កិច្ចព្រមព្រៀងនេះ ជំនួសឱ្យកិច្ចព្រមព្រៀងសរសៃអំបោះ (MFA) ក្នុងឆ្នាំ១៩៩៥ ក្នុងលក្ខណៈជាឧបករណ៍អន្តរកាលដើម្បីបញ្ចូលវិស័យកាត់ដេរក្នុងច្បាប់ GATT ក្នុងរយៈពេល ១០ឆ្នាំ ។ ក្នុងខែមករា ២០០៥ វិស័យវាយនភណ្ឌ និងសំលៀកបំពាក់សាកល លែងស្ថិតនៅក្រោមកំរិតកូតាទៀតហើយ លើកលែងតែវាមានលក្ខណៈគ្រប់គ្រាន់ត្រូវស្ថិតក្រោមវិធានការការពារសុវត្ថិភាព ដូចបានចែងនៅក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀង ។

(៥) ពេលវេលាដើមសំរាប់សេរីភាវូបនីយកម្មនេះ មានរយៈពេល ១៥ឆ្នាំ គិតចាប់ពីឆ្នាំ១៩៩៣ ។ កិច្ចប្រជុំថ្នាក់រដ្ឋមន្ត្រីសេដ្ឋកិច្ច អាស៊ានលើកទី ២៦ បានកាត់បន្ថយពេលវេលានេះមកត្រឹម ១០ឆ្នាំវិញ ។

(៦) ក្នុងខែតុលា ឆ្នាំ១៩៩៤ កិច្ចប្រជុំថ្នាក់រដ្ឋមន្ត្រីសេដ្ឋកិច្ចអាស៊ានបានសំរេចបញ្ចូលផលិតផលកសិកម្មក្នុង CEPT ។

លើកលែងទូទៅ (GEL) (Kanokpan Lao-Araya, 2002) ។ IL មានផលិតផលដែលត្រូវកាត់បន្ថយអត្រាពន្ធគយភ្លាមឱ្យដល់កំរិតពី ០-៥% ត្រឹមឆ្នាំ២០០៣ ។ TEL សំដៅលើទំនិញដែលនឹងត្រូវកាត់បន្ថយពន្ធដល់ ០-៥% ប៉ុន្តែត្រូវបានការពារបណ្តោះអាសន្នសិន ។ SL គឺជាផលិតផលកសិកម្មមិនកែច្នៃដែលនឹងត្រូវដាក់បញ្ចូលក្នុង IL រវាងឆ្នាំ២០០១ និង ២០០៣ ហើយនឹងត្រូវកាត់បន្ថយអត្រាពន្ធគយដល់ ០-៥% ត្រឹមឆ្នាំ២០១០ ។ GEL សំដៅលើផលិតផលដែល ប្រទេសនីមួយៗយល់ថាចាំបាច់សំរាប់ការការពារសន្តិសុខជាតិ សីលធម៌សាធារណៈ ជីវិត និងសុខភាពមនុស្ស សត្វ រុក្ខជាតិ និងវត្ថុមានតំលៃសិល្បៈ ប្រវត្តិសាស្ត្រ ឬតំលៃស្ថាបត្យកម្ម ។

ការនាំចេញផលិតផលកសិកម្មរបស់កម្ពុជាទៅទីផ្សារអាស៊ាន មានចំនួនតិចជាងការនាំចូល ។ ការលុបបំបាត់រនាំងពាណិជ្ជកម្មក្រោម CEPT/AFTA នាំឱ្យមានកំនើនយ៉ាងសន្ធឹកសន្ធាប់នូវការនាំចូលផលិតផលកសិកម្ម ពីថៃ និងវៀតណាម ។ ពីបទពិសោធន៍នេះហាក់ដូចជាបញ្ជាក់ថា កសិកម្មកម្ពុជាពុំអាចទាញ ប្រយោជន៍បានច្រើនបំផុតពី AFTA ដោយសារមូលហេតុចំបងពីរយ៉ាង ។ ទីមួយ ការនាំចេញផលិតផលកសិកម្ម ក្នុងចំណោមប្រទេសកម្ពុជា វៀតណាម ថៃ ឥណ្ឌូនេស៊ី និងឡាវ មានភាពស្រដៀងគ្នាច្រើន ដែលធ្វើអោយមានការ ប្រកួតប្រជែងខ្លាំង ។ ដូច្នេះប្រទេសដែលអាចផលិតដោយមានភាពប្រកួតប្រជែងខ្ពស់ដូចជា ថៃ និងវៀតណាម បានគ្របដណ្តប់លើទីផ្សារក្នុងតំបន់ ។ ទីពីរ វិស័យកសិកម្មកម្ពុជានៅតែមានភាពអន់ខ្សោយ ហើយការអភិវឌ្ឍវិស័យនេះត្រូវប្រឈមមុខនឹងឧបសគ្គជាច្រើន ។ បញ្ហានេះនៅតែធ្វើអោយវិស័យកសិកម្មកម្ពុជា មានសមត្ថភាពប្រកួតប្រជែងទាបជាងប្រទេសជិតខាង ។

៤.២.២. មហាអនុតំបន់ទន្លេមេគង្គ

កម្ពុជាជាសមាជិក GMS ដែលបានបង្កើតឡើងក្នុងឆ្នាំ១៩៩២ ក្រោមជំនួយឧបត្ថម្ភពីធនាគារអភិវឌ្ឍន៍អាស៊ី ក្នុងចំណោមប្រទេស ៦ តាមបណ្តោយទន្លេមេគង្គគឺមាន កម្ពុជា ឡាវ ភូមា ថៃ វៀតណាម និងខេត្តយូណាននៃប្រទេសចិន ។ GMS មានគោលដៅធំសំខាន់ដើម្បីជំរុញការអភិវឌ្ឍន៍ទីផ្សារ GMS និងចលនាទំនិញនិងធនធានមនុស្សឆ្លងកាត់ព្រំដែនរួម ។ គោលដៅជាក់លាក់សំខាន់ៗមាន (១) សំរួលវិនិយោគទុន និងពាណិជ្ជកម្ម ក្នុងអនុតំបន់ (២) សំរួលឱកាសអភិវឌ្ឍន៍អនុតំបន់ ជាពិសេសវិស័យថាមពល និងទេសចរណ៍, (៣) សំរួលដំណោះស្រាយបញ្ហាឆ្លងកាត់ព្រំដែនដូចជា ជំងឺឆ្លង និងការបំផ្លាញបរិស្ថាន និង (៤) បំពេញតំរូវការធនធានរួម ឬតំរូវការផ្សេងទៀត ។ ដើម្បីបង្កើនចំណងមិត្តភាព និងទំនាក់ទំនងក្នុងតំបន់ GMS បានផ្តោតការយកចិត្តទុកដាក់លើការអភិវឌ្ឍន៍ប្រព័ន្ធគមនាគមន៍ និងរបៀងសេដ្ឋកិច្ចភ្ជាប់ពីប្រទេសមួយទៅមួយ ។ វិស័យអាទិភាពដទៃទៀត រួមមាន ថាមពល ទូរគនាគមន៍ បរិស្ថាន ការអភិវឌ្ឍន៍ធនធានមនុស្ស ទេសចរណ៍ ពាណិជ្ជកម្ម វិនិយោគទុនវិស័យឯកជន និងកសិកម្ម ។

មហាអនុតំបន់ទន្លេមេគង្គ (GMS) មានការដឹកនាំដោយសំនុំគោលការណ៍ទូទៅមួយចំនួន គឺខុសពីអាស៊ាន និងតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន ដែលជាការប្រមូលផ្តុំកិច្ចព្រមព្រៀងតាមផ្លូវការច្បាប់ និងបែបស្ថាប័ន ។ សន្និសីទថ្នាក់រដ្ឋមន្ត្រី GMS ដើរតួជាវេទិកាមួយដើម្បី គូសបញ្ជាក់ពីរបៀបវារៈ បញ្ហាសំខាន់ៗត្រូវពិភាក្សា និងធ្វើសេចក្តីសំរេចលើវិស័យមានការចាប់អារម្មណ៍រួម ។ GMS ក៏មានលក្ខណៈខុសប្លែកនៅត្រង់ថា វាផ្តោតការយកចិត្តទុកដាក់ជាចំបងលើ ហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធរូបវ័ន្តជាពិសេសហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធឆ្លងកាត់ព្រំដែនប្រទេស ដើម្បីឆ្លើយតបនឹងកង្វះខាត និងកំរិតអភិវឌ្ឍន៍ទាបនៃហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធក្នុងប្រទេសជាសមាជិកភាគច្រើន ។ ជាក់ស្តែង គំនិតផ្តួចផ្តើមលើរបៀងសេដ្ឋកិច្ច នឹងបង្កើតបណ្តាញផ្លូវថ្នល់តភ្ជាប់ប្រទេសច្រើន កាត់បន្ថយចំណាយលើការដឹកជញ្ជូន និងសំរួល ដល់ចលនាទំនិញ និងធនធានមនុស្ស ។ មហាអនុតំបន់ទន្លេមេគង្គ ក៏ព្យាយាមដោះស្រាយបញ្ហាផ្នែកទន់ (Software) មួយចំនួន ដូចជា ការសំរួលវិនិយោគទុន និងពាណិជ្ជកម្មឆ្លងព្រំដែន ការអភិវឌ្ឍន៍ធនធានមនុស្សនិងជំនាញ និងការកែលំអនីតិវិធី និងតម្លាភាពនៃការលុបបំបាត់ពន្ធគយ ។ ដូច្នេះ GMS គឺជាកម្មវិធីមួយមានប្រយោជន៍

និងបំពេញបន្ថែម ទៅអោយកិច្ចព្រមព្រៀងបែបតំបន់ ដូចជា អាស៊ាន និងតំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន ជាពិសេសលើហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធរូបវ័ន្ត ។

៤.៣ សរុបសេចក្តី

សមាហរណកម្មសេដ្ឋកិច្ចកម្ពុជាចូលទៅក្នុងប្រព័ន្ធពាណិជ្ជកម្មបែបតំបន់ និងសាកល អាចផ្តល់ឱកាសដ៏សន្ធឹកសន្ធាប់ដល់ការអភិវឌ្ឍន៍វិស័យកសិកម្ម តាមរយៈការនាំចេញទៅទីផ្សារអន្តរជាតិ ។ ទោះយ៉ាងនេះក្តី វិស័យកសិកម្មកម្ពុជា ពុំទាន់បានទទួលផលពេញលេញនៅឡើយពីកិច្ចព្រមព្រៀងអនុគ្រោះពាណិជ្ជកម្មទាំងនេះដោយសារមូលហេតុពីរយ៉ាង ។ ទីមួយ ឧបសគ្គមួយចំនួនជាពិសេសរនាំងមិនមែនពន្ធគយ ដូចជា ឧបត្ថម្ភធន និងតំរូវការធានាគុណភាពទំនិញ នៅតែឃើញមាននៅឡើយក្នុងស្ទើររាល់កិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្ម ។ រឿងនេះ ធ្វើឱ្យមានការលំបាកដល់ការនាំចេញពីប្រទេសតូចដូចកម្ពុជា ក្នុងការប្រកួតប្រជែងនៅទីផ្សារអន្តរជាតិ ។ ទីពីរ ផលិតភាព និងសមត្ថភាពប្រកួតប្រជែងនៃវិស័យកសិកម្មកម្ពុជា មានកំរិតទាបដោយសារកំហិតខាងស្ថាប័ន គោលនយោបាយ បច្ចេកទេស និងប្រតិបត្តិការ ។

ជំពូកទី ៥
ឧបសគ្គ និងដំណោះស្រាយ

ជំពូកនេះ បកស្រាយអំពីឧបសគ្គផ្សេងៗក្នុងការអភិវឌ្ឍន៍កសិកម្ម និងការធ្វើអាជីវកម្ម/ពាណិជ្ជកម្ម ក្នុងវិស័យនេះដែលធ្វើឱ្យកម្ពុជា ពុំអាចទាញយកចំនេញបានពេញលេញពីការទទួលបានទីផ្សារកសិផល តាមរយៈកិច្ចព្រមព្រៀងផ្សេងៗ ដូចជាកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃជាដើម ។ ជំពូកនេះក៏មានផ្តល់មតិពីដំណោះស្រាយខាងគោលនយោបាយ ដើម្បីអភិវឌ្ឍវិស័យកសិកម្ម និងពង្រឹងសមត្ថភាពផ្គត់ផ្គង់ សំដៅចាប់យកឱកាសសេដ្ឋកិច្ចល្អៗ ។

៥.១. បញ្ហានានៅក្នុងវិស័យកសិកម្ម និងអាជីវកម្ម

វិស័យកសិកម្ម និងសហគ្រាសជាប់ទាក់ទិននឹងវិស័យនេះ កំពុងជួបប្រទះឧបសគ្គផ្នែកស្ថាប័ន គោលនយោបាយ បច្ចេកទេស និងប្រតិបត្តិការ ។ ឧបសគ្គមួយចំនួន ដូចជា ផ្នែកគោលនយោបាយ ប្រព័ន្ធច្បាប់ ហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធ សមត្ថភាព និងប្រសិទ្ធភាពរបស់រដ្ឋាភិបាល មានលក្ខណៈរួមសំរាប់ផ្នែកផលិត និងអាជីវកម្មក្នុងវិស័យកសិកម្ម រីឯឧបសគ្គខ្លះទៀតមានលក្ខណៈដោយឡែកសំរាប់ផ្នែកនីមួយៗ ។ ឧទាហរណ៍ ផលិតភាពកសិកម្មទាប និងកង្វះសេវាផ្សព្វផ្សាយបច្ចេកទេសកសិកម្ម គឺជាឧបសគ្គចំបងក្នុងការអភិវឌ្ឍន៍កសិកម្ម រីឯកង្វះកំលាំងពលកម្មមានជំនាញ ការអប់រំ និងកង្វះទុន គឺជាបញ្ហាចំបងនៅក្នុងអាជីវកម្ម ។ ទោះបីជាកម្ពុជាទទួលបានទីផ្សារកសិកម្មតាមរយៈកិច្ចព្រមព្រៀងផ្សេងៗក៏ដោយ ក៏វិស័យកសិកម្មកម្ពុជា ពុំទាន់អាចទទួលបានផលប្រយោជន៍ពេញលេញពីកិច្ចព្រមព្រៀងពាណិជ្ជកម្មទាំងនោះឡើយ ពីព្រោះ កម្ពុជានៅមានឧបសគ្គធំៗជាច្រើនខាងការផ្គត់ផ្គង់ ។ ដោយពាណិជ្ជកម្មកសិផល ពឹងផ្អែកយ៉ាងខ្លាំងនៅលើសមត្ថភាពប្រកួតប្រជែងអន្តរាគមន៍តាមរយៈគោលនយោបាយរដ្ឋ និងវិធានការកែសំរួលឧបសគ្គផ្សេងៗចំពោះកំណើនកសិកម្ម និងអាជីវកម្ម អាចជួយជំរុញការនាំចេញកសិផលកម្ពុជាទៅកាន់ទីផ្សារពិភពលោក និងក្នុងតំបន់ ។

៥.១.១. បញ្ហាចំពោះកំណើនកសិកម្ម

ការអភិវឌ្ឍន៍កសិកម្មនៅកម្ពុជា នៅមានបញ្ហាប្រឈមធំៗនៅឡើយ ។ បញ្ហាទាំងនោះរួមមាន ហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធមិនល្អ កង្វះខាតប្រព័ន្ធគោលនយោបាយច្បាស់លាស់និងសមស្រប កង្វះខាតប្រព័ន្ធម៉ាឃីតទីងទីផ្សារល្អ កង្វះខាតបច្ចេកវិទ្យា និងសេវាផ្សព្វផ្សាយបច្ចេកទេសកសិកម្មមិនទាន់គ្រប់គ្រាន់ ។

ហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធ: កង្វះខាតហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធជាមូលដ្ឋានដូចជា ប្រព័ន្ធស្រោចស្រព ផ្លូវ និងមធ្យោបាយដឹកជញ្ជូន គឺជាបញ្ហាចំបងមួយក្នុងការបង្កើនផលិតភាពកសិកម្ម និងកំណើនកសិកម្ម (CDRI, 2005) ។

កង្វះខាតប្រព័ន្ធម៉ាឃីតទីងទីផ្សារល្អ: តាមរយៈ CDRI (2005) គេបានរកឃើញថា យន្តការទីផ្សារដែលសំរួលលំហូរកសិផលពីកសិករទៅកាន់អ្នកប្រើប្រាស់ (ទាំងទីផ្សារក្នុងស្រុក និងអន្តរជាតិ) ដំណើរការមិនបានល្អទេ ។ កសិករហាក់ដូចមានអំណាចចរចាតិចជាងឈ្មួញកណ្តាល ហើយថ្លៃកសិផលរបស់ពួកគេមានកំរិតទាបជាងក្នុងលក្ខខណ្ឌប្រកួតប្រជែងពេញលេញ ។

រហូតមកដល់បច្ចុប្បន្ន នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ពុំមានស្ថាប័នម៉ាឃីតទីងទីផ្សារទេ គឺមានតែនាយកដ្ឋានសេវាកម្មព័ត៌មានទីផ្សារនៃក្រសួងកសិកម្ម រុក្ខាប្រមាញ់ និងនេសាទទេ (ក្រោមការគាំទ្រពីអង្គការស្បៀង និងកសិកម្មនៃសហប្រជាជាតិ) ដែលធ្វើការអភិវឌ្ឍន៍ផ្នែកទីផ្សារ ។

<u>ផលិតភាពកសិកម្មទាបៈ</u> ទិន្នផលស្រូវ និងដំណាំសំរាប់លក់យកប្រាក់ផ្សេងៗក្នុងពេលបច្ចុប្បន្ន នៅមានកំរិតទាប បើធៀបនឹងប្រទេសផ្សេងៗនៅអាស៊ីអគ្នេយ៍ ។ នៅក្នុងតំបន់វាលទំនាបភាគច្រើន ដីពុំសូវមានជីជាតិល្អ គឺជាបញ្ហាចំបងមួយនៅក្នុងផលិតកម្ម ដែលត្រូវដោះស្រាយដោយការគ្រប់គ្រងជីជាតិ និងប្រភេទដី អោយបានសមស្រប ។ កង្វះប្រព័ន្ធស្រោចស្រពរួមផ្សំនឹងដំណើរការប្រព័ន្ធមានស្រាប់ដែលពុំសូវមានប្រសិទ្ធភាព បានបង្អាក់ដំនើរការធ្វើចំរុះកម្មក្នុងផលិតកម្ម ។ ផលិតកម្មកសិកម្មនៅតែប្រឈមមុខនឹងភាពប្រថុយប្រថានខ្ពស់ បើសិនគ្មានការគ្រប់គ្រង និងត្រួតពិនិត្យទឹកឱ្យបានល្អទេ (CDRI, 2005) ។

<u>សេវាកម្មផ្សព្វផ្សាយបច្ចេកទេសកសិកម្មមិនគ្រប់គ្រាន់ៈ</u> ការរៀបចំ និងយន្តការក្នុងការផ្តល់សេវាកម្ម គាំទ្របច្ចេកទេសកសិកម្ម ដូចជា កម្មវិធីបំប៉នបច្ចេកទេសបន្ថែម នៅមិនទាន់មាន រឺមានមិនទាន់គ្រប់គ្រាន់ (CDRI, ២០០៥) ។ គេទទួលស្គាល់ជាទូទៅថា សេវាកម្មបំប៉នបន្ថែមផ្នែកបច្ចេកទេសកសិកម្ម នៅទន់ខ្សោយយ៉ាងខ្លាំង ហើយគេមិនទាន់បានបង្កើតឡើងនៅឡើយទេនូវប្រព័ន្ធផ្តល់សេវាកម្មបែបនេះមួយដែលមានលក្ខណៈពេញលេញ ជាពិសេសប្រព័ន្ធសំរាប់ផ្សព្វផ្សាយបច្ចេកវិទ្យាកសិកម្មទៅដល់ប្រជាជនជនបទ ។ បច្ចុប្បន្ននេះ ព័ត៌មានបច្ចេកទេសកសិកម្ម គឺផ្សព្វផ្សាយតាមរយៈបណ្តាញមិនផ្លូវការ ដូចជាកសិករអ្នកជិតខាងគ្នា អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល អ្នកបច្ចេកទេស និងអ្នកចែកចាយវត្ថុធាតុដើមកសិកម្ម ។ លទ្ធភាពកសិករដើម្បីទទួលបាននូវបច្ចេកវិទ្យាទំនើបនៅមានកំរិត ព្រោះសេវាកម្មបំប៉នផ្នែកកសិកម្ម ពុំមែនគាំទ្រដោយការស្រាវជ្រាវ និងអភិវឌ្ឍន៍ទេ (Research & Development) ។ ស្ថាប័នរដ្ឋពុំអាចផ្តល់សេវាកម្មទាំងនេះ និងបំពេញមុខងារអោយបានទាន់ពេល និងទៀងទាត់ ដើម្បីជួយដល់ផលិតកម្មកសិកម្មដែលមានភាពចំរុះ ប្រពលភាព និងមានផលិតភាពកំរិតខ្ពស់ទេ ។

<u>កង្វះខាតប្រព័ន្ធគោលនយោបាយច្បាស់លាស់ៈ</u> ការបកស្រាយ និងអនុវត្តន៍ច្បាប់មិនមានលក្ខណៈទៀងទាត់ ហើយទំរង់ការនាំចេញ ក៏មានលក្ខណៈស្មុគស្មាញ និងបង្កបញ្ហា (ធនាគារពិភពលោក ២០០៤) ។ ឧទាហរណ៍ ម្ចាស់រោងម៉ាស៊ីនកិនស្រូវ និងឈ្មួញកណ្តាលស្រូវនៅភាគពាយព្យប្រទេស បានបង្ហាញពីការលំបាក និងការចំណាយប្រាក់អស់ច្រើន ដើម្បីទទួលបានអាជ្ញាប័ណ្ណសំរាប់ការនាំចេញ ។ ជាងនេះទៅទៀត ច្បាប់ទំលាប់ជាច្រើនមិនមានលក្ខណៈអំណោយផលដល់ការនាំចេញជាលក្ខណៈស្របច្បាប់ទេ ។ ជាលទ្ធផល ការនាំចេញកសិផលភាគច្រើន មានលក្ខណៈមិនស្របច្បាប់ ។

៥.១.២. បញ្ហាចោទចំពោះប្រតិបត្តិការ និងកំណើនអាជីវកម្ម

សហគ្រាសនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជាកំពុងជួបប្រទះបញ្ហាចំបងៗ រួមមានទាំងបរិស្ថានម៉ាក្រូសេដ្ឋកិច្ច ក្របខ័ណ្ឌច្បាប់និងគោលនយោបាយ ស្ថាប័នរដ្ឋ ហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធ និងធនធានមនុស្ស ។ បញ្ហាទាំងនេះបានធ្វើអោយ សហគ្រាសទាំងនោះពិបាកពង្រឹងសមត្ថភាពប្រកួតប្រជែង ។

<u>អំពើពុករលួយៈ</u> គេបានរកឃើញថា វាជាឧបសគ្គចំបងចំពោះអាជីវកម្មនៅកម្ពុជា[៧] ។ វាជាកត្តាបង្អាក់ដល់ការវិនិយោគ ដោយបង្កើននូវចំណាយផ្សេងៗដោយមិនចំហ ។ គេតែងលើកថា អំពើពុករលួយកើតមានពាសពេញ ជាពិសេសទាក់ទងនឹងការសុំលិខិតអនុញ្ញាតនាំចេញនាំចូល សេចក្តីសំរេចចិត្តរបស់តុលាការ និងការទទួលបានកិច្ចសន្យាម៉ៅការសាធារណៈ ។ វាក៏កើតមានឡើងជាទូទៅក្នុងសកម្មភាពអាជីវកម្មផ្សេងៗទៀត ដូចជា ការតភ្ជាប់នឹងសេវាកម្មផ្គត់ផ្គង់សាធារណៈ និងការ

(៧) ទាំងការស្ទាបស្ទង់មតិលើបរិយាកាសវិនិយោគទុនរបស់ធនាគារពិភពលោក និងការស្ទាបស្ទង់មតិរបស់ថ្នាក់ដឹកនាំឆ្នាំ២០០៥ របស់វិទ្យាស្ថានសេដ្ឋកិច្ចកម្ពុជា បានបង្ហាញថា អំពើពុករលួយ គឺជាកត្តាដែលចោទបញ្ហាធំជាងគេសំរាប់អាជីវកម្ម ។

បង់ពន្ធជាដើម (EIC, 2005) ។

ស្ថាប័នរដ្ឋពុំសូវមានប្រសិទ្ធភាពៈ គេយល់ថា នេះក៏ជាឧបសគ្គចំបងមួយដែរ ។ យោងតាមរបាយការណ៍របស់ធនាគារពិភពលោក ២០០៤ "ការិយាធិបតេយ្យរបស់ប្រទេសកម្ពុជា មានទាក់ទិននឹងនយោបាយ មានលក្ខណៈសំពីងសំពោង និងពុំមានប្រសិទ្ធភាព ហើយរឿងនេះបង្កើតបញ្ហាដល់ទាំងអាជីវកម្មដែលមានស្រាប់ និងអាជីវកម្មដែលអាចកើតមាន" ។ កង្វះអភិបាលកិច្ចល្អ និងតម្លាភាព ក៏ឃើញមានច្រើននៅក្នុងចំណោមស្ថាប័នសាធារណៈដែរ ។ ស្ថាប័នសាធារណៈរបស់កម្ពុជាស្ថិតក្នុងប្រភេទទន់ខ្សោយជាងគេបង្អស់នៅលើពិភពលោក ហើយខ្សោយក្នុងផ្នែកពីរគឺៈ ការអនុវត្តន៍ច្បាប់និងកិច្ចសន្យា និងអភិបាលកិច្ច/តម្លាភាព ។ ប្រព័ន្ធតុលាការពុំមានភាពឯករាជ្យពីឥទ្ធិពលខាងក្រៅទេ ហើយក្របខ័ណ្ឌច្បាប់ ក៏ពុំមានប្រសិទ្ធភាពសំរាប់ដោះស្រាយវិវាទអាជីវកម្ម ឬសំរាប់ដេញដោលភាពស្របច្បាប់នៃសកម្មភាពរដ្ឋាភិបាលដែរ ។

កង្វះខាតធនធានមនុស្ស និងហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធរូបវ័ន្តៈ នេះក៏ជាបញ្ហាចំបងមួយដែរ ។ ជាលទ្ធផលនៃការបំផ្លិចបំផ្លាញក្នុងរបបខ្មែរក្រហម និងទំនាស់ច្រើនទសវត្សរ៍ ធនធានមនុស្សសំរាប់វិស័យឯកជន និងសាធារណៈគឺមានតិចតួចណាស់ ។ ក្រៅពីកង្វះខាតទុន និងធនធានមនុស្ស ហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធរូបវ័ន្តក៏នៅខ្វះខាតយ៉ាងខ្លាំងដែរ ។ អាំងឌីកាទ័របង្ហាញពីដង់ស៊ីតេផ្លូវដង់ស៊ីតេទូរគនាគមន៍ អគ្គិសនី និងទឹកនៅកម្ពុជា ស្ថិតនៅក្នុងចំណោមប្រទេសដែលអន់ខ្សោយជាងគេបំផុតនៅលើពិភពលោក (ធនាគារពិភពលោក ២០០៤) ។ អង្កេតរបស់ EIC ទៅលើទស្សនៈរបស់ថ្នាក់ដឹកនាំក្រុមហ៊ុនឯកជន ក៏បានរកឃើញលទ្ធផលដូចគ្នានេះដែរ ។ បើតាមការសិក្សានេះ ៨៥% នៃថ្នាក់ដឹកនាំក្រុមហ៊ុនឯកជនដែលបានឆ្លើយសំភាសន៍យល់ឃើញថា សេវាកម្មសាធារណៈមានតំលៃខ្ពស់ និងមានការរអាក់រអួលជាញឹកញាប់ ហើយផ្លូវដែក កំពង់ផែ ព្រមទាំងប្រព័ន្ធដឹកជញ្ជូនផ្លូវទឹកក្នុងប្រទេស ក៏ពុំទាន់បានអភិវឌ្ឍល្អ ។ ទោះបីជាបច្ចេកទេសទំនាក់ទំនងទូរស័ព្ទចល័ត ត្រូវបានទទួលស្គាល់ថា ជាប់លំដាប់ថ្នាក់ពិភពលោកក្តី ប៉ុន្តែហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធសាធារណៈភាគច្រើន ត្រូវបានគេយល់ថានៅពុំទាន់អភិវឌ្ឍបានល្អទេ ។

កង្វះខាតទុនៈ នេះជាបញ្ហាមួយទៀតនៅក្នុងអាជីវកម្ម ។ ស្ថាប័នហិរញ្ញវត្ថុក្នុងស្រុកកំពុងស្ថិតនៅក្នុងដំណាក់កាលក្មេងខ្ចី និងមានកំរិតលូតលាស់នៅទាប ឆ្ងាយពីស្ថាប័នហិរញ្ញវត្ថុ និងធនាគារពិភពលោក ទាំងផ្នែកសេវាកម្ម និងផលិតផល (EIC, 2005) ។ ប្រទេសកម្ពុជាគ្មានផ្សារហ៊ុន សំរាប់ប្រមូលទុនវិនិយោគទេ ។ បើសិនជាគ្រាន់តែមានផែនការអាជីវកម្មល្អ តែគ្មានរបស់បញ្ចាំ អ្នកខ្ចីមានការពិបាក រឺមិនអាចខ្ចីទុនពីធនាគារបានទេ ។

ភាពមិនទៀងទាត់នៃច្បាប់ និងទំងន់នៃកាតព្វកិច្ចខាងផ្លូវច្បាប់ៈ រឿងនេះក៏ជាបញ្ហាសំខាន់ដែរនៅក្នុងសហគ្រាស និងអាជីវកម្ម ។ ការបកស្រាយ និងអនុវត្តន៍ច្បាប់ ពុំមានលក្ខណៈទៀងទាត់ ។ ៧៦% នៃក្រុមហ៊ុនដែលបានអង្កេតយល់ថា ច្បាប់និងគោលនយោបាយរដ្ឋដែលប៉ះពាល់ដល់ពួកគាត់ គឺមិនអាចប្រមើលទុកបានទេ (ធនាគារពិភពលោក ២០០៤) ។ ជាងនេះទៅទៀត ច្បាប់មួយចំនួនដូចជាៈ ពន្ធគយ និងពាណិជ្ជកម្ម ការចុះបញ្ជីអាជីវកម្ម សវនកម្មអាជីវកម្ម ច្បាប់បរិស្ថាន និងច្បាប់ការងារបានដាក់កំហិតច្រើនខ្លាំងណាស់លើអ្នកនាំចេញ បើធៀបនឹងផលិតករសំរាប់ទីផ្សារក្នុងស្រុក ។

៥.២. អនុសាសន៍ចំពោះគោលនយោបាយ

៥.២.១. អភិវឌ្ឍន៍វិស័យកសិកម្មនៅកម្ពុជា

ដើម្បីអភិវឌ្ឍវិស័យកសិកម្មនៅកម្ពុជា ការដោះស្រាយឧបសគ្គទូទៅនៅក្នុងវិស័យនេះគឺជាការចាំបាច់ ដោយត្រូវផ្តល់កិច្ចប្រឹងប្រែង និងធនធានបន្ថែមទៀត ដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍ហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធមូលដ្ឋាន សេវាកម្មបំប៉នបន្ថែម និងស្ថាប័នសាធារណៈប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាព ។ ម្យ៉ាងទៀត ក៏គួរផ្តោតការយកចិត្តទុកដាក់លើផលិតផលកសិកម្មដែលមានសក្តានុពលខ្ពស់សំរាប់ទីផ្សារ

ប្រទេសចិនដែរ ។

ការផ្តល់បរិយាកាសអំណោយផល

ពិតណាស់ ប្រទេសកម្ពុជាត្រូវការបរិស្ថានដែលអំណោយផលដល់វិស័យកសិកម្ម ។ ស្ថាប័នសាធារណៈ គោលនយោបាយ ក្របខ័ណ្ឌច្បាប់ដែលគ្រប់គ្រាន់ ក្របខ័ណ្ឌគោលនយោបាយល្អ និងហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធគ្រប់គ្រាន់ ជាធាតុសំខាន់ បង្កអោយមានបរិយាកាសអំណោយផល ។ រដ្ឋាភិបាលគួរខិតខំប្រឹងប្រែង និងចាត់វិធានការពង្រឹងបរិយាកាសអោយកាន់តែអំណោយផល រីឯម្ចាស់ជំនួយ ក៏គួរផ្តល់ការគាំទ្រផ្នែកហិរញ្ញវត្ថុ និងបច្ចេកទេសបន្ថែមទៀតទៅអោយរដ្ឋាភិបាល រួមទាំងការពិនិត្យមើលដំណើរការ និងលទ្ធផល ។

បង្កើតតំបន់អភិវឌ្ឍន៍កសិកម្មពិសេស (SADZ)

ការបង្កើតតំបន់អភិវឌ្ឍន៍កសិកម្មពិសេស ជាអនុសាសន៍មួយនៅក្នុងការសិក្សាអំពី "ការពង្រឹងប្រព័ន្ធម៉ាឃីតទីងនៃកសិផលពោត និងសណ្តែកសៀងនៅកម្ពុជា" (CDRI, 2005) ។ ការបង្កើតតំបន់អភិវឌ្ឍន៍ពិសេស ជួយអោយគេអាចអភិវឌ្ឍផលិតផលជាក់លាក់ទៅតាមតំបន់ភូមិសាស្ត្រនីមួយៗ ។ យុទ្ធសាស្ត្រតំបន់អភិវឌ្ឍន៍កសិកម្មពិសេសនេះ មានចំណុចខ្លាំងមួយចំនួន បើធៀបនឹងយុទ្ធសាស្ត្រធម្មតា ។ ទីមួយ SADZ អនុញ្ញាតអោយរដ្ឋ ផ្តោតកំលាំងទៅលើតំបន់ជាក់លាក់ ដោយបែងចែកធនធាន និងការគ្រប់គ្រងទៅលើតំបន់តូចៗ ដើម្បីទទួលបានលទ្ធផលច្រើនជាអតិបរមា ជាជាងផ្តោតការយកចិត្តទុកដាក់ទៅទូទាំងប្រទេសដែលមានភាពរប៉ាត់រប៉ាយ និងពិបាកគ្រប់គ្រង ។ ទីពីរ យុទ្ធសាស្ត្រ SADZ នេះ ងាយគ្រប់គ្រង តាមដាន កែតំរូវ ព្រមទាំងជួយបង្កើតហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធ និងសេវាកម្មដែលចាំបាច់ដូចជា ការរកទីផ្សារល្អ ការស្តុកទុក ការដឹកជញ្ជូន និងការកែច្នៃផលិតផល ។ ទីបី វាជាដំណើរការអភិវឌ្ឍន៍មួយមានភាពជាក់ស្តែង ដែលអាចទាក់ទាញអង្គការ ឬស្ថាប័ន ឬអ្នកចាប់អារម្មណ៍ផ្សេងៗអោយចូលរួមរៀនសូត្រ តាមរយៈការអនុវត្តន៍ជាក់ស្តែង នៅក្នុងការសហការអភិវឌ្ឍន៍តំបន់នេះ ។

លើកទឹកចិត្តអោយមានការចូលរួមពីវិស័យឯកជន (ដោយមានការគាំទ្រពីម្ចាស់ជំនួយ)

ដើម្បីកសាងតំបន់អភិវឌ្ឍន៍កសិកម្មពិសេស គេចាំបាច់ត្រូវបង្កើតក្របខ័ណ្ឌ និងច្បាប់ស្តីពីការរកស៊ីចូលហ៊ុន (Joint Venture) ។ ដោយប្រឈមនឹងការប្រថុយប្រថាននានា វិនិយោគិនសក្តានុពលទាមទារឱ្យមានការធានាខាងរដ្ឋបាលជាចាំបាច់ ។ រាជរដ្ឋាភិបាលអាចអញ្ជើញប្រទេសផ្សេងៗ ឱ្យចូលរួមបង្កើតក្របខ័ណ្ឌនេះ ឬអនុវត្តក្របខ័ណ្ឌដែលមានស្រាប់ទៅក្នុងតំបន់អភិវឌ្ឍន៍កសិកម្មគោលដៅ ។ នៅក្នុងដំណើការនេះ ការចូលរួមពីផ្នែកឯកជន គឺជាការចាំបាច់ដោយខានពុំបាន ។ ដោយស្ថានភាពអាជីវកម្មបច្ចុប្បន្ន និងការអភិវឌ្ឍន៍កសិកម្ម នៅកម្ពុជាពុំទាន់មានលក្ខណៈល្អប្រសើរ កម្ពុជាមានជំរើសតិចតួចណាស់ក្រៅពីស្វែងរកយុទ្ធសាស្ត្រសហប្រតិបត្តិការណាមួយដែលអាចបង្កើតអោយមានការអភិវឌ្ឍន៍អាជីវកម្មនោះ ។ ការបង្វែរទិសដែលមានលក្ខណៈយុទ្ធសាស្ត្របែបនេះ គឺជាធាតុមួយដ៏សំខាន់បំផុតនៅក្នុងក្របខ័ណ្ឌអភិវឌ្ឍន៍អាជីវកម្ម និងការអនុវត្តន៍តំបន់អភិវឌ្ឍន៍កសិកម្មពិសេស ។ កម្ពុជាអាចស្វែងរកជំនួយផ្នែកបច្ចេកទេស និងហិរញ្ញវត្ថុ ពីអ្នកផ្តល់ជំនួយធំៗដូចជា ធនាគារអភិវឌ្ឍន៍អាស៊ី ប្រទេសចិន សហព័ន្ធអឺរ៉ុប និងដៃគូពាណិជ្ជកម្មធំៗផ្សេងទៀត ដែលប្រាថ្នាចង់មានទំនាក់ទំនងសេដ្ឋកិច្ចល្អយូរអង្វែងជាមួយកម្ពុជា ។

៥.២.២. ការកសាងសមត្ថភាពផ្គត់ផ្គង់ និងប្រកួតប្រជែង

UNESCAP ២០០៤ បានបង្កើតដ្យាក្រាមមួយអំពីការកសាងសមត្ថភាពផ្គត់ផ្គង់ដោយកំណត់ក្របខ័ណ្ឌ ច្បាប់ និងគោលនយោបាយជំរុញប្រសិទ្ធភាពស្ថាប័នរដ្ឋនិងអភិបាលកិច្ចល្អ ថាជាស្រទាប់ទី១ រីឯជាគ្រឹះ ឯការអប់រំទូទៅ និងហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធជាស្រទាប់ទីពីរ ។ ធាតុទាំងនេះ គឺជាគន្លឹះដែលអាចជួយគាំទ្រដល់វិធានការចាំបាច់ផ្សេងទៀត សំរាប់បង្កើនផលិតភាព រួមមាន

ការទទួលបានទុន សេវាកម្មគាំទ្រអាជីវកម្ម ជំនាញគ្រប់គ្រង និងបច្ចេកទេស ព្រមទាំងពង្រីកបណ្តាញផ្សេងៗ ឆ្ពោះទៅកាន់ការផ្គត់ផ្គង់ទៅក្នុងទីផ្សារពិភពលោក ។ មូលដ្ឋានទាំងនេះក៏អាចជួយសំរួលដល់វិធានការផ្សេងៗ សំរាប់កាត់បន្ថយចំណាយក្នុងការធ្វើពាណិជ្ជកម្មដែរ ដូចជា ទំរង់ការ និងការរត់ការឯកសារល្អ ការកែលំអបច្ចេកវិទ្យាព័ត៌មាន គមនាគមន៍ និងដឹកជញ្ជូន ព្រមទាំងព័ត៌មានទីផ្សារ ។ ដូចនេះ ដើម្បីបង្កើនសមត្ថភាពផ្គត់ផ្គង់ និងប្រកួតប្រជែង គេចាំបាច់ត្រូវពង្រឹងមូលដ្ឋានគ្រឹះ បង្កើនសមត្ថភាពផលិតកម្ម និងកាត់បន្ថយចំណាយក្នុងការធ្វើពាណិជ្ជកម្ម ។

ពង្រឹងមូលដ្ឋានគ្រឹះ:

គេតែងតែយល់ស្របជាទូទៅថា កំណែទំរង់មួយចំនួនដូចជា រដ្ឋបាលសាធារណៈ ច្បាប់ និងប្រព័ន្ធតុលាការ ហិរញ្ញវត្ថុ និងធនាគារ គឺជាការចាំបាច់នៅក្នុងសហគមន៍អាជីវកម្ម ។ លើសពីនេះ ហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធសង្គម និងសេដ្ឋកិច្ចគួរតែអភិវឌ្ឍថែមទៀត ដើម្បីឆ្លើយតបទៅនឹងតំរូវការរបស់វិស័យឯកជន ។ ការផ្គត់ផ្គង់ថាមពលគ្រប់គ្រាន់ ផ្លូវល្អ ផ្លូវដែក កំពង់ផែ បណ្តាញព័ត៌មាន និងទំនាក់ទំនង ផ្តល់នូវមូលដ្ឋានគ្រឹះដល់ការប្រាស្រ័យទាក់ទង និងការដឹកជញ្ជូនល្អប្រសើរ ហើយមានសារៈសំខាន់ខ្លាំងណាស់ចំពោះវិស័យឯកជនដែលមានលក្ខណៈប្រកួតប្រជែងអន្តរជាតិ ។

បង្កើនសមត្ថភាពផលិត :

រដ្ឋាភិបាលអាចចាត់វិធានការមួយចំនួនសំរាប់ពង្រឹងសមត្ថភាពផលិតរបស់សហគ្រាសដូចជា :

- ជំរុញការផ្តល់សេវាកម្មអាជីវកម្មរបស់វិស័យឯកជន
- លើកទឹកចិត្ត និងតាមដានការអោយខ្ចីរបស់ធនាគារពាណិជ្ជ ទៅអោយក្រុមហ៊ុន ជាពិសេស សហគ្រាសខ្នាតតូច និងមធ្យម និងលើកទឹកចិត្តដល់ការបង្កើតការិយាល័យឥណទាន និងការធ្វើជាដៃគូរវាងអ្នកផ្តល់សេវាកម្ម អភិវឌ្ឍន៍អាជីវកម្ម និងអ្នកផ្តល់សេវាកម្មហិរញ្ញវត្ថុ ។
- បង្កើតយន្តការ ដើម្បីធានាអោយមានអភិបាលកិច្ចល្អ
- ជំរុញ និងសំរួលវិនិយោគផ្ទាល់ពីបរទេស ។ បង្កើតយន្តការផ្សេងៗ ដើម្បីពង្រឹងសម្ព័ន្ធទំនាក់ទំនងផ្នែកផ្គត់ផ្គង់ និងតំរូវការរវាងសហគ្រាសបរទេស និងក្នុងស្រុក ព្រមទាំងរវាងសហគ្រាសខ្នាតធំ និងខ្នាតតូចក្នុងស្រុក ។

កាត់បន្ថយចំណាយក្នុងការធ្វើពាណិជ្ជកម្ម

វិធានការជួយសំរួលពាណិជ្ជកម្មដូចមានចែងក្នុងផែនការ ១២ចំណុចរបស់រដ្ឋាភិបាល ដើម្បីពង្រឹងបរិយាកាសវិនិយោគទុន និងសំរបសំរួលពាណិជ្ជកម្ម គួរតែអនុវត្តន៍អោយបានខ្ជាប់ខ្ជួន ។ វិធានការណ៍មួយចំនួនគួរតែផ្តោតការយកចិត្តទុកដាក់ជាបន្ទាន់ ដូចជា ការកែសំរួលទំរង់ការ បែបបទនិងច្បាប់ពន្ធគយ និងពាណិជ្ជកម្ម ការធ្វើអោយមានភាពសាមញ្ញ និងស៊ីគ្នាក្នុងការរត់ការឯកសារពាណិជ្ជកម្ម និងការបំពាក់គ្រឿងកុំព្យូទ័រនិងទំនើបកម្ម នៅក្នុងទំរង់ការពន្ធគយ និងពាណិជ្ជកម្ម ។ អនុសាសន៍ផ្សេងទៀតមានដូចជា ហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធហិរញ្ញប្បទានពាណិជ្ជកម្ម គួរតែអភិវឌ្ឍន៍ ដើម្បីជួយអោយក្រុមហ៊ុន ជាពិសេសសហគ្រាសខ្នាតតូច និងមធ្យម អាចផ្គត់ផ្គង់ហិរញ្ញវត្ថុដល់ប្រតិបត្តិការ ពាណិជ្ជកម្ម និងអាចគ្រប់គ្រងហានិភ័យដែលអាចកើតមាន ។

៥.២.៣. ការកសាងសហប្រតិបត្តិការសេដ្ឋកិច្ច និងអាជីវកម្មជាមួយចិន

រដ្ឋាភិបាលគួរស្វែងរកជំនួយបច្ចេកទេសពីប្រទេសចិន ដើម្បីអភិវឌ្ឍផលិតកម្ម និងផលិតភាពកសិកម្ម ដោយផ្តោតទៅលើផលិតផលដែលមានសក្តានុពលខ្ពស់សំរាប់ការនាំចេញទៅចិន ។ រដ្ឋាភិបាលគួរតែចរចាអោយចិនលើកលែងរបាំង មិនមែនពន្ធគយមួយចំនួន ដើម្បីអោយកសិផលកម្ពុជា ងាយបំពេញបានតាមល័ក្ខខ័ណ្ឌនាំចេញដែលមានតំរូវឡើង ។ ក្រៅពីនេះ

រដ្ឋាភិបាល ក៏ដូចជាសមាគមអាជីវកម្ម ត្រូវបង្កើនទំនាក់ទំនងអាជីវកម្មជាមួយចិន ។ សហគ្រាសកម្ពុជា ក៏អាចទទួលបានប្រយោជន៍ជាព័ត៌មានទីផ្សារ បច្ចេកទេសម៉ាឃីតទីង និងប្រកួតប្រជែង ពីការផ្លាស់ប្តូរទស្សនកិច្ចយ៉ាងទៀងទាត់ ការបង្កើតការិយាល័យតំណាងនៅចិន និងជំនួយផ្សេងទៀតពីសមាគមអាជីវកម្មនៅប្រទេសចិន ។ ប្រទេសទាំងពីរអាចធ្វើការរួមគ្នាដើម្បីសំរួលការបង្កើតបណ្តាញទាំងនេះ ។

ជំពូកទី ៦

សេចក្តីសន្និដ្ឋាន

កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ ក្រោមក្របខ័ណ្ឌនៃកិច្ចព្រមព្រៀងអំពីកិច្ចសហប្រតិបត្តិការសេដ្ឋកិច្ចរវាងអាស៊ាន និងចិន បានធ្វើឡើងស្របពេលដែលរាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាកំពុងព្យាយាមអភិវឌ្ឍវិស័យកសិកម្ម តាមរយៈពាណិជ្ជកម្មក្នុងតំបន់ និងក្នុងពិភពលោក ។ កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃនេះ ក៏បានផ្តល់អោយកម្ពុជានូវក្តីសង្ឃឹមយ៉ាងមាំក្នុងការអភិវឌ្ឍន៍វិស័យកសិកម្ម និងជំរុញកំណើនសេដ្ឋកិច្ច តាមរយៈឱកាសសំរាប់នាំចេញផលិតផលមួយចំនួនដូចជា ផ្លែឈើស្រស់ ត្រី សាច់ បង្គា ជាដើម ឆ្លងតាមបទពិសោធន៍ពីបណ្តាប្រទេសផ្សេងៗ ដូចជា ថៃ ជាដើម ។ ប៉ុន្តែសហគ្រិន នឹងមិនអាចទទួលបានប្រយោជន៍ និងឱកាសថ្មីៗទាំងនេះទេ បើសិនជាគ្មានស្ថិរភាពម៉ាក្រូសេដ្ឋកិច្ច បរិយាកាសអាជីវកម្មដែលអំណោយផល ក្របខ័ណ្ឌច្បាប់គ្រប់គ្រាន់ ហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធល្អ និងស្ថាប័នរដ្ឋដែលមានប្រសិទ្ធភាព ។ កម្ពុជានៅមិនទាន់បំពេញលក្ខខ័ណ្ឌទាំងនេះបានទេ ។ ដូចនេះ វិស័យកសិកម្ម និងសហគ្រាសនៅក្នុងប្រទេស ត្រូវជួបឧបសគ្គមួយចំនួនក្នុងផ្នែកស្ថាប័នគោលនយោបាយ បច្ចេកទេស និងការប្រតិបត្តិ ។

ដើម្បីអោយកម្ពុជាទទួលបានប្រយោជន៍ច្រើនពីកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ គេគួរដោះស្រាយរាល់ឧបសគ្គដែលរាំងស្ទះដល់ការអភិវឌ្ឍន៍វិស័យកសិកម្ម និងការបង្កើនសមត្ថភាពផ្គត់ផ្គង់ ។ កំណែទំរង់ផ្នែករដ្ឋបាល ច្បាប់ និងប្រព័ន្ធតុលាការ គួរតែធ្វើឡើងដើម្បីអោយស្ថាប័នសាធារណៈមានប្រសិទ្ធភាព តម្លាភាព គណនេយ្យភាព និងកាត់បន្ថយអំពើពុករលួយ ។ ម្យ៉ាងទៀត ដើម្បីអោយបរិយាកាសពាណិជ្ជកម្មកាន់តែអំណោយផលល្អ ច្បាប់ទំលាប់ គោលនយោបាយ និងហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធសេដ្ឋកិច្ចសង្គមគួរតែកែលំអ ។ គេក៏ឃើញមានតំរូវការបន្ទាន់ក្នុងការពង្រឹងផលិតភាពកសិកម្ម សមត្ថភាពប្រកួតប្រជែង និងបង្កើនសមត្ថភាពផលិតរបស់សហគ្រាស ព្រមទាំងកាត់បន្ថយចំណាយក្នុងការធ្វើពាណិជ្ជកម្ម ជាពិសេសតាមរយៈវិធានការសំរួលពាណិជ្ជកម្ម ។ ទន្ទឹមនេះ គួរមានអន្តរាគមន៍ខាងគោលនយោបាយយ៉ាងមុតមាំ ដើម្បីអភិវឌ្ឍផលិតផលកសិកម្មដែលមានសក្តានុពលខ្ពស់ សំរាប់ការនាំចេញទៅចិនតាមរយៈកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ ។ កំណើនជំនួយអភិវឌ្ឍន៍ និងជំនួយបច្ចេកទេសពីប្រទេសចិន និងការសហការកាន់តែជិតស្និទរវាង សមាគមអាជីវកម្មនៅក្នុងប្រទេសទាំងពីរ គឺមានសារៈសំខាន់ និងការចាំបាច់បំផុតសំរាប់ ជំរុញពាណិជ្ជកម្ម ។

ដើម្បីអោយកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃមានឥទ្ធិពលកាន់តែច្រើនទៅលើការកាត់បន្ថយភាពក្រីក្រ រដ្ឋាភិបាលគួរតែជំរុញការចូលរួមរបស់ជនក្រីក្រនៅក្នុងកំណើនសេដ្ឋកិច្ច និងសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្ម ។ គេគួរមានវិធានការសមស្របសំរាប់ដោះស្រាយឥទ្ធិពលអវិជ្ជមានដែលអាចកើតមានចំពោះអ្នកក្រីក្រ ។ អនាគតនៃវិស័យកសិកម្ម និងផលប្រយោជន៍នៃកម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃនៅក្នុងការកាត់បន្ថយភាពក្រីក្រនៅកម្ពុជា ពឹងផ្អែកទៅលើជោគជ័យនៃគោលនយោបាយរដ្ឋ និងកម្មវិធីកំណែទំរង់ផ្សេងៗ ក្នុងការពង្រឹង និងអភិវឌ្ឍន៍វិស័យកសិកម្ម និងសមត្ថភាពប្រកួតប្រជែងរបស់សហគ្រាសនៅកម្ពុជា ។

ឯកសារយោង

_____ (2002), *Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation Between The Association of South East Asian Nations and The People's Republic of China* (Jakarta: ASEAN Secretariat)

Appleyard, Dennis & Alfred Field (2001), *International Economics* (Singapore: McGraw Hill)

ASEAN-China Expert Group on Economic Cooperation (2001), *Forging Closer ASEAN-China Economic Relations in the Twenty-First Century* (Jakarta: ASEAN Secretariat).

Bernardino, Natividad Y. (2004), *The ASEAN-China Free Trade Area: Issues and Prospects* (Manila: International Gender & Trade Network)

Cambodia Development Resource Institute (2005), *Annual Development Review 2004–2005* (Phnom Penh: CDRI)

Chia Siow Yue (2004), *ASEAN-China Free Trade Area,* Paper presented at the AEP Conference, Hong Kong, 12–13 April 2004 (Singapore: Singapore Institute of International Affairs)

Cordenillo, Raul L. (2005), *The Economic Benefits for ASEAN of the ASEAN-China Free Trade Area (ACFTA)* (Jakarta: ASEAN Secretariat)

Economic Institute of Cambodia (2005), *Cambodia Competitiveness Report 2005* (Phnom Penh: EIC)

Kanokpan Lao-Araya (2002), *How Can Cambodia, Lao PDR, Myanmar and Vietnam Cope with Revenue Lost Due to AFTA Tariff Reduction?,* ERD Working Paper No.29 (Manila: Asian Development Bank)

Li Wei (2004), *Progress of China-ASEAN FTA and Implications for East Asian FTA* (Seoul: Chinese Academy of International Trade and Economic Cooperation)

Medhi Krongkaew (2004), "The Development of the Greater Mekong Subregion (GMS): Real Promise or False Hope?" *Journal of Asian Economics* 15 (2004) pp. 977-998

Thitapha Wattanapruttipaisan (2002), *The Newer ASEAN Member Countries and ASEAN-China FTA: Additional Market Access and More Challenging Competition* (Jakarta: ASEAN Secretariat)

Toshiyasu K., Chan.S, and Long P. (1998), *Regional Economic Integration for Sustainable Development in Cambodia*, Working Paper 5 (Phnom Penh: CDRI).

United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (2004), *Addressing Supply-side Constraints and Capacity-Building* (Bangkok: UNESCAP)

Wong, John & Sarah Chan, *China-ASEAN Free Trade Arrangement: Opportunities and Challenges* (China: TCDC Network)

World Bank (2004), *Seizing the Global Opportunity: Investment Climate Assessment & Reform Strategy,* prepared for the Royal Cambodian Government by the World Bank Group. (Phnom Penh: World Bank)

World Bank (2006), *Cambodia: Halving poverty by 2015?* Poverty Assessment 2006, prepared by the World Bank for the Consultative Group Meeting. (Phnom Penh: World Bank)

ឧបសម្ព័ន្ធ

ការប្តេជ្ញាចិត្តសំខាន់ៗមួយចំនួនដែលមានចែងនៅក្នុងរបាយការណ៍ក្រុមការងារ ស្តីពីការបញ្ចូលកម្ពុជាក្នុង WTO (WT/ACC/KHM/21) គឺ :

- *កម្មសិទ្ធិរដ្ឋ និងឯកជនភាវូបនីយកម្ម:* កម្ពុជា នឹងធានាអោយមានតម្លាភាព អោយដំណឹងដល់សមាជិក WTO និងផ្តល់របាយការណ៍ទៀងទាត់អំពីបញ្ហាផ្សេងៗទាក់ទិននឹងកំណែទំរង់សេដ្ឋកិច្ចដែលតំរូវអោយធ្វើ ។
- *គោលនយោបាយកំណត់ថ្លៃ:* កម្ពុជា នឹងអនុវត្តការត្រួតពិនិត្យថ្លៃអោយស្របតាម WTO ហើយនឹងគិតគូរពីផលប្រយោជន៍នៃប្រទេសនាំចេញដែលជាសមាជិក WTO ។ កម្ពុជា នឹងចុះផ្សាយបញ្ជីទំនិញ និងសេវាកម្មដែលនឹងត្រូវត្រួតពិនិត្យថ្លៃដោយរដ្ឋ ។
- *សិទ្ធិធ្វើពាណិជ្ជកម្ម:* ឆ្លើយតបទៅនឹងសេចក្តីអធិប្បាយថា ការដាក់កំរិតលើការនាំចូលថ្នាំពេទ្យ និងថ្នាំព្យាបាលសត្វអាចក្លាយជាការរើសអើងដើម្បីជួយដល់ផលិតផលដូចគ្នាដែលផលិតក្នុងស្រុក កម្ពុជាបានបញ្ជាក់ថា ខ្លួននឹងធ្វើវិសោធនកម្មច្បាប់នេះ ហើយធានាថា វិធាន និងច្បាប់ទាំងឡាយ នឹងស្របតាមកាតព្វកិច្ចរបស់ខ្លួនចំពោះ WTO មិនយូរជាងថ្ងៃទី ០១ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០០៥ ។
- *ការយកកំរៃ និងពន្ធគយផ្សេងទៀត:* កម្ពុជា នឹងធានាអោយការយកកំរៃ និងពន្ធគយទាំងនេះស្របទៅតាមបញ្ញត្តិ WTO ចាប់ពីថ្ងៃចូលជាសមាជិក ហើយនឹងត្រូវបញ្ចុះឱ្យដល់កំរិតសូន្យ ។
- *កូតាអត្រាពន្ធគយ និងការលើកលែងពន្ធគយ:* កម្ពុជាបានបញ្ជាក់ថា ខ្លួននឹងគោរពតាមវិន័យ WTO លើកូតាអត្រាពន្ធគយ ។ កម្ពុជាក៏បានបញ្ជាក់ថា រាល់ការលើកលែងពន្ធគយ នឹងធ្វើឡើងអោយស្របទៅនឹងបញ្ញត្តិ WTO ។
- *កំរៃ និងការយកថ្លៃសេវាកម្ម:* រាល់កំរៃ និងការយកថ្លៃលើសេវាកម្មទាក់ទិនដល់ការនាំចេញនាំចូល នឹងស្របតាមកិច្ចព្រមព្រៀង WTO ។ ចាប់ពីថ្ងៃចូលជាសមាជិក WTO កម្ពុជានឹងមិនអនុវត្ត ឬណែនាំអោយប្រើ ឬដាក់អោយមានឡើងវិញនូវរាល់កំរៃ និងការយកថ្លៃលើសេវាកម្មដែលអនុវត្តលើអត្រានាំចូល (ជាភាគរយនៃថ្លៃនាំចូល) ។
- *ពន្ធក្នុងស្រុក:* ចាប់ពីថ្ងៃចូលសមាជិក កម្ពុជានឹងអនុវត្តពន្ធក្នុងស្រុកអោយស្របតាមមាត្រាទី ៣ នៃ GATT និងក្នុងលក្ខណៈមិនរើសអើងចំពោះផលិតផលនាំចូល ។ មាត្រាទី ៣ ចែងអំពី "ប្រព្រឹត្តិកិច្ចជាតិ" (ឬការមិនរើសអើងរវាងផលិតផលក្នុងស្រុក និងផលិតផលមកពីបរទេស) លើការយកពន្ធ ។
- *ការកំណត់បរិមាណនាំចូល ដែលរួមមានប្រព័ន្ធហាមឃាត់ កូតា និងការផ្តល់អាជ្ញាប័ណ្ណ:* មិនអោយយឺតជាងថ្ងៃទី ១ មិថុនា ២០០៥ កម្ពុជា នឹងលុបចោលការកំណត់បរិមាណលើការនាំចូលលើជី ថ្នាំសំលាប់សត្វល្អិត និងវត្ថុធាតុដើមកសិកម្មផ្សេងទៀត ហើយនឹងបង្កើតអោយមាននិតិវិធីចុះបញ្ជី និងការត្រួតពិនិត្យសារធាតុគីមីកសិកម្មអោយស្របតាម WTO ។ ពីថ្ងៃទី ១ មករា ២០០៧ កម្ពុជា នឹងផ្អែកលើបញ្ញត្តិនៃកិច្ចព្រមព្រៀងរបាំងបច្ចេកទេសលើពាណិជ្ជកម្ម ដើម្បីចាត់វិធានច្បាប់លើពាណិជ្ជកម្មក្នុងស្រុក និងអន្តរជាតិ ។ បន្ទាប់ពីចូលជាសមាជិក WTO កម្ពុជានឹងមិនណែនាំពន្ធគយអោយប្រើប្រាស់ ឬដាក់អោយប្រើប្រាស់ឡើងវិញ ឬអនុវត្តវិធានការមិនមែនពន្ធគយផ្សេង

ទៀត ដូចជាការសុំអាជ្ញាប័ណ្ណ ការកំណត់កូតា ការហាមឃាត់ និងការរឹតត្បិតមានឥទ្ធិពលស្មើផ្សេងទៀត ដែលមិនស្របតាមបញ្ញត្តិនៃកិច្ចព្រមព្រៀង WTO ។

- *ការវាយតំលៃពន្ធគយ:* កម្ពុជា នឹងអនុវត្តន៍យ៉ាងពេញទំហឹងនូវកិច្ចព្រមព្រៀងវាយតំលៃពន្ធគយ ចាប់ពីថ្ងៃទី ១ មករា ២០០៩ ។

- *ច្បាប់ប្រភពដើម:* កម្ពុជា នឹងគោរពយ៉ាងលេញតាមបញ្ញត្តិនៃកិច្ចព្រមព្រៀងច្បាប់ប្រភពដើមរបស់ WTO ពីថ្ងៃទី ១ មករា ២០០៥ ហើយគោរពបានដោយផ្នែក ពីថ្ងៃទី ១ មករា ២០០៤ ។

- *អធិការកិច្ចទំនិញមុនពេលផ្ទុក:* ចាប់ពីថ្ងៃចូលជាសមាជិក រដ្ឋាភិបាលនឹងទទួលខុសត្រូវពេញលេញក្នុងការធានាថា ប្រតិបត្តិការរបស់ក្រុមហ៊ុនអធិការកិច្ចទំនិញមុនពេលផ្ទុក ដែលភាគីកម្ពុជាបានអនុញ្ញាតឱ្យដំណើរការ នឹងសមស្របតាមតំរូវការនៃកិច្ចព្រមព្រៀង WTO ។ របបអធិការកិច្ចទំនិញមុនពេលផ្ទុករបស់កម្ពុជា នឹងស្ថិតនៅជាបណ្តោះអាសន្ន ហើយត្រូវបញ្ចប់នៅពេលទីចាត់ការគយនិងរដ្ឋាករ អាចបំពេញតួនាទីដែលបច្ចុប្បន្នធ្វើឡើងដោយក្រុមហ៊ុនផ្តល់សេវាកម្ម*អធិការកិច្ចទំនិញមុនពេលផ្ទុក* ។

- *របបការពារសុវត្ថិភាព ពន្ធគយសំរាប់ទប់ទល់ និងប្រឆាំងនឹងការលក់បង្ខូចថ្លៃ:* កម្ពុជានឹងមិនអនុវត្តវិធានការពារសុវត្ថិភាព ទប់ទល់ ឬប្រឆាំងនឹងការលក់បង្ខូចថ្លៃទេ រហូតដល់ខ្លួនបានប្រកាសនិងអនុវត្តវិធាន និងច្បាប់ដ៏សមស្របដោយគោរពតាមកិច្ចព្រមព្រៀង WTO ។ បន្ទាប់ពីនេះ កម្ពុជានឹងអនុវត្តពន្ធគយប្រឆាំងនឹងការលក់បង្ខូចថ្លៃ ពន្ធគយទប់ទល់ និងវិធានការការពារសុវត្ថិភាព លុះត្រាតែវាអនុលោមទាំងស្រុងទៅតាមបញ្ញត្តិពាក់ព័ន្ធរបស់ WTO ។

- *ការរឹតត្បិតលើការនាំចេញ:* កម្ពុជារឹតត្បិតការនាំចេញអង្ករ ឈើមូល ឈើមិនទាន់កែច្នៃ ផលិតផលព្រៃឈើ វត្ថុបុរាណមានអាយុកាលច្រើនជាង ១០០ឆ្នាំ ថ្នាំពុលនិងថ្នាំមានជាតិស្រវឹង អាវុធ គ្រឿងផ្ទុះ គ្រាប់រំសេវ អាវុធយុទ្ធភ័ណ្ឌ យានយន្ត និងម៉ាស៊ីនសំរាប់យោធា ។ ចាប់ពីថ្ងៃចូលជាសមាជិក កម្ពុជានឹងធានាថា រាល់ការរឹតត្បិតត្រូវគោរពតាមកិច្ចព្រមព្រៀង WTO ។

- *ឧបត្ថម្ភធនលើការនាំចេញ:* កម្ពុជា នឹងគោរពតាមកិច្ចព្រមព្រៀងឧបត្ថម្ភធន បន្ទាប់ពីបានចូលជាសមាជិក WTO ។ ខ្លួននឹងលុបចោលប្រព័ន្ធលើកលែងកំរៃនាំចូល និងការលើកលែងពន្ធគយលើទំនិញខ្លះ ដែលប្រើប្រាស់ដោយវិនិយោគិន ឬក៏ដាក់ដំណើរការប្រព័ន្ធបង្វិលសងពន្ធគយមួយដែលស្របនឹងបញ្ញត្តិ WTO តាមរយៈការធ្វើវិសោធនកម្មច្បាប់វិនិយោគទុនយ៉ាងយូរបំផុតត្រឹមដំណាច់ឆ្នាំ២០១៣ ។

- *គោលនយោបាយឧស្សាហកម្ម និងឧបត្ថម្ភធន:* ឧបត្ថម្ភធនទាំងនេះត្រូវផ្តល់ដំណឹងជូន ចាប់ពីថ្ងៃចូលសមាជិក ។

- *ស្តង់ដារ និងការចេញលិខិតអនុញ្ញាត:* កម្ពុជា នឹងអនុវត្តជាបណ្តើរៗនូវកិច្ចព្រមព្រៀងរនាំងបច្ចេកទេសលើពាណិជ្ជកម្ម ។ ការអនុវត្តពេញលេញ នឹងចាប់ផ្តើមពីថ្ងៃទី ១ មករា ២០០៧ ដោយពុំមានរយៈពេលអន្តរកាលបន្ថែមទេ ។

- *វិធានការវិនិយោគទាក់ទិននឹងពាណិជ្ជកម្ម (TRIMs):* កម្ពុជា នឹងមិនរក្សាវិធានការណាមួយដែលផ្ទុយពីកិច្ចព្រមព្រៀង TRIMs ឡើយ ហើយនឹងអនុវត្តកិច្ចព្រមព្រៀងនេះ ចាប់ពីថ្ងៃចូលសមាជិកដោយពុំមានរយៈពេលអន្តរកាលបន្ថែម ។

- *អង្គភាពពាណិជ្ជកម្មរដ្ឋ:* កម្ពុជា នឹងអនុវត្តវិធាន និងច្បាប់ដែលគ្រប់គ្រងសកម្មភាពរបស់សហគ្រាសរដ្ឋ ដោយគោរពតាមយ៉ាងពេញលេញនូវបញ្ញត្តិនៃកិច្ចព្រមព្រៀង WTO ។
- *តំបន់សេដ្ឋកិច្ចសេរី តំបន់សេដ្ឋកិច្ចពិសេស:* តំបន់សេដ្ឋកិច្ចសេរី ឬតំបន់សេដ្ឋកិច្ចពិសេស ក្នុងនេះមានទាំងតំបន់មានការទ្រទ្រង់ពិសេសដែលបង្កើតឡើងស្របតាមច្បាប់វិនិយោគ នឹងត្រូវស្ថិតនៅក្រោមកិច្ចព្រមព្រៀង WTO យ៉ាងពេញលេញ និងក្រោមការប្តេជ្ញារបស់កម្ពុជាក្នុងពេលចូលសមាជិក WTO ។ កម្ពុជានឹងធានាអោយមានការអនុវត្តន៍កាតព្វកិច្ច WTO ទាក់ទិននឹងការបង្កើតតំបន់ទាំងនេះ ។ លើសពីនេះទៀត ទំនិញទាំងឡាយដែលផលិតចេញពីតំបន់នេះ ក្រោមការលើកលែងពន្ធ និងពន្ធគយ ព្រមទាំងការលើកលែងពន្ធលើវត្ថុធាតុដើម ត្រូវស្ថិតក្រោមទំរង់បែបបទពន្ធគយធម្មតា នៅពេលចូលទៅក្នុងតំបន់ផ្សេងទៀតនៅកម្ពុជា គឺមានការយកពន្ធ និងពន្ធគយ ។
- *ការឆ្លងកាត់:* កម្ពុជានឹងអនុវត្តវិធាន ច្បាប់ និងទំលាប់ ដែលទាក់ទិននឹងប្រតិបត្តិការនាំទំនិញឆ្លងកាត់ អោយស្របតាមបញ្ញត្តិនៃកិច្ចព្រមព្រៀង WTO យ៉ាងពេញលេញ ។
- *គោលនយោបាយកសិកម្ម:* កម្ពុជា រឹតបន្តឹងឧបត្ថម្ភធនលើការនាំចេញផលិតផលកសិកម្មអោយនៅកំរិតសូន្យ និងមិនរក្សា ឬអនុវត្តឧបត្ថម្ភធនលើការនាំចេញលើផលិតផលកសិកម្មឡើយ ។
- *របបវាយនភណ្ឌ:* ចាប់ពីថ្ងៃចូលជាសមាជិក WTO ការកំណត់កូតាលើការនាំចូលវាយនភណ្ឌ និងសំលៀកបំពាក់ដែលប្រទេសសមាជិកដទៃបានដាក់លើការនាំចូលពីកម្ពុជា នឹងមានអត្រាកំនើនស្របតាមសេចក្តីចែងក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀងស្តីពីវាយនភណ្ឌ និងសំលៀកបំពាក់ ។ អត្រាកំណើននេះ នឹងចប់នៅពេលកិច្ចព្រមព្រៀងវាយនភណ្ឌ និងសំលៀកបំពាក់ ត្រូវចប់ (ក្នុងឆ្នាំ២០០៥) ។
- *កម្មសិទ្ធិបញ្ញាជាប់ទាក់ទិននឹងពាណិជ្ជកម្ម (TRIPS):* កម្ពុជា នឹងអនុវត្តកិច្ចព្រមព្រៀង TRIPS មិនអោយយូរជាងថ្ងៃទី ១ មករា ២០០៧ ដោយមានកិច្ចការពារមួយចំនួនក្នុងរយៈពេលអន្តរកាល ។
- *តម្លាភាព:* រាល់បទប្បញ្ញត្តិ និងច្បាប់នានា ត្រូវបោះពុម្ពផ្សាយយោងទៅតាមការតំរូវផ្សេងៗរបស់ WTO និងដាក់លើគេហទំព័រអ៊ិនធឺណិត ចាប់ពីថ្ងៃ ១ មករា ២០០៤ ។

ឧបសម្ព័ន្ធស្ថិតិ

តារាង A.1 : វិនិយោគឯកជនតាមវិស័យ ឆ្នាំ១៩៩៥-២០០៤ (លានដុល្លារ)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
កសិកម្ម	6.0	118.5	65.6	51.6	63.9	9.8	5.6	38.9	3.7	12.3
ឧស្សាហកម្ម	299.5	416.6	512.5	650.5	162.7	63.1	99.8	57.4	142.6	170.9
សេវាកម្ម	1937.4	231.6	166.5	154.7	222.6	150.1	111.4	143.3	167.7	91.8
សរុប	2242.9	766.7	744.5	856.8	449.1	222.9	216.8	239.6	314.1	275.0

តារាង A.2 : វិនិយោគផ្ទាល់ពីបរទេសរបស់កម្ពុជា បានពីប្រទេសចិន ឆ្នាំ១៩៩៥-២០០៤ (លានដុល្លារ)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
វិនិយោគទុនសរុប	2243	767	744	854	448	218	205	238	250	210
វិនិយោគផ្ទាល់ពីបរទេស	1910	619	578	556	196	160	140	145	65	134
វិនិយោគពីចិន	3	38	36	105	46	28	5	24	33	77
ជាវិស័យកាត់ដេរ	0.13	5	16	23	12	0.7	1.7	3	7	32

ប្រភព: គណៈកម្មាធិការវិនិយោគកម្ពុជា នៃក្រុមប្រឹក្សាអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា (CDC)

តារាង A.3 : ការនាំចូលរបស់ចិនពីថៃ និងវៀតណាម នូវផលិតផល EHP ឆ្នាំ២០០០-២០០៥ (ដុល្លារ)

លេខកូដ HS	ពិពណ៌នា	2001	2002	2003	2004	2005
ថៃ						
0714	ដំឡូងឈើ	125,024,557	113,486,345	150,256,014	273,152,624	341,252,086
0810	ផ្លែឈើស្រស់	61,950,157	58,365,048	60,030,316	121,214,993	117,806,851
0804	ផ្លែល្មើ ល្វា ម្នាស់ អាវ៉ូកាដូ	9,197,746	8,986,787	15,308,504	29,640,417	35,066,498
0303	ត្រីបង្កក	6,734,244	6,638,032	6,683,758	19,797,223	34,503,445
0813	ផ្លែឈើក្រៀម	636,387	1,612,394	5,897,865	27,337,427	21,910,297
0306	សត្វវង្គសត្វ (ក្តាម ឬ បង្កង)	14,580,380	9,718,792	11,735,781	11,489,991	13,345,289
0307	សិប្បិសត្វ (ខ្យង គ្រំ)	3,249,901	3,451,792	4,145,963	5,060,120	6,160,082

លេខកូដ HS	ពិពណ៌នា	2001	2002	2003	2004	2005
0803	ចេក (ស្រស់ ឬ ស្ងួត)	158,738	235,251	551,320	1,940,054	3,206,599
0304	សាច់ចំឡាក និងសាច់ដទៃនៃត្រី	1,738,620	3,368,253	3,378,163	3,091,854	3,119,648
0805	ក្រូចស្រស់ ឬស្ងួត	497,905	860,755	736,643	439,453	1,613,569
0801	ផ្លែដូង គ្រាប់ផ្លែឈើប្រេស៊ិល និងគ្រាប់ចាន់ទី	22,944	91,621	161,966	441,451	454,196
0812	ផ្លែឈើរក្សាទុកបណ្តោះអាសន្ន មិនទាន់អាចបរិភោគបានភ្លាម	145,234	219,909	270,633	258,158	372,699
0301	ត្រីរស់	146,586	250,991	60,594	225,752	362,957
0710	បន្លែ	152,891	34,213	39,033	196,853	272,644
0713	បន្លែក្រៀមមានសំបក	261,299	268,059	162,311	282,719	265,858
0305	ត្រីងៀត ឬប្រឡាក់	333,191	212,460	770,156	296,850	254,216
0811	ផ្លែឈើបង្កក	7,004	12,340	9,073	80,761	62,798
0302	ត្រីស្រស់ ឬត្រាំទឹកកក	55,429	43,605	26,112	93,797	33,498
0709	បន្លែផ្សេងទៀត	92,756	99,170	102,404	76,794	19,009
វៀតណាម						
0714	ដំឡូងឈើ	13,221,017	18,586,587	40,620,511	49,492,064	50,373,358
0306	សត្វវង្គសត្វ (ក្តាម ឬ បង្កង)	4,458,984	1,700,387	1,575,617	4,311,145	8,559,855
0304	សាច់ចំឡាក និងសាច់ដទៃនៃត្រី	676,123	711,484	3,815,307	6,663,969	8,524,803
0307	សិប្បិសត្វ (ខ្យង ឬគ្រំ)	2,663,104	5,822,056	3,607,061	3,851,195	5,869,177
0305	ត្រីងៀត ឬ ប្រឡាក់	704,901	2,969,449	2,361,995	422,629	2,716,362
0303	ត្រីបង្កក	166,508	691,687	756,337	303,318	669,432
0711	បន្លែរក្សាទុកបណ្តោះអាសន្ន មិនទាន់អាចបរិភោគបានភ្លាម	129,712	312,024	192,026	314,268	257,166
0302	ត្រីស្រស់ និងត្រីទឹកកក	14,964	42,453	14,163	77,781	20,102
0713	បន្លែក្រៀមមានសំបក	7,272	99,676	79,982	184,966	14,981
0709	បន្លែផ្សេងទៀត	24,574	550	-	-	7,849

ប្រភព: Global Trade Atlas

បញ្ជីឯកសារពិភាក្សារបស់ វបសអ

១. Kannan, K. P. (វិច្ឆិកា ១៩៩៥) *ការកសាងសន្ទស្សន៍ថ្លៃទំនិញប្រើប្រាស់សំរាប់ប្រទេសកម្ពុជា: ការពិនិត្យឡើងវិញលើការអនុវត្តន៍នាពេលបច្ចុប្បន្ន និងការលើកមតិកែលំអ* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ១) ។

២. McAndrew, John P. (មករា ១៩៩៦) *ជំនួយហូរចូលជំនួយស្រពិចស្រពិល: ជំនួយសង្គ្រោះ និងអភិវឌ្ឍន៍ទ្វេនិងពហុភាគី ១៩៩២-៩៥* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ២) ។

៣. Kannan, K. P. (មករា១៩៩៧) *កំណែទំរង់សេដ្ឋកិច្ច កំណែតម្រូវរចនាសម្ព័ន្ធនិងការអភិវឌ្ឍកម្ពុជា* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៣) ។

៤. ជឹម-ចរិយា ស្រ៊ុន-ពិចូ សូ-សុវណ្ណារិទ្ធ ចន-ម៉ាកឃិនឌ្រូ ងួន-សុគន្ធា ប៉ុន-ដូរីណា និងរ៉ូប៊ីន-ប៊ីដីលវី (មិថុនា ១៩៩៨) *ការរៀនសូត្រពីកម្មវិធីអភិវឌ្ឍន៍ជនបទក្នុងប្រទេសកម្ពុជា* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៤) ជាភាសាខ្មែរថ្លៃ ៩.000រៀល ។

៥. Toshiyasu-Kato ច័ន្ទ-សុផល និងឡុង-វ៉ូ-ពិសិដ្ឋ (កញ្ញា ១៩៩៨) *សមាហរណកម្មសេដ្ឋកិច្ចតំបន់សំរាប់ការអភិវឌ្ឍន៍ជានិរន្តរ៍ក្នុងប្រទេសកម្ពុជា* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៥) ជាភាសាខ្មែរ តំលៃ ៩.000រៀល ។

៦. Murshid, K. A. S. (ធ្នូ ១៩៩៨), *សន្តិសុខស្បៀងនៅក្នុងសេដ្ឋកិច្ចអន្តរៈអាស៊ី: បទពិសោធន៍កម្ពុជា* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៦) ជាភាសាខ្មែរតំលៃ ៧.៥00រៀល ។

៧. McAndrew, John P. (ធ្នូ ១៩៩៨) *ការពឹងពាក់គ្នាទៅវិញទៅមកក្នុងយុទ្ធសាស្ត្រចិញ្ចឹមជីវិតគ្រួសារនៅក្នុងភូមិខ្មែរពីរ* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៧) ជាភាសាខ្មែរតំលៃ ៧.៥00រៀល ។

៨. ច័ន្ទ-សុផល Martin-Godfrey, Toshiyasu-Kato ឡុង-វ៉ូ-ពិសិដ្ឋ Nina-Orlova, Per-Ronnås ទា-សាវ៉ា (មករា ១៩៩៩) *ប្រទេសកម្ពុជា: បញ្ហាប្រឈមមុខនៃការបង្កើតការងារដែលមានផលិតភាព* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៨) ជាភាសាខ្មែរ តំលៃ ៦.000រៀល ។

៩. តេង-យូគី ប៉ុន-ដូរីណា សូ-សុវណ្ណារិទ្ធ និង ចន-ម៉ាកឃិនឌ្រូ (មេសា ១៩៩៩) *បទពិសោធន៍របស់សកម្មភាពសហគមន៍ដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍សង្គមនៃអង្គការយូនីសេហ្វ* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ៩) ជាភាសាខ្មែរតំលៃ ៤.៥00រៀល ។

១0. Gorman, Siobhan, ជាមួយ ប៉ុន-ដូរីណា និង សុខ-ខេង (មិថុនា ១៩៩៩) *បញ្ហាតួនាទីបុរស-ស្ត្រី និងការអភិវឌ្ឍន៍នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា: ការពិនិត្យមើលជាទូទៅ* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ១0) ជាភាសាខ្មែរតំលៃ ៤.៥00រៀល ។

១១. ច័ន្ទ-សុផល និង សូ-សុវណ្ណារិទ្ធ (មិថុនា ១៩៩៩) *ចំណាកពលកម្មកម្ពុជាទៅប្រទេសថៃ: ការប៉ាន់ស្មានជំហានដំបូង* (ឯកសារពិគ្រោះលេខ ១១) ជាភាសាខ្មែរតំលៃ ៣.000រៀល ។

១២. ច័ន្ទ-សុផល Toshiyasu Kato ឡុង-វ៉ូពិសិដ្ឋ ទា-សាវ៉ា សូ-សុវណ្ណារិទ្ធ ហង់-ជួនណារ៉ុន កៅ-គឹមហួន និងជា-វ៉ុធណា (តុលា ១៩៩៩) *ផលប៉ះពាល់នៃវិបត្តិហិរញ្ញវត្ថុអាស៊ីលើសេដ្ឋកិច្ចអន្តរកាលនៅបណ្តាប្រទេសអាស៊ីអគ្នេយ៍: ទស្សនៈកម្ពុជា* (ឯកសារពិគ្រោះលេខ ១២) ជាភាសាខ្មែរតំលៃ ៤.៥00រៀល ។

១៣. អ៊ុង-ប៊ុនឡេង (សីហា ២000) *ការប្រែប្រួលតាមរដូវកាលនៃសន្ទស្សន៍ថ្លៃទំនិញប្រើប្រាស់នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ១៣) ជាភាសាខ្មែរតំលៃ ៣.000រៀល ។

១៤. Toshiyasu-Kato Jeffrey A. Kaplan, ច័ន្ទ-សុផល និង រឿល-សុភាព (សីហា ២000) *ប្រទេសកម្ពុជា: លើកកំពស់អភិបាលកិច្ចសំរាប់ការអភិវឌ្ឍន៍មាននិរន្តរភាព* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ១៤) ជាភាសាខ្មែរ តំលៃ ៣.000រៀល ។

១៥. Toshiyasu Kato, ច័ន្ទ-សុផល Jeffrey A. Kaplan, (សីហា ២000) *ជំនួយបច្ចេកទេស និងការអភិវឌ្ឍន៍សមត្ថភាពនៅក្នុងសេដ្ឋកិច្ចមួយដែលពឹងផ្អែកលើជំនួយ: បទពិសោធន៍កម្ពុជា* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ១៥) ជាភាសាខ្មែរតំលៃ ១០.000រៀល ។

១៦. ស៊ិក បូរ័ក្ស (ធ្នូ ២000) *កម្មសិទ្ធិ ការលក់ដូរ និងការប្រមូលផ្តុំដីធ្លីនៅកម្ពុជា: ការពិនិត្យវិភាគដោយត្រួសៗនូវទិន្នន័យទីពីរ និងទិន្នន័យដើម ដែលបានមកពីអង្កេតថ្មីៗចំនួនបួន* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ១៦) ជាភាសាខ្មែរថ្លៃ ៨.000រៀល ។

១៧. ច័ន្ទ-សុផល សូ-សុវណ្ណារិទ្ធ និងប៊ុន-ដូរីណា (មិថុនា ២00១) *ជំនួយបច្ចេកទេស និងការអភិវឌ្ឍន៍សមត្ថភាពនៅសាលាកសិកម្មព្រែកលៀប* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ១៧) ជាភាសាខ្មែរ តំលៃ ៧.000រៀល ។

១៨. Martin Godfrey, សូ-សុវណ្ណារិទ្ធ ទេព-សាវ៉ារី ប៊ុន-ដូរីណា Claude-Katz Sarthi-Acharya ស៊ីសុវត្ថិ-ឌូង-ចាន់តូ និង ហ៊ីង ថូរ៉ាក់ស៊ី (តុលា ២00១) *ការសិក្សាអំពីទីផ្សារពលកម្មនៅកម្ពុជា: ការកាត់បន្ថយភាពក្រីក្រ ការលូតលាស់ និងការកែតំរូវ ចំពោះវិបត្តិ* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ១៨) ជាភាសាខ្មែរ តំលៃ ៨.000រៀល ។

១៩. ច័ន្ទ-សុផល ទេព-សាវ៉ារី និង *Sarthi Acharya* (ខែធ្នូ ឆ្នាំ២00១) *ការកាន់កាប់ដីនៅកម្ពុជា: ការវិភាគលើទិន្នន័យចុងក្រោយ* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ១៩) ជាភាសាខ្មែរ តំលៃ ៨.000រៀល ។

២០. សូ-សុវណ្ណារិទ្ធ រឿល-សុភាព អ៊ុច-ឧទេយ្យ ស៊ី-រត្នមុនី, Brett Ballard និង Sarthi Acharya (ខែមីនា ឆ្នាំ២00២) *ការវាយតំលៃសង្គមពាក់ព័ន្ធនឹងដីធ្លីនៅកម្ពុជា* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ២០) ជាភាសាខ្មែរ តំលៃ ៨.000រៀល ។

២១. Bhargavi Ramamurthy ស៊ិក-បូរ័ក្ស, Per Ronnås និង សុក-ហាច (ខែមីនា ឆ្នាំ២00២) *ប្រទេសកម្ពុជាឆ្នាំ១៩៩៩-២000: ការផ្តោតលើបញ្ហាដីធ្លី កំលាំងពលកម្ម និងការចិញ្ចឹមជីវិតនៅជនបទ* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ២១) តំលៃ ៨.000រៀល ។

២២. ច័ន្ទ-សុផល និង Sarthi Acharya (ខែកក្កដា ឆ្នាំ២00២) *ការលក់ដូរដីធ្លីនៅកម្ពុជា: ការវិភាគទិន្នន័យនៃការផ្ទេរ និងការ លក់ដូរដីធ្លី* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ២២) ជាភាសាខ្មែរ តំលៃ ៨.000រៀល ។

២៣. Bruce McKenney និង ព្រុំ-តុលា (ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២00២) *ធនធានធម្មជាតិ និងជីវភាពនៅតាមជនបទក្នុងប្រទេសកម្ពុជា:* ការវាយតំលៃជាមូលដ្ឋាន (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ២៣) ជាភាសាខ្មែរ តំលៃ ១០.000រៀល ជាអង់គ្លេស ១០ដុល្លារ ។

២៤. ច័ន្ទ-សុផល គឹម-សេតារា និង Sarthi Acharya (ខែធ្នូ ឆ្នាំ២00២) *ដីធ្លី ជីវភាពជនបទ និងសន្តិសុខស្បៀងនៅកម្ពុជា: ទស្សនៈបានពីអង្កេតតាមមូលដ្ឋាន* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ ២៤) ជាភាសាខ្មែរតំលៃ ៦.000រៀល អង់គ្លេស ៧ដុល្លារ ។

២៥. ច័ន្ទ-សុផល និង Sarthi Acharya (ខែធ្នូ ឆ្នាំ២00២) *បញ្ហាប្រឈមចំពោះការចិញ្ចឹមជីវិតនៅជនបទ: ការសិក្សាលើភូមិចំនួន ៩ នៅកម្ពុជា* (ឯកសារពិភាក្សា លេខ២៥) ជាភាសាខ្មែរតំលៃ ៨.000រៀល ជាអង់គ្លេស ១០ដុល្លារ ។

២៦. Sarthi Acharya គឹម-សេតារា ចាប-សុថារិទ្ធ និង មាច-យ៉ាឌី (ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២00៣) *ការងារក្រៅកសិដ្ឋាន និងការងារមិនមែនកសិកម្ម: ទស្សនៈស្តីពីការបង្កើតការងារនៅកម្ពុជា* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ២៦) ជាខ្មែរ ៧.000រៀល អង់គ្លេស ៥ដុល្លារ ។

២៧. យឹម-ជា និង Bruce McKenney (ខែធ្នូ ឆ្នាំ២00៣) *ការនាំចេញត្រីពីបឹងទន្លេសាបទៅប្រទេសថៃ: ការវិភាគលើការរាំងស្ទះពាណិជ្ជកម្ម អភិបាលកិច្ច និងបរិយាកាសសំរាប់ការលូតលាស់* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ២៧) ជាភាសាខ្មែរ តំលៃ ៧.000រៀល ជាអង់គ្លេស ១០ដុល្លារ ។

២៨. ព្រុំ-តុលា និង Bruce McKenney (ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០០៣) *ការធ្វើពាណិជ្ជកម្មផលព្រៃឈើនៅកម្ពុជា: ការប្រឈមការគំរាមកំហែង និងឱកាសសំរាប់ពាណិជ្ជកម្មជ័រទឹក* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ២៨) ជាខ្មែរ ៧.០០០រៀល ជាអង់គ្លេស ១០ដុល្លារ ។

២៩. យឹម-ជា និង Bruce McKenney (ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០០៣) *ពាណិជ្ជកម្មត្រីក្នុងស្រុក:ករណីសិក្សានៃម៉ាឃីទីងត្រីពីបឹងទន្លេសាបទៅក្រុងភ្នំពេញ* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ២៩) ជាខ្មែរ ៥.០០០រៀល ជាអង់គ្លេស ៥ ដុល្លារ ។

៣០. Caroline Hughes និង គីម សេតារា (ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០០៤) *ការវិវត្តន៍នៃដំណើរការប្រជាធិបតេយ្យ និងការគ្រប់គ្រងទំនាស់នៅកម្ពុជា: ការសិក្សាប្រៀបធៀបការបោះឆ្នោតបីលើកនៅកម្ពុជា* (ឯកសារពិភាក្សាលេខ៣០) ជាភាសាខ្មែរ ១០.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស ១៣,៥០ដុល្លារ ។

៣១. Robert Oberndorf (កក្កដា ២០០៤) សុខដុមនីយកម្មច្បាប់ទាក់ទងនឹងដំណើរការវិមជ្ឈការនៅកម្ពុជា (ឯកសារពិភាក្សាលេខ៣១) ជាភាសាខ្មែរ ៥.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស ៦,៥០ដុល្លារ ។

៣២. K.A.S. Murshid និង ទូត សុខផល្លី (ឧសភា ២០០៥) សេដ្ឋកិច្ចឆ្លងកាត់ព្រំដែនរបស់ប្រទេសកម្ពុជា: ការសិក្សាជំហានដំបូង (ឯកសារពិភាក្សាលេខ៣២) ជាភាសាខ្មែរ ៨.០០០រៀល ជាភាសាអង់គ្លេស ៥.០០ដុល្លារ ។

តំបន់ពាណិជ្ជកម្មសេរីអាស៊ាន-ចិន ផ្ដល់សារៈប្រយោជន៍ និងផលចំណេញសេដ្ឋកិច្ចដល់ប្រទេសសមាជិកទាំងអស់តាមរយៈការបង្កើនសកម្មភាពពាណិជ្ជកម្ម ប្រសិទ្ធភាពសេដ្ឋកិច្ច វិនិយោគ និងការពង្រឹងកិច្ចសហប្រតិបត្តិការ ។ ការលុបបំបាត់របាំងពាណិជ្ជកម្មរវាងអាស៊ានចិន អាចកាត់បន្ថយថ្លៃដើម បង្កើនសកម្មភាពពាណិជ្ជកម្មអន្តរតំបន់ បង្កើនប្រសិទ្ធភាពសេដ្ឋកិច្ច និងកែលំអលទ្ធភាពវិនិយោគនៅក្នុងតំបន់ ។

សំរាប់ប្រទេសកម្ពុជា កម្មវិធីប្រមូលផលដើមដៃ ដែលមានចែងក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀងក្របខ័ណ្ឌ ក្នុងគោលបំណងបង្កើនល្បឿនសេរីភាវូបនីយកម្មពាណិជ្ជកម្មលើផលិតផលកសិកម្ម អាចនឹងផ្ដល់ឱកាសដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍វិស័យកសិកម្ម ដែលជាប្រភពនៃកំណើនសេដ្ឋកិច្ច និងការកាត់បន្ថយភាពក្រីក្រ ។

ការអភិវឌ្ឍន៍វិស័យកសិកម្មតាមកម្មវិធីនេះ អាចធ្វើទៅបានតាមរយៈការនាំចេញទៅទីផ្សារប្រទេសចិននូវផលិតផលមួយចំនួន ដូចជា ផ្លែឈើស្រស់ សត្វចិញ្ចឹម ត្រី និងបង្គា។

ហ៊ីង វុត្ថា និង នូ កែវសុទ្ធា គឺជាអ្នកស្រាវជ្រាវនៅ វបសអ ។

8.000 រៀល

ISBN: 99950-52-12-1

9 789995 052126

វិទ្យាស្ថានបណ្ដុះបណ្ដាល និងស្រាវជ្រាវដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា
56 ផ្លូវ 315, ទួលគោក ភ្នំពេញ (ប្រអប់សំបុត្រ: 622 ភ្នំពេញ កម្ពុជា)
ទូរស័ព្ទ: (855-23) 881-701/881-916/883-603
ទូរសារ: (855-23) 880-734
អ៊ីមែល: cdri@camnet.com.kh
http://www.cdri.org.kh